

**T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE HAMAMI
RESTORASYON VE YENİDEN KULLANIM PROJESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Gizem ÖZKAN

(1009351002)

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 03 Ocak 2018
Tezin Savunulduğu Tarih: 26 Ocak 2018**

**Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Hayriye Nisa Semiz
Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Nadide Seçkin (Y.T.Ü)
Yrd. Doç. Dr. Ceylan İrem Gençer (Y.T.Ü)**

OCAK 2018

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
KISA ÖZET	xv
ABSTRACT	xvi
BÖLÜM 1.....	1
GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı	1
1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi	1
BÖLÜM 2 HAMAM YAPILARININ TARİHİ VE MİMARİ GELİŞİMİ.....	3
2.1. Hamam Yapılarının Tarihi Gelişimi ve Türk Hamamı	4
2.2 Türk Hamamının Mimari Özellikleri.....	5
2.2.1 Mekân Özellikleri.....	10
2.2.2 Mimari Elemanlar, Donatılar ve Süslemeler.....	12
BÖLÜM 3 MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE HAMAMI.....	14
3.1 Yapının Konumu ve Çevresel Özellikleri.....	19
3.2 Yapının Tarihçesi.....	15
3.3 Yapının Mimarları Hakkında.....	21
3.4 Yapının Mimari Özellikleri	24

3.4.1 Plan Özellikleri.....	24
3.4.1.1 Giriş / Rüzgârlık	24
3.4.1.2 Soyunmalık	28
3.4.1.3 Ara Bölüm.....	33
3.4.1.4 Ilıklık.....	36
3.4.1.5 Sıcaklık	40
3.4.1.6 Külhan, Su Deposu ve Odunluk	42
3.4.2 Cephe Özellikleri	45
3.4.2.1 Kuzey Cephesi.....	45
3.4.2.2 Doğu Cephesi	47
3.4.2.3 Güney Cephesi	48
3.4.2.4 Batı Cephesi	49
3.4.3 Mimari Elemanlar.....	51
3.4.3.1 Kapılar	51
3.4.3.2 Pencereleler	52
3.4.3.3 Fil Gözleri ve Diğer Aydınlatma Elemanları	52
3.4.3.4 Kurnalar	53
3.4.3.5 Göbek Taşı	54
3.5 Yapının Strüktür ve Malzeme Özellikleri	56
3.6 Yapıdaki Bozulmalar	56

3.6.1 Strüktürel Bozulmalar	57
3.6.2 Malzeme Bozulmaları	58
3.6.3 Değişmişlik Durumu ve Sonradan Yapılan Müdahaleler.....	59
BÖLÜM 4 RESTİTÜSYON ÖNERİLERİ	63
4.1 Vaziyet Planı Restitüsüonu	633
4.2 Plan Restitüsüonu.....	655
4.3 Cephe Restitüsüonu.....	70
BÖLÜM 5 KORUMA ÖNERİLERİ	74
5.1 Yeniden Kullanım Önerisi	74
5.1.1 Yapının Bugünkü Potansiyeli ve Olanakları	74
5.1.2 Yapının Yeni İşlevinin Belirlenmesi ve Programlanması	75
5.1 Restorasyon Müdahaleleri	75
5.2.1 Temizleme.....	76
5.2.2 Sağlamaştırma	81
5.2.3 Bütünleme	82
5.2.4 Yenileme	82
5.2.5 Çağdaş Ek	82
BÖLÜM 6.....	83
SONUÇ.....	85
KAYNAKÇA.....	87

EKLER.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
EK A: Rölöve Çizimleri	91
EK B: Analizler.....	110
EK C: Restitüsyon Projesi.....	138
EK D: Restorasyon ve Yeniden Kullanım Projesi.....	149

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Köşe halvetli sıcaklık şeması.....	7
Şekil 2.2. Yıldız biçimli sıcaklık şeması.....	7
Şekil 2.3. Üç tarafı halvetli sıcaklık şeması.....	8
Şekil 2.4. Eşit kubbeli mekânlara ayrılmış, sütunlu ve destekli sıcaklık şeması.....	8
Şekil 2.5 Çifte halvetli sıcaklık şeması.....	9
Şekil 2.6 Eşit mekânlı sıcaklık şeması.....	9
Şekil 2.7 Tipik külhan şeması.....	12
Şekil 1.8 Roma hamamının hipokaust ısıtma sistemi şeması.....	12
Şekil 3.1 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane planı.....	14
Şekil 3.2 Hamamın İnşaat Yıllarından Kampüsteki Konumu.....	16
Şekil 3.3 Harita :Jacques Pervititch sigorta haritalarında İstanbul.....	17
Şekil 3.4 Hamamın ve okul kampüsünün yakın çevresi vaziyet planı.....	17
Şekil 3.5 Hamamın yakın çevresinde bulunan önemli yapılar.....	18
Şekil 3.6 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın cehennemliğinden görünüş.....	20
Şekil 3.7 Mekteb-İ Tıbbiye-İ Şahane Hamamı'nın plan şeması.....	24
Şekil 3.8 Rüzgârlığa kuzeyden kampüs binası içinden bakış.....	25
Şekil 3.9 Rüzgârlıktan soyunmalığa açılan demir kapının mevcut durumu.....	26
Şekil 3.10 Giriş/rüzgârlığa doğudan bakış.....	26
Şekil 3.11 Giriş/rüzgârlığın tavanının görünüşü.....	27
Şekil 3.12 Giriş/rüzgârlığın batı duvarındaki doğramanın içten görünüşü.....	27
Şekil 3.13 Soyunmalık zemin kata batıdan bakış.....	28

Şekil 3.14 Üst kat galerisine batıdan bakış / ahşap dikmeler ve galeri döşemesi.....	29
Şekil 3.15 Soyunmalığın zemin kat batı yönündeki pencere doğramaları.....	30
Şekil 3.16 Soyunmalığın zemin kat batı yönündeki pencere doğramaları.....	30
Şekil 3.17 Soyunmalıktan ara bölüme açılan kapı boşluğu.....	30
Şekil 3.18 Soyunmalığın zemin kat güney ve batı duvarındaki sedir izi.....	31
Şekil 3.19 Soyunmalığın güneybatı köşesindeki ahşap merdivenin duvarlar üzerindeki izi.....	32
Şekil 3.20 Soyunmalığın zemin katındaki özgün mozaik döşeme kaplaması.....	33
Şekil 3.21 Helalara giriş ve Z02 mekânındaki ortak el yıkama tekne kalıntısı.....	34
Şekil 3.22 Traşlığa giriş.....	34
Şekil 3.23 Z02 mekânındaki ortak el yıkama tekne kalıntısı.....	34
Şekil 3.24 Z02 mekânının tonozu.....	34
Şekil 3.25 Z04 mekânının mevcut durumu.....	35
Şekil 3.26 Z04 mekânındaki mermer hela taşı.....	35
Şekil 3.27 Z04 mekânını örten kubbenin içten görünüşü.....	35
Şekil 3.28 Z03 traşlık mekânının içten görünüşü.....	36
Şekil 3.29 Z03 mekânını üst örtüsünün mevcut durumu.....	36
Şekil 3.30 Z05 mekânına batıdan bakış /Z06 mekânına geçiş.....	37
Şekil 3.31 Z05 mekânına kuzeyden bakış/sıcaklığa geçiş.....	37
Şekil 3.32 Z05 mekânına doğudan bakış / batı yönündeki ortak el yıkama tekne kalıntısı.....	37
Şekil 3.33 Z05 mekânının üstünü örten aynalı tonoz.....	37
Şekil 3.34 Z06 mekânına doğudan bakış.....	38
Şekil 3.35 Z06 mekânına kuzeyden bakış.....	38
Şekil 3.36 Z06 mekânına batıdan bakış.....	38
Şekil 3.37 Z06 mekânına güneyden bakış.....	38

Şekil 3.38 Z06 mekânını örten kubbenin içten görünüşü.....	39
Şekil 3.39 Z06 mekânını üst örtüsüne kuzeybatıdan bakış.....	39
Şekil 3.40 Z07 mekânına kuzeyden bakış.....	39
Şekil 3.41 Z07 mekânına doğudan bakış.....	39
Şekil 3.42 Z07 mekânına güneyden bakış.....	40
Şekil 3.43 Z07 mekânına batıdan bakış.....	40
Şekil 3.44 Z07 mekânını örten tonozun içten görünüşü.....	40
Şekil 3.45 Z07 sıcaklığa batıdan bakış.....	41
Şekil 3.46 Sıcaklığa kuzeyden bakış.....	41
Şekil 3.47 Sıcaklığa doğudan bakış.....	41
Şekil 3.48 Sıcaklığa güneyden bakış.....	41
Şekil 3.49 Sıcaklığın doğu duvarında bulunan mermer kurna.....	41
Şekil 3.50 Mermer göbek taşı.....	41
Şekil 3.51 Sıcaklığın doğu beden duvarındaki birinci niş.....	42
Şekil 3.52 Sıcaklığın doğu beden duvarı ikinci niş.....	42
Şekil 3.53 Sıcaklık mekânını örten kubbenin içten görünüşü.....	42
Şekil 3.54 Sıcaklık mekânının üst örtüsünün mevcut durumu.....	42
Şekil 3.55 Külhana doğudan bakış.....	43
Şekil 3.56 Külhanın içindeki ocak mevcut durumu.....	43
Şekil 3.57 Külhanın kuzey duvarında bulunan nişler.....	43
Şekil 3.58 Külhanın betonarme tavanı.....	44
Şekil 3.59 Külhanın tavanında demir pütrellerle taşınan su hazneleri.....	44
Şekil 3.60 Külhan ve su deposu üst örtü.....	44
Şekil 3.61 Külhan içindeki ocağın arkasından görünen cehennemlik.....	45
Şekil 3.63 Kuzey cephesi kampüs binasından genel görünüşü.....	46

Şekil 3.64 Kuzey cephe doğu tarafı.....	47
Şekil 3.65 Kuzey cephe batı tarafı.....	47
Şekil 3.66 Doğu cephesinin okul binasından görünüşü	48
Şekil 3.67 Rüzgârlık duvarına bitişik laboratuvar ek yapısı.....	48
Şekil 3.68 Doğu cephe/ küllhana batıdan bakış.....	48
Şekil 3.69 Doğu cephe/soyunmalık.....	48
Şekil 3.70 Güney cephesinin genel görünüşü.....	49
Şekil 3.71 Batı cephesinin genel görünüşü.....	51
Şekil 3.72 Kubbe ve tüteklikler.....	51
Şekil 3.73 Batı cephesi kuzey tarafı/ Soyunmalık pencere doğramaları.....	51
Şekil 3.74 Batı cephesi güney tarafı/ İçinde bitki gelişen cehennemlik müdahale girişi	51
Şekil 3.75 Üst örtüde bulunan fil gözleri.....	53
Şekil 3.76 İç mekânda kullanılan aydınlatma armatürü.....	53
Şekil 3.77 Sıcaklık mekânındaki mermer kurna.....	54
Şekil 3.78 Sıcaklık mekânındaki mermer göbek taşı.....	54
Şekil 3.79 Z07 mekânının doğu duvarından sökülen mermer kaplama altındaki tuğla görünümü.....	55
Şekil 3.80 Soyunmalığın güney duvarında dökülen sıva altındaki tuğla görünümü.....	55
Şekil 3.81 Soyunmalık mekânındaki ahşap taşıyıcı dikmeler.....	57

Şekil 3.82 Z06 mekânını örten betonarme kubbedeki bozulmalar.....	58
Şekil 3.83 Hamamın üst örtüsünde gelişen bitkiler.....	59
Şekil 3.84 Hamamın batı cephesindeki cehennemlik müdahale girişi önünde gelişen bitki.....	59
Şekil 3.85 Laboratuvar olarak kullanılan muhdes ek yapının üzerine oturduğu beden duvarının önünde gelişen bitki.....	59
Şekil 3.86 Hamamın üst örtüsünün batıdan görünüşü.....	60
Şekil 3.87 Hamamın üst örtüsünün doğudan görünüşü.....	60
Şekil 3.88 Rüzgârlığın çatı birleşim detayındaki onarım.....	60
Şekil 3.89 Asma kat döşemesindeki tahribatlar.....	61
Şekil 3.90 Kaplamaları sökülen taşıyıcı dikmelerin görünüşü.....	61
Şekil 3.91 Asma kata çıkışı sağlayan merdivenin duvardaki izleri.....	61
Şekil 3.92 Yapıya ait ulaşılabilen tek eski fotoğraf (Hamamın batı cephesi).....	62
Şekil 4.1 Hamamın doğu cephesinin önündeki otopark olarak kullanılan alan ve laboratuvarın bahçesi.....	64
Şekil 4.2 Hamamın batı cephesinin önündeki otopark olarak kullanılan alan.....	64
Şekil 4.3 Soyunmalığın batı beden duvarı ve zemindeki seki izleri.....	66
Şekil 4.4 soyunmalığın doğu beden duvarı ve zemindeki seki izleri.....	66
Şekil 4.5 Aralık mekânının doğudsn bakış.....	67
Şekil 4.6 Aralık mekânındaki ortak el yıkama tekne kalıntısı.....	68
Şekil 4.7 Ilıklık mekânının güney duvarı ve sıcaklığa giriş kapı boşluğu.....	68
Şekil 4.8 Ilıklık mekânının batı duvarındaki ortak el yıkama tekne kalıntısı.....	69

Şekil 4.9 Z06 mekânının muhdes kapısı.....	69
Şekil 4.10 Z07 mekânının doğu beden duvarı.....	71
Şekil 4.11 Hamamın kuzey cephesinin okul kampüsünden görünüşü.....	71
Şekil 4.12 Soyunmalığın kuzeybatı mevcut pencere doğramaları.....	72
Şekil 4.13 Soyunmalığın kuzeydoğu mevcut pencere doğramaları.....	72
Şekil 4.14 Soyunmalığın batı cephesindeki, ahşap doğrama ve demir parmaklıkların mevcut durumu.....	73
Şekil 4.15 Soyunmalığın doğu cephesindeki, ahşap doğrama ve demir parmaklıkların mevcut durumu.....	73
Şekil 5.1 Muhdes laboratuvar ek yapısının doğu cephesi.....	77
Şekil 5.2 Muhdes laboratuvar ek yapısının batı cephesi.....	77
Şekil 5.3 Asma kat taşıyıcı dikme ve döşeme kaplamalarının mevcut durumu.....	77
Şekil 5.4 Doğu cephedeki bitkilenmeler ve örtü sistemindeki muhdes çimento harç uygulamasının mevcut durumu.....	78
Şekil 5.5 Batı cephedeki bitkilenmeler ve örtü sistemindeki muhdes çimento harç uygulamasının mevcut durumu.....	78
Şekil 5.6 Cehennemlik müdahale girişi içinde gelişen bitki.....	79
Şekil 5.7 Muhdes ek yapının üzerine oturduğu istinat duvarında gelişen bitki.....	79
Şekil A.1. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı vaziyet planı ve fotoğrafları(2016).	92
Şekil A.2 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yakın çevresi (2016).....	93
Şeki A.3 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın zemin kat planı (2016).....	94
Şekil A.4 Mekteb-iTıbbiye-i Şahane Hamamı'nın 1. kat planı (2016).....	95
Şekil A.5 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın çatı planı (2016).....	96
Şekil A.6 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın zemin kat tavan planı (2016)....	97
Şekil A.7 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın 1. kat tavan planı (2016).....	98
Şekil A.8 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı doğu cephesi görünüşü (2016).....	99
Şekil A.9 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı batı cephesi görünüşü (2016).....	100

Şekil A.10 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı güney cephesi görünüşü (2016)..	101
Şekil A.11 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı kuzey cephesi görünüşü (2016)..	102
Şekil A.12 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı A-A kesiti (2016).....	103
Şekil A.13 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı B-B kesiti (2016).....	104
Şekil A.14 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı C-C kesiti (2016).....	105
Şekil A.15 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı D-D kesiti (2016).....	106
Şekil A.16 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı mevcut kapı ve pencere detayları (2016).....	107
Şekil A.17 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı özgün kurna ve yer mozaığı detayları (2016).....	108
Şekil A.18 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı A-A kesit sistem detayı(2016)....	109
EK B: Analizler	
Şekil B.1 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın doğu cephesi malzeme analizleri (2016).....	111
Şekil B.2 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın batı cephesi malzeme analizleri (2016).....	112
Şekil B.3 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın güney cephesi malzeme analizleri (2016).....	113
Şekil B.4 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın kuzey cephesi malzeme analizleri (2016).....	114
Şekil B.5 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın zemin kat planı malzeme durum analizi (2016).....	115
Şekil B.6 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın 1.kat planı malzeme durum analizi (2016).....	116
Şekil B.7 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın çatı kat planı malzeme durum analizi (2016).....	117
Şekil B.8 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın kuzey cephe malzeme durum analizi (2016).....	118
Şekil B.9 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın batı cephe malzeme durum analizi (2016).....	119

Şekil B.10 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın doğu cephe malzeme durum analizi (2016).....	120
Şekil B.11 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın A-A kesit malzeme durum analizi (2016).....	121
Şekil B.12 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın C-C kesit malzeme durum analizi (2016).....	122
Şekil B.13 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın zemin kat planı değişmişlik analizi (2016).....	123
Şekil B.14 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın 1.kat planı değişmişlik analizi (2016).....	124
Şekil B.15 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın Çatı Kat Planı Değişmişlik Analizi (2016).....	125
Şekil B.16 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın kuzey cephe değişmişlik analizi (2016).....	126
Şekil B.17 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın güney cephe değişmişlik analizi (2016).....	127
Şekil B.18 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın batı cephe değişmişlik analizi (2016).....	128
Şekil B.19 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın doğu cephe değişmişlik analizi (2016).....	129
Şekil B.20 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın A-A kesit değişmişlik analizi (2016).....	130
Şekil B.21 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın C-C kesit değişmişlik analizi (2016).....	131
Şekil B.22 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın zemin kat planı dönem analizi (2016).....	132
Şekil B.23 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın çatı kat planı dönem analizi (2016).....	133
Şekil B.24 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın kuzey cephe dönem analizi (2016).....	134
Şekil B.25 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın batı cephe dönem analizi (2016).....	135

Şekil B.26 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın doğu cephe dönem analizi (2016).....136

Şekil B.27 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın güney cephe dönem analizi (2016).....137

EK C: Restitüsyon Projesi

Şekil C.1 1.Dönem restitüsyonu zemin kat planı (2016).....139

Şekil C.2 1.Dönem restitüsyonu 1. kat planı (2016).....140

Şekil C.3 1.Dönem restitüsyonu çatı planı (2016).....141

Şekil C.4 1. Dönem restitüsyonu kuzey cephesi (2016).....141

Şekil C.5 1.Dönem restitüsyonu batı cephesi(2016).....142

Şekil C.6 1.Dönem restitüsyonu güney cephesi (2016).....143

Şekil C.7 1.Dönem restitüsyonu doğu cephesi (2016).....144

Şekil C.8 1.Dönem restitüsyonu A-A kesiti (2016).....145

Şekil C.9 1.Dönem restitüsyonu B-B kesiti (2016).....146

Şekil C.10 1. Dönem restitüsyonu C-C kesiti (2016).....147

Şekil C.11 1.Dönem restitüsyonu D-D kesiti (2016).....148

EK D: Restorasyon ve Yeniden Kullanım Projesi

Şekil D.1 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi zemin kat planı (2016).....150

Şekil D.2 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi 1. kat planı (2016).....151

Şekil D.3 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi çatı planı (2016).....152

Şekil D.4 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi zemin kat planı (2016).....153

Şekil D.5 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi batı cephesi (2016).....154

Şekil D.6 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi güney cephesi (2016).....	155
Şekil D.7 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi doğu cephesi (2016).....	156
Şekil D.8 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi A-A kesiti (2016).....	157
Şekil D.9 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi B-B kesiti (2016).....	158
Şekil D.10 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi C-C kesiti (2016).....	159
Şekil D.11 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı Yeniden Kullanım Projesi D-D Kesiti (2016).....	160

Üniversite	:	İstanbul Kültür Üniversitesi
Enstitüsü	:	Fen Bilimleri Enstitüsü
Dalı	:	Mimarlık
Programı	:	Mimarlık Tarihi ve Restorasyon
Tez Danışmanı	:	Yrd. Doç. Dr. Hayriye Nisa SEMİZ
Tez Türü ve Tarihi	:	Yüksek Lisans - Ocak 2018

KISA ÖZET

MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE HAMAMI RESTORASYON VE YENİDEN KULLANIM PROJESİ

Gizem ÖZKAN

Bu çalışma, Haydarpaşa'daki 19. yüzyıl Osmanlı Dönemi yapılarından biri olan Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nı konu etmektedir. Dönemin önemli mimarları Vallaury ve D'Aronco'nun ortak çalışması olup, nadir özellikler taşıyan bu yapı için gerçekleştirilen çalışmanın amacı, yapının bugünkü durumunun tespitinin yapılması, restorasyon imkanlarının belirlenmesi ve uygun bir işlev önerilerek yapının gelecek nesillere aktarılabilmesinin sağlanmasıdır. Tez kapsamında, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın günümüzdeki durumu incelenmiş, tarihi araştırma ve karşılaştırmalı çalışmalar yardımı ile özgün durumu araştırılmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda, restorasyon projesi ve uygun bir işlev belirlenip yeniden kullanım projesi önerilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Haydarpaşa, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı, Koruma, Restorasyon, Yeniden Kullanım.

University	:	Istanbul Kultur University
Institute	:	Graduate School of Science Engineering and Technology
Department	:	Architecture
Programme	:	History of Architecture and Restoration
Supervisor	:	Asst. Prof. Hayriye Nisa SEMİZ
Degree Awarded and Date	:	MSc – January 2018

ABSTRACT

RESTORATION AND REUSE PROJECT OF MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE BATH

Gizem OZKAN

This study focuses on Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı, as one of the 19th century Ottoman Era buildings in Haydarpaşa. The aim of this study about a building designed mutually by the famous architects Vallauray and D'aronco, carrying unique qualities, is to document and analyze it's present condition, to offer an appropriate new function and to search for convenient restoration possibilities, in order to conserve and convey it to future generations. Within the scope of this study, the present conditions of Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı is analyzed, and its original condition is investigated by comparative study and historical analysis. In accordance with the data achieved, a restoration project and a reuse project that determines an appropriate function is proposed.

Keywords: Haydarpaşa, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Bath, Conservation, Restoration, Reuse

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Sultan II. Abdülhamid döneminin (1876-1909) önemli iki mimarı Alexandre Vallaury ve Raimondo D'Aronco tarafından Haydarpaşa'da inşa edilen Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Binası'nın bir parçası olarak tasarlanan hamam yapısı, 20. yüzyılın ortasından itibaren değişen yaşam koşullarının etkisiyle sosyal hayattaki gerekliliğini yitirmiş bir anıtsal yapıdır. Terk ve bakımsızlığa bağlı olarak tahribata uğramasına karşın, yapı bir bütün olarak korunmuş, mekân kurgusu değiştirilmemiş ve başka bir işlev verilerek kalıcı müdahalelere maruz bırakılmamıştır. Gerekli ödenek sağlanamadığı için, sadece ufak tadilatlar geçirmiş, ardından kullanım dışı kalmıştır.

1.1 Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada, Haydarpaşa'da bulunan, döneminin önemli kültür varlıklarından Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı ele alınmıştır. Doğal koşullara bağlı ve insan kaynaklı nedenlerle meydana gelen bozulmalara rağmen; yapı bir bütün olarak korunmuş, kalıcı müdahalelere maruz bırakılmamıştır. Tez kapsamında, yapının mevcut durumunun yerinde incelenmesi, analitik inceleme ve değerlendirmelerle çözümlenmesi, gerekli araştırmalarla özgün durumunun ortaya konulması, uluslararası koruma ilkeleri ışığında; korunmasına yönelik restorasyon önerileri geliştirilmesi ve yeniden işlevlendirilerek tekrar kullanımı amaçlanmıştır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Tez çalışmasında öncelikle kaynak araştırması yapılmış; hamamın bulunduğu çevre, parçası olduğu Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane yapısı, bu yapının mimarları ve yapıyla ilgili yazılı ve görsel kaynaklar üzerine detaylı bir çalışma yapılmıştır. Tez kapsamında, yapılan çalışma tüm aşamalarıyla tarihi bilgiler, görsel veriler, metne referans oluşturan ekler, rölöve çizimleri, restitüsyon, restorasyon ve yeniden kullanım projeleri ile desteklenmiştir.

Metin, beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; tezin amacı, kapsamı, çalışma sürecinde kullanılan yöntem ve kaynaklar belirtilmiştir. İkinci bölümde Türk hamamının tarihi gelişimi ve mimari özellikleri anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde; yapının parçası olduğu kompleks ile beraber tarihçesi, bulunduğu bölge, cephe ve mekân özellikleri, yapıyla ilgili görsel ve yazılı kaynaklar üzerine detaylı bir çalışma yapıp, eserin konumu, bulunduğu bölgeyle ilişkisi, tarihçesi, geçirdiği değişimler, ulaşılan eski haritalar, fotoğraf ve yazılı belgelere dayanarak anlatılmıştır. Yapının mimarları Alexandre Vallauray ve Raimondo D'Aronco'nun yaşamı ve eserlerine kısaca değinilmiştir.

Ardından hamamın bugünkü durumunu açıklamak üzere mevcut durum analizi hazırlanmış ve 1/50 ölçekli rölöve çizimleriyle belgelenmiştir. Rölövenin oluşturulmasında, ilk olarak hamamın plan, kesit, görünüş ve detay krokileri hazırlanmıştır. Çelik metre ve lazer metre kullanılarak üçgenleme yöntemiyle plan ölçümleri yapılmıştır. Kesitler ve cepheler için, bir nivelman çizgisi belirlenerek, nivo, mira ve çelik metre ile yükseklikler ölçülmüştür. Kubbelerin kesit ve izdüşüm planları için, elektronik takeometre kullanılmıştır.

Ardından yapıdaki hasar ve bozulmalar belirlenerek, rölöve çizimleri üzerine işlenmiştir. Hamamın malzeme ve yapım tekniği özellikleri belirlenerek, mimari öğelerinin durumu, saptanan bozulmalar ve nedenleri tarif edilmiştir. Yapıda kullanılan malzemeler ve hasar tespiti için iki ayrı lejand hazırlanmıştır. Bu lejandlar doğrultusunda rölöve çizimleri üzerinde analizler gösterilmiştir.

Yapıdaki özgün izlerden ve benzer hamam yapılarından yararlanılarak ilk yapımındaki durumunu gösteren restitüsyon projesi hazırlanmıştır. Ardından hamamın özgün mimari karakteri, malzeme ve yapım tekniği özellikleriyle uyumlu müdahaleler belirlenerek bir restorasyon projesi hazırlanmıştır. Son olarak, yapının yeniden canlandırılması amacıyla yeni bir işlev önerisinde bulunulmuştur.

BÖLÜM 2

HAMAM YAPILARININ TARİHİ VE MİMARİ GELİŞİMİ

Yıkanma eylemi, ilkel toplumlardan modern toplumlara kadar insanların vazgeçilmez ihtiyaçlarından biri olmuştur. Yerleşik hayata geçildikten sonra toplumların gelişmesiyle yıkanmak için mekânlara ihtiyaç duyulmuş ve hamam kavramı ortaya çıkmıştır (Eyice, 1997: 402).

Bu yapı tipinin ilk örnekleri hakkında kesin bilgiler bulunmamakla birlikte, bazı kaynaklar, ilk hamam örneklerine Mısır'da Tel-al Amarnah ve Zencirli kazılarında bulunan saray ve evlerde rastlanıldığını belirtmektedir. K. A. Arû, Asurlular devrine ait Kral Adadniraris Sarayı harabelerinde bir hamam bulunduğundan ve Seylan Adası'nda, Pokuna denilen hamam harabelerinin varlığından söz etmektedir (Aru, 1949: 10).

M. Ö. 4. yüzyılda Yunanistan'da, oldukça gelişmiş bedeni terbiye ve tedavi müessesesi konumunda hamamlar bulunduğu bilinmektedir (Ülgen, 1977:174). Roma'da, Santa Barbara Mahallesi'ndeki Treves Hamamları, Caracalla ve Diocletianus Hamamları, 1857 yılında Pompei kazılarında ortaya çıkarılan Stabiane Hamamı, Merkez Hamamı ve Ankara'da Çankırıkapı'da bulunan hamam Roma hamamlarına örnek verilebilir (Aru,1949: 18-19).

Bizans Döneminde inşa edilen hamamlar, Roma döneminin devamı niteliğindedir. İstanbul, Constantinus, Arkadius, Zeuxippos ve Evdoksiya hamamları Bizans döneminden birkaç örnektir (Önge, 1995: 14). İslamiyetin kabulünden sonra, ilk hamamlar 8. yüzyılda Emeviler tarafından inşa edilmiştir. Kusayr-Amra, Sarahh, Sercilla, Ruhayba'da ve Kubbet el Kebir hamamlarında antik devir geleneklerinin devam ettiği belirtilmektedir (Önge, 1995: 12).

Türklerin Anadolu'ya gelmeden önce inşa ettikleri hamamlar hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Ancak, kaynaklarda İran'da Kirman'ın güneyinde Nigar'da bulunan bir Büyük Selçuklu hamamının varlığından söz edilmektedir (Önge, 1995: 9).

Bu bölümde, Türk hamamlarının tarihi gelişimi anahatlarıyla ele alındıktan sonra mimari özellikleri incelenmiştir.

2.1 Hamam Yapılarının Tarihi Gelişimi ve Türk Hamamı

Akan su ile yıkanma geleneğine sahip olan Türkler, yıkanma gereksinimleri için doğal sıcak su kaynakları civarında kurulan kaplıcalar dışında, suyun ısıtılarak kullanıldığı hamamları kullanmışlardır (Taşcıoğlu, 1998: 37-38). Yıkanma ve dinlenme ihtiyacına cevap veren, ayrıca sosyal hayatın bir parçası olan hamam yapıları, 11. yüzyılda yaşamın bir gereği ve tamamlayıcısı olmuştur (Yılmazkaya, 2002: 14). Roma dönemi hamamlarına nazaran daha küçük, basit ve ihtiyaca yönelik yapılmış olan Selçuklu hamamları aynı zamanda Osmanlı dönemi hamamlarına da referans olmuştur (Yılmazkaya, 2002: 15). Anadolu'daki en eski tarihli Selçuklu hamamlarının, Kars, Ani'de bulunan iki hamam olduğu düşünülmektedir (Yılmazkaya, 2002: 12-14). Kayseri, Mardin, Kütahya, Konya, Tokat, İzmir'de ise, 11. ve 15. yüzyıllar arasına belgelenen hamamlar saptanmıştır.

Selçuklulardan sonra, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde hamam yapıları, dini ve ticari yapılarla birlikte şehir hayatının önemli parçaları haline gelmiştir. Hamam yapılarının, şehir hayatında daha belirgin bir önem kazanmaya başladıkları dönem ise, 15. ve 16. yüzyıllardır. İlk büyük hamamların inşası, Sultan II. Mehmed'in İstanbul'u fethinden sonra, 1463 ve 1471 yılları arasında yapılmıştır (Aru, 1941: 29). İstanbul'da yapılan ilk Osmanlı dönemi hamamları, sırasıyla; Irgat Hamamı, Azablar Hamamı, Vefa Hamamı, Eyüp Hamamı ve Çukur Hamam'dır (Işın, 1990:109). Mimar Sinan'ın eseri olan Çinili Hamam ve Haseki Hamamı klasik dönemin önemli örneklerindedir. 18. yüzyıl yapısı olan Cağaloğlu Hamamı ise İstanbul'da son yapılan büyük hamamlardan biridir (Işın, 1990: 110).

Osmanlı döneminde, İstanbul ve Anadolu şehirlerindeki hamamlar, imaretlerin bir parçası olarak konumlandırılmıştır (Aru, 1941: 29). Bunda öncelikli neden, imarete çalışanların sağlık ve temizlik ihtiyaçlarını gidermek olup, ikincil neden ise imaretlere gelir sağlamaktır (Aru, 1941: 30). Bu dönemde, vakıf sisteminin bir parçası olan pek çok imaret, diğer adıyla külliye yapısı inşa edilmiş ve bunların ihtiyaçları için de hamamlardan elde edilen gelirlerden faydalanılmıştır (Yılmazkaya, 2002: 16).

Geçmişte hamamlar hem o dönemin yaşam biçiminin bir parçası, hem de vakıf yapısı ve yüksek gelir kaynağı olduğu için korunmuşlardır (Yılmazkaya, 2002: 17). Kadınlar hamamını gözlemleyen Lady Montagu, bu mekânların her çeşit şehir dedikodusunun yapıldığı birer kadınlar kahvehanesi sayılabileceğini belirtmekte, “Eski İstanbul’da kadınlar hamamı bir eğlence yeri idi. Kırk hamamı, gelin hamamı gibi özel günlerde topluca hamama gidilir; gün boyunca çalgılar çalınır, çengiller oynar, yenilir içilirdi” diye söz etmektedir (Aru, 1941:30).

II. Abdülhamid döneminin sonlarında, külhanları sürekli yanan konak hamamlarının yerini, Avrupa tarzı banyolar almıştır. 19. yüzyılda, yeni hamamların inşası eskiye nazaran çok sınırlı sayıda kalmıştır (Savaş, 2007: 34). Hamam kültürü, yalnızca varolan semt ve çarşı hamamlarında sürdürülen bir çeşit halk eğlencesiyle sınırlı kalmış; gelir sağlayamayıp kullanılmaz hale gelen hamamlar yıkılmaya başlanmıştır (Işın,1990:111).

2.2 Türk Hamamının Mimari Özellikleri

Yegül, Türk hamamlarının Roma hamam kültürünün devamı olduğu düşüncesindedir. (Yegül, 1992: 47). Türklerin Anadolu’da ve fethettikleri İstanbul’da karşılaştıkları Bizans hamamlarının, ayrıca Suriye ve Mısır’da karşılaştıkları, Klasik Dönem ve Bizans döneminde şekillenen Arap hamamlarının, Türk hamamlarının mimari kurgusunda etkili olduğunu belirtilmektedir (Yegül,1992: 47-53).

Selçuklu döneminden başlayarak, Anadolu’daki hamam yapıları, İslam etkisinde şekillenmiş, işlevi ve kurgusu İslami ölçütlere uygun düzenlenmiştir. İslamiyete göre durgun su ile temizlenmenin uygun olmaması ve temizlenmenin akan su ile olması gerekliliğine bağlı olarak, Türk hamamlarında Roma hamamlarında bulunan havuzlar, ya da banyo teknesi, küvet gibi öğeler bulunmamaktadır (Aru,1949: 29-30). Lüksten çok bir ihtiyaca hizmet etmek için tasarlanmalarından dolayı, iç mekân tasarımında aşırı süslemeler yapılmamıştır (Önge, 1995:11). Sade bir anlayışla yapıldıkları için dış görünüşleri dönemin diğer kamusal yapıları kadar gösterişli olmamasına karşın, iç mekân kurguları ise son derece gelişmiştir (Önge, 1995:12).

Bizans dönemi ve Erken İslamiyet dönemi hamamları gibi Türk hamamlarında da palestra¹ ve frigidarium² bulunmamaktadır (Yegül,1992: 28). Bunların yerine Roma döneminde gelişen büyük soyunma mekânı, ya da *soyunmalık*, yıkanma sonrası dinlenip sohbet etmek için kullanılmaktadır. Isıtma sistemi de Roma hamamlarının hipokaustu³ gibidir. Yegül, sıcaklık etrafındaki halvetleri ise Roma laconicumuyla⁴ bağdaştırmaktadır (Yegül,1992: 82).

Türk hamamlarının mimari planlamasına değinilecek olursa, hamam mekânının işlevsel kullanımına yönelik yapılan denemeler sonucunda mimari tipolojiler ortaya çıktığı görülmektedir. S. Eyice, hamam binalarının sınıflandırılmasıyla ilgili olarak, bazı hamam binalarının sekiz köşeli soyunmalıkları olmasına rağmen, genelde kare planlı soyunmalıklar olması dolayısıyla, soyunmalık kısımlarına veya kadınlar ve erkekler kısmının düzenlemesine bakılarak bir sınıflandırma yapılamayacağını, çünkü bu tür düzenlemelerin sanat tarihi gelişimini ve özelliklerini taşımaktan öte, konum ve topoğrafya ihtiyaçlarının etkisinde olduğunu belirtmektedir (Eyice, 1994: 535). Bu bağlamda, S. Eyice, Türk hamam mimarisinde sıcaklık planlarını 6 farklı biçimde gruplandırmıştır (Eyice, 1994: 536-537).

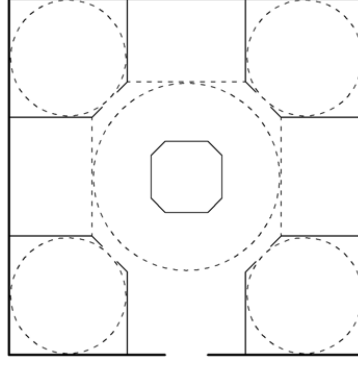
A Tipi / Köşe Halvetli Sıcaklık Şeması: Dört eyvanlı, merkezi kubbe çevresinde, köşelerde halvetler olan tip. Osmanlı hamam mimarisinde en çok rastlanan plandır.

¹ **Palestra:** Eski Yunan ve Roma'da beden eğitimi yeri veya güreş okulu. Genellikle kare planlı olan palestralarda, geniş bir merkezi avluya veya avlulara bakan küçük banyo, dinlenme ve giyinme odaları bulunurdu.

² **Frigidarium:** Roma hamamlarında içinde yüzme havuzu da bulunan soğuk bölüm, soğukluk

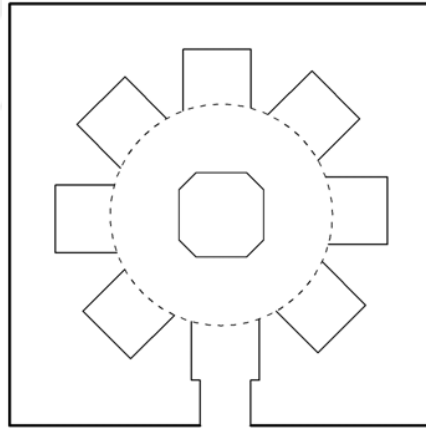
³ **Hipokaust:** Mekânın tabanının alttan küçük sütunlarla taşındığı ve böylece oluşturulan boşluğun bitişiğinde yakılan bir ocaktan gelen sıcak hava ve duman ile ısıtıldığı düzenek.

⁴ **Laconicum:** Eski Yunan'da terleme odası.

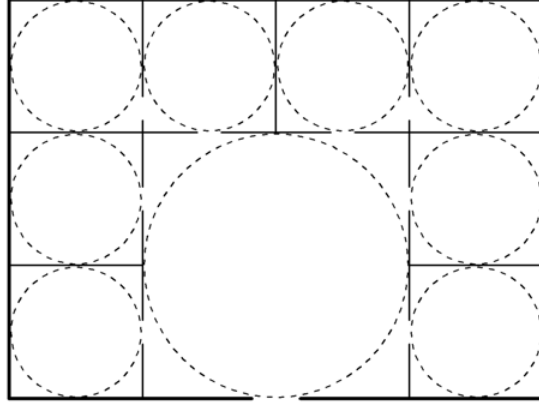
Şekil 2.1. Köşe halvetli sıcaklık şeması

B Tipi / Yıldız Biçimli Sıcaklık Şeması: Sıcaklık, ışınal ve poligonal olarak gelişerek cami mimarisinin 8 ve 6 destekli şemalarına yaklaşmaktadır. Kubbeyi ve göbek taşı kuşatan duvarlar derin yikanma nişleriyle açılırken akslarda kubbeli eyvanlarla köşe halvetlerine veya Bursa Yeni Kaplıca'da olduğu gibi nişlerden geçilen ve köşeleri dolduran üçgen halvetlere yer veren bir çeşitlemesi vardır. Bu tip sıcaklıkların en görkemlilerinden biri Haseki Hürrem Sultan'ın 1553'te Mimar Sinan'a yaptırttığı Haseki Hamamı'dır. A tipiyle beraber bu tipe de sık rastlanılmaktadır.

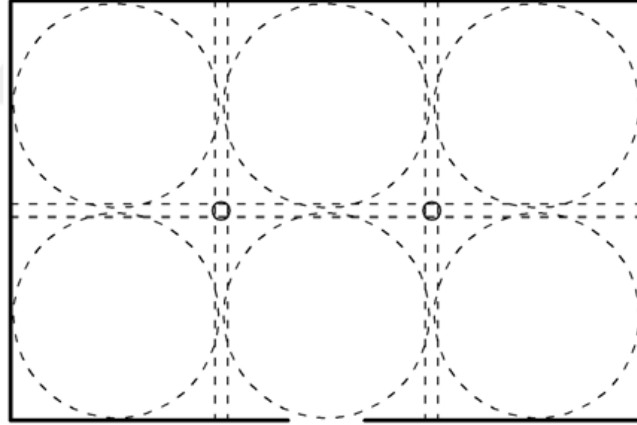
Şekil 2.2. Yıldız biçimli sıcaklık şeması

C Tipi / Üç Tarafı Halvetli Sıcaklık Şeması: Sıcaklık hol ve kubbesini çevreleyen halvetli tiptir. Kaplıca, küçük boyutlu veya kadınlar hamamında kullanılan bu tipin bazı örnekleri; Bursa Yeşil, Ulucami, Tahtakale ve Girçık Hamamı'nda görülmektedir.

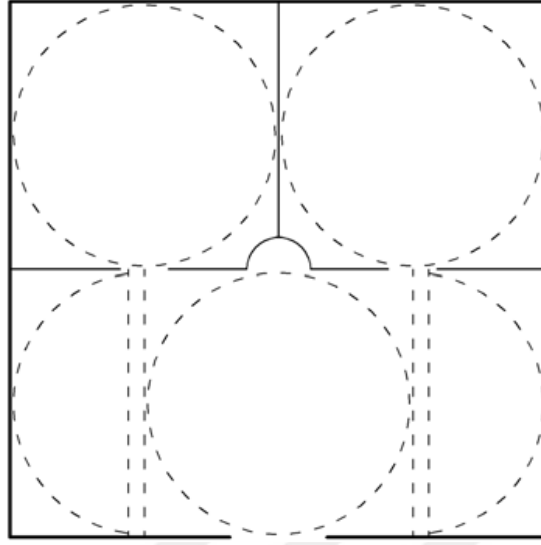
Şekil 2.3. Üç tarafı halvetli sıcaklık şeması

D Tipi / Eşit Kubbeli Mekânlara Ayrılmış, Sütunlu ve Destekli Sıcaklık Şeması: Sıcaklık iki destekle 6 bölümlü bir örtü sistemine sahiptir. Türk mimarisinde çok kubbeli olarak adlandırılan bu şema, cami ve bedestenlerde sıklıkla görülmektedir. Topkapı Sarayı Harem dairesi Hünkar Hamamı bu şemanın örneklerindedir.

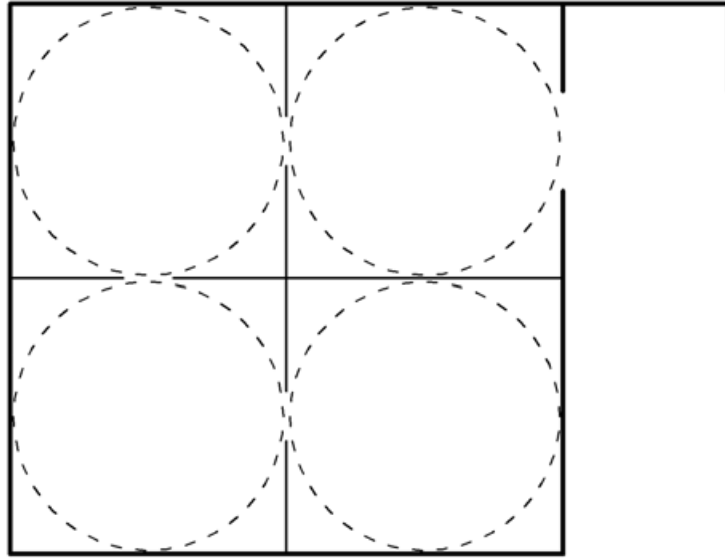
Şekil 2.4. Eşit kubbeli mekânlara ayrılmış, sütunlu ve destekli sıcaklık şeması

E Tipi / Çifte Halvetli Sıcaklık Şeması: Sıcaklık holüne yanyana iki halvetle açılan bu şema küçük konak hamamlarında ve merkezi planlı çifte çarşı hamamlarının kadınlar kısmında kullanılmaktadır. İzmit Mustafa Paşa, Gebze Menzilhane, Bursa At Pazarı, Yenişehir Çifte Hamam kadınlar kısmı ve çok sayıda mahalle hamamı, bu şema tipine örnek gösterilebilir.

Şekil 2.5 Çifte halvetli sıcaklık şeması

F Tipi / Eşit Mekânlı Sıcaklık Şeması: Ilıklık, sıcaklık ve halvetlerin eş odalar halinde, üzerleri küçük kubbelerle örtülü şekilde sıralandığı biçimdir. İnönü Sadık Bey, Bozüyük Kasım Paşa Hamamları'nın yanı sıra Boğaziçi yalılarının bahçelerindeki hamamlarda görülmektedir.

Şekil 2.6 Eşit mekânlı sıcaklık şeması

2.2.1 Mekân Özellikleri

Türk hamamı, ana hatlarıyla soyunmalık, ılıklik, sıcaklık, külhan, cehennemlik ve su deposu bölümlerinden oluşmaktadır.

Soyunmalık :

Camekân ve camegah olarak da nitelendirilen soyunmalık; hamama yıkanmak için gelenlerin soyunup giyindiği ve dinlendiği mekândır. Çoğunlukla kare veya sekizgen planlı olup, hamamın üstü kubbe ile örtülü en yüksek ve en büyük bölümüdür (Önge, 1986:81-85). Üst örtünün ortasında kârgir veya çoğunlukla ahşap strüktürlü aydınlık feneri ve tam altında fiskiyeli bir havuz bulunmaktadır. Genellikle soyunmalığın dört bir tarafında birkaç basamakla çıkılan mermer seki, bunun da üstünde oturularak soyunulan 15-20 cm. yükseklikte ahşap bir sedir bulunmaktadır (Aru, 1949:34). Geç dönem örneklerinde, soyunmalık mekânı içine “şirvan” denilen ahşaptan bir galeri yapılarak, giyinme ve soyunma için özel odacıklar yapılmıştır (Şehitoğlu, 2011: 13).

Özellikle kadınların mahremiyeti göz önünde bulundurularak, hamamların ana cadde yerine yan sokağa açılan kapıları küçük olmaktadır. Girişten sonra, rüzgârlığa geçilmekte, buradaki raflara ayakkabılar yerleştirilip soyunmalığa girilmektedir. Aydınlık, ferah ve havadar bir mekân olan soyunmalığın duvarlarındaki camlar, içeriden dışarıya, dışarıdan da içerisi görülemeyecek yükseklikte tutulmuştur (Taşçıoğlu, 1998:71-72).

Ilıklık:

Ilıklık, adından da anlaşılacağı üzere ısıtılan, ancak ısısı sıcaklık kadar yüksek olmayan serinleme ve ferahlama yeridir. Ilıklığın da zemini ve duvarları mermer kaplı olmaktadır. Genellikle aşırı sıcaktan rahatsız olanların yıkandığı veya ısıya alıştıktan sonra sıcaklığa geçmek için kullanılan bölümdür. Burada yıkanmak için halvetler, dinlenmek ya da masaj yaptırmak için mermer sekiler, “traşlık” veya “usturalık” adı verilen temizlik hücreleri ile helalar bulunmaktadır (Önge,1988: 408). Ilıklıktan

sıcaklığa geçiş ısı kaybı olmaması için dar, alçak ve ağırlıkla kapanan kapılarla gerçekleştirilmektedir (Yılmazkaya, 2002: 43).

Sıcaklık:

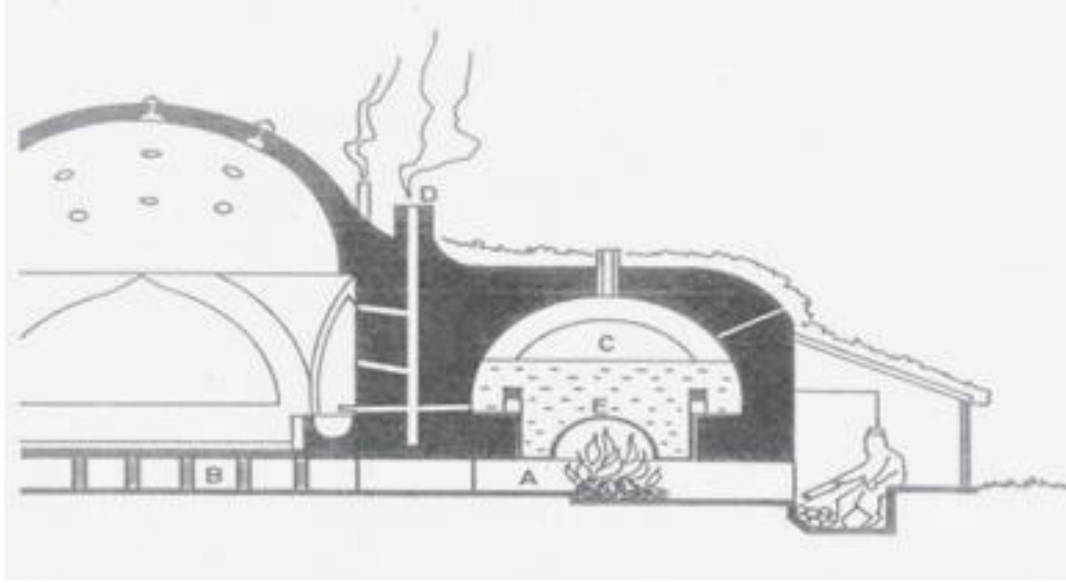
Hamamda yıkanılan en sıcak yerdir. Selçuklu ve Osmanlı döneminde geliştirilen, ortasında göbek taşı, dört yanında yıkanma yerleri dört eyvanlı plan en çok görülen yerleşim düzenidir (Taşcıoğlu, 1998:75). Köşelerde istenirse buhar miktarı arttırılabilen özel yıkanma yerleri olan halvetler bulunmaktadır. Sıcaklıktan halvete basık kemerli, kapı kanadı olmayanaçıklıklardan geçilmektedir (Önge, 1988: 408). Açık yıkanma yerleri ve halvetlerde zeminden yaklaşık 20 cm yüksekte, üzerlerinde kurnaların olduğu mermer sekiler bulunmaktadır. (Taşcıoğlu, 1998: 76).

Sıcaklık mekânının, genellikle ortası büyük bir kubbe, yanlarda eyvanlar üzeri yarım kubbe veya tonozlarla örtülüdür (Yılmazkaya, 2002: 45). Bu kubbe ve tonozların içine açılmış yuvarlak veya yıldız şeklinde delikleri örten, çana benzeyen cam fil gözleri sayesinde gün ışığı ile mekân aydınlatılmaktadır (Yılmazkaya, 2002: 45).

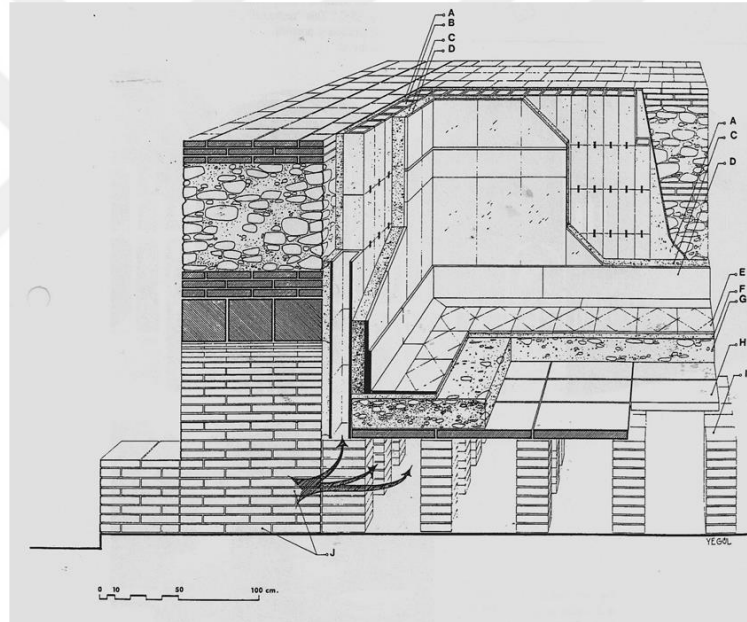
Külhan, Cehennemlik ve Isıtma Sistemi:

Külhan, Roma hamamlarında ‘hipokaust’ denilen, bir ocağın içinde ateş yakılan, sıcak ve soğuk su kazanlarının bulunduğu bölüme denmektedir. Hamam zeminine göre daha alt kotta konumlanan külhan bölümünde, bir ocak ve ocağın üstünde bakır ya da demirden yapılmış sıcak su kazanı bulunmaktadır (Şekil 2.7) (Yılmazkaya, 2002: 44).

Sıcaklık ve ılıklik zeminleri altındaki duman ve sıcak hava kanallarına ise ‘cehennemlik’ denmektedir. Külhanda yer alan ocağıkazanda bulunan suyu ısıtırken, oluşan sıcak buhar ve hava döşemenin altındaki kanallarda dolaşıp, zemin taşlarını ısıtmakta ve hamamın duvarları içinde dikey olarak uzanan ‘tüteklik’ denilen künk borulardan geçerek dışarı atılmaktadır (Şekil 2.8). Hamam döşemeleri tuğla örülü ayaklar üzerine oturmaktadır (Aru, 1941:39). Temelde sistem aynı olmakla beraber, birbirinden farklı cehennemlikler bulunmaktadır. (Yegül, 2006: 88-105).

Şekil 2.7 Tipik külhan şeması. (A. Ateşlik B. Cehennemlik C. Su haznesi D. Tüteklik E. Bakır kazan) (Aru, 1949:41)

Şekil 2.8 Roma hamamının hipokaust ısıtma sistemi şeması (A : kireç harcı B : "tubuli" C : tuğla kırıklı harç D : mermerdöşeme E : yer döşemesi F : harç G : döşeme altı harcı / betonu H : karolar I : tuğla kolonlar J : ocak açıklığı) (Yegül, 2006: 89)

2.2.2 Mimari Elemanlar, Donatılar ve Süslemeler

Sıcaklığın ana mekânının ortasında çoğu zaman çokgen planlı, bazen de dairesel veya kare formda göbek taşı bulunmaktadır. Yerden 40-45 cm yükseklikteki göbek taşının üzerinde uzanılır, oturulur, terlenir ve kese yaptırılır. Döşeme kaplaması ve geometrik süslemeleri mermerdendir (Önge, 1988: 412).

Göbek taşının etrafında bulunan halvetlerin geçiş kapıları basık kemerlidir. Tavanları alçaktır; bazen kubbe, bazen de beşik tonozla örtülüdür (Taşcıoğlu, 1998:14). Halvet ve eyvanlarda yerden ortalama 20 cm yükseklikte mermer sekiler bulunmaktadır. Bu sekilerde, yanlarına oturularak yıkanılan mermer veya taştan kurnalar vardır. Kurnaların duvara dayandığı yerde ise genelde pirinç ve tunçtan yapılmış musluklar bulunmaktadır (Aru, 1941:35-37). Kurnaların içleri pürüzsüz, dışları ise oymalı, nakışlı ve kakmalı olabilmektedir. Günümüzde çok daha basit kurnalar yapılmaktadır. Muslukların arkasında kurna ile benzer bezeme anlayışına sahip 'ayna taşı' denilen, Selçuklu ve Osmanlı taş yontma sanatının özelliklerini yansıtan mermer levhalar bulunmaktadır (Taşcıoğlu, 1998: 141-152).

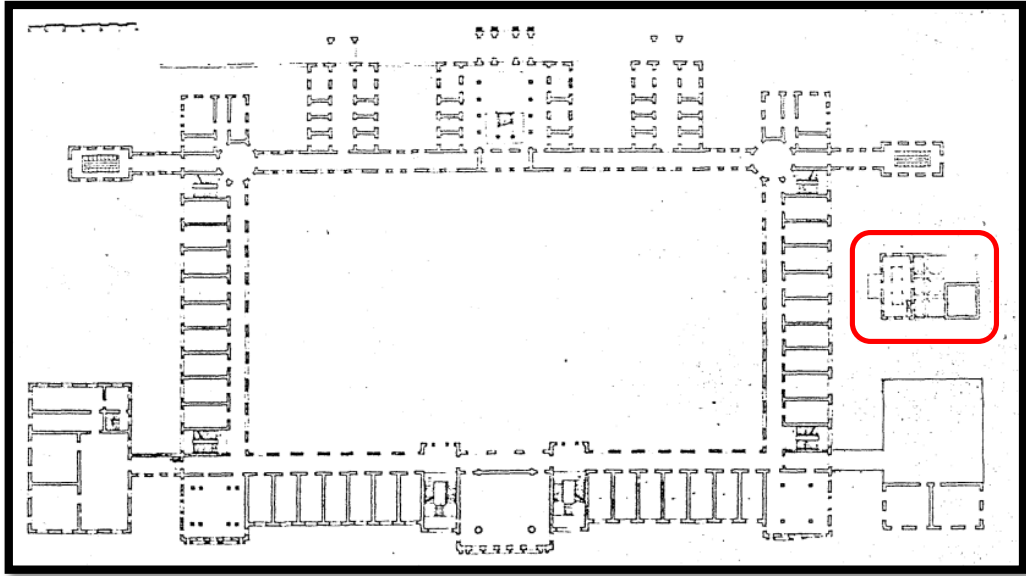
Hamamlarda, yıpranmaya açık yapı türleri olmalarından dolayı; süslemelerden kaçınılmıştır. Hamam yapısının iç mekân tasarımında en çok kullanılan malzeme mermerdir. Renk açısından zengin bir malzeme olan mermer, dayanıklı ve hijyenik bir yapıya sahip olması nedeniyle tercih edilmektedir. Divan, kaplama, döşeme, sütun, sütun başlığı, basamak, kurna ve korkuluk öğelerinin hepsinde kullanılabilir (Önge, 1988:412). Ayrıca Türk hamamlarında, hidrolik özelliğinden dolayı, suya dayanıklı bir malzeme olan horasan harcı kullanılmıştır (Böke, Akkurt, İpekoğlu, 2004:90).

BÖLÜM 3

MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE HAMAMI

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane, tıp eğitimi vermek üzere Sultan II. Abdülhamid tarafından yaptırılan ilk tıp okuludur (Batur, 1994: 377). Günümüzde, Sağlık Bilimleri Üniversitesi adıyla hâlâ hizmet veren yapının bünyesinde, Tıp Fakültesi, Hemşirelik Fakültesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Yaşam Bilimleri Fakültesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu ve Sağlık Bilimleri Enstitüsü bulunmaktadır (<http://www.sbu.edu.tr>).

Dönemin önde gelen mimarları Alexandre Vallaury ve Raimondo D'aronco tarafından tasarlanan tıbbiye yapısı, 24.000 m² alana sahip, eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. 140 x 80 m plan ölçülerinde orta avlu ve onu çevreleyen ana kütle, ona dışarıdan koridorlarla bağlanan tuvalet, mutfak, çamaşırhane gibi ıslak hacimler ve hamam yapısından oluşmaktadır. Tezin konusu olan hamam, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane kompleksinin Burhan Felek Caddesi'ne bakan güney yönünde ana binaya bağlanan ayrı bir yapı olarak düzenlenmiştir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane planı (Sözen, 1973: 41)

D'Aronco ve Vallaury'nin imzaladığı keşif raporunda yalnız ana binaya değinildiğinden, hamamda kullanılan malzeme ve yapım tekniği hakkında kesin bilgi bulunmamaktadır. Afife Batur, 1900 tarihli bu yapının en erken betonarme uygulaması olduğu kanısındadır (Batur, 2004: 5).

3.1 Yapının Konumu ve Çevresel Özellikleri

Haydarpaşa, İstanbul'un Kadıköy ilçesi sınırları içerisinde Haydarpaşa Garı ve çevresine verilen genel addır. Günümüzde halk arasında Haydarpaşa olarak adlandırılan alanın, kabaca Haydarpaşa Garı, demiryolu ve liman tesislerinin bir kısmını; Kadıköy-Üsküdar arasındaki Kadıköy Haydarpaşa Rıhtım Caddesi ve Tıbbiye Caddesi'nin Haydarpaşa Garı demiryolu tesisleri üzerindeki köprüden Harem'e inen yol üzerinde yer alan köprüye kadar olan kesimini kapsadığını söylemek mümkündür. Bu alan içerisinde Haydarpaşa Garı, Haydarpaşa Limanı, Selimiye Kışlası, Haydarpaşa Numune Hastanesi, GATA Haydarpaşa Askeri Hastanesi, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane ve Haydarpaşa İngiliz Mezarlığı gibi çeşitli kuruluşlar ve kullanımlar yer almaktadır (Akbulut,1994: 29) (Şekil 3.6).

Verem hastaları için şifa alanı olarak kabul edilen Haydarpaşa, daha sonraları halkın panayır, ziyafet ve ayin günlerinde kullandığı bir alan olmaya başlamıştır (Miral, 1957: 226-27). İstanbul'un fethinden sonra ise orduların hareket ve dönüş noktası olan bu çayırılık alan ordu ve saray atlarının da beslendiği bir alan halini almıştır (Giz, 1994: 66). III. Murad (1574-1595) döneminde nüfus artırma çalışmaları başlatılsa da ancak III. Selim döneminde (1789-1807) Haydarpaşa çevresinde belli belirsiz bir sokak dokusu oluşmaya başlamıştır (Akbulut,1994:28). 19. yüzyılda Nizam-ı Cedid askerlerinin talimlerini yaptığı bölge I. Dünya Savaşı sırasında açık ordugâh olarak kullanılmıştır (Eyice, 1998). Tanzimat sonrası yönetim yapısının değişmesi ile birlikte çayırların kullanım ve idaresinde de önemli değişiklikler olmuş olsa da, bölge sayfiye yeri olma özelliğini kaybetmemiştir. (Akbulut, 1994:27-29, Haskan, 1994:1286).

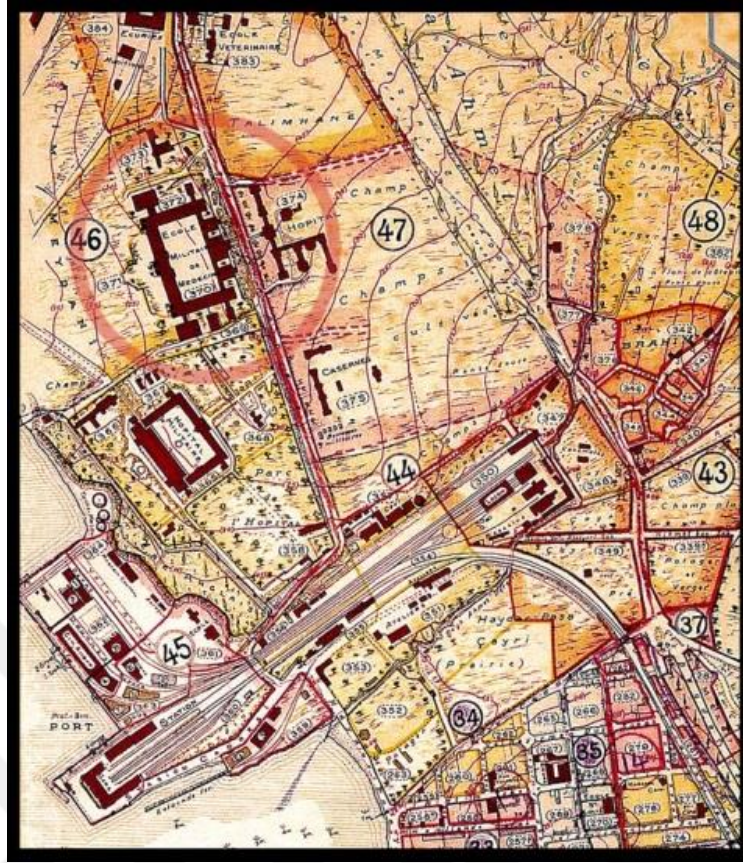
Sultan Abdülmecid döneminde, 1844-1846 yılları arasında, askeri hastanenin inşası Haydarpaşa semtinin büyük ölçüde değişmesinde rol oynamıştır. Kırım Savaşı sırasında bu hastane ile iskele arasındaki bölge İngiliz Mezarlığı'na tahsis edilmiştir. 1894'te II. Abdülhamid'in emriyle, mimar R. D'Aronco ile Vallaury tarafından Mekteb-i Tıbbiye binasının inşasına başlanmıştır. 1901'de Üsküdar'a giden caddenin

karşı tarafında da bu mektebin tamamlayıcı unsuru olarak Alman Rieder Paşa tarafından düzenlenen esaslar doğrultusunda hastane bloklarının yapımına girişilmiştir (Eyice,1998; Akbulut,1994). 1873'te İstanbul-İzmit demiryolu hattının hizmete girmesi, 1899-1903 yılları arasında denizin doldurularak bir liman oluşturulması ve 1908'de yeni gar binasının açılması Haydarpaşa Çayırı'nı büyük ölçüde küçültmüştür. 1922'de çıkan bir yangında yüzden fazla bina kül olmuştur. Cumhuriyet sonrası ise yangından geriye kalanlar ile gar ve liman tesisleri varlıklarını devam ettirmiştir. 1970'li yılların başlarında getirilen imar haklarıyla birlikte bölgede yoğun bir apartmanlaşma ortaya çıkmıştır (Akbulut, 1994:27-29, Haskan, 1994:1286).

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı; Üsküdar İlçesi, Selimiye Mahallesi, Burhan Felek Caddesi'nde, kentin tarihi doku bakımından önemli bölgelerinden Haydarpaşa'da, günümüzde Sağlık Bilimleri Üniversitesi'nin kullanımı için tahsis edilen Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Kompleksi'nin güney sınırında konumlanmaktadır. Kampüs alanı, önceden yapılmış olan Haydarpaşa Askeri Hastanesi ile Selimiye Kışlası arasındaki yaklaşık 80.000 metrekarelik bir alanı kaplamaktadır (Şekil 3.3). Yapının çevresinde bulunan Büyük Selimiye Camii, Baytar Mektebi, Selimiye Sıbyan Mektebi, Selimiye Kışlası, GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi, Haydarpaşa Garı dikkate alındığında bölgenin geçmişten günümüze İstanbul'un en önemli merkezlerinden olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 3.3, Şekil 3.4, Şekil 3.5, Şekil A.1, Şekil A.2).

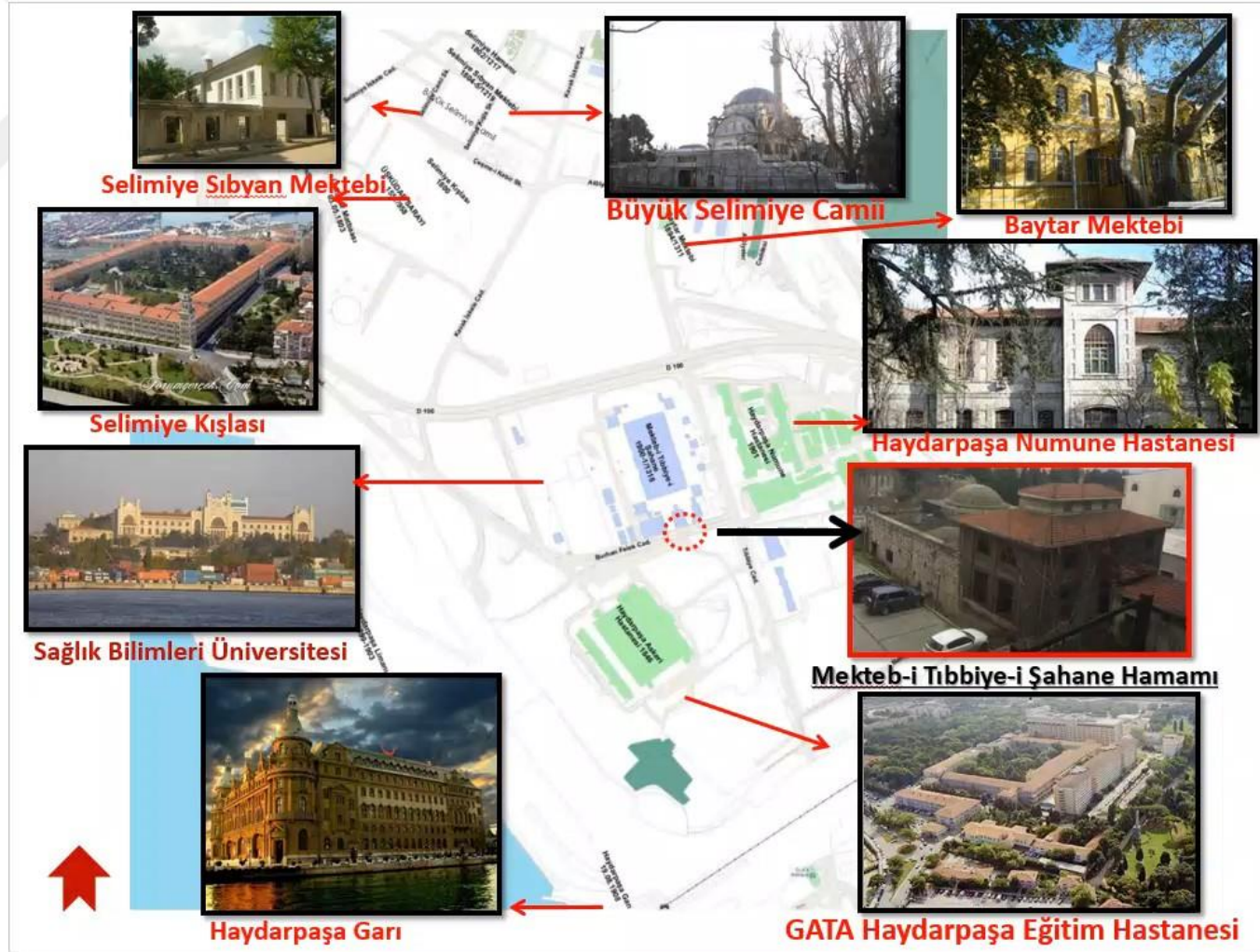
Şekil 3.2 Hamamın inşaat yıllarından kampüsteki konumu (Şahenk, 1996)

Şekil 3.3 Kadıköy haritası :Jacques Pervititch, sigorta haritalarında İstanbul (Atatürk Kitaplığı Arşivi)

Şekil 3.4 Hamamın ve okul kampüsünün yakın çevresi vaziyet planı (2016).

Şekil 3.5 Hamamın yakın çevresinde bulunan önemli yapılar (2016).

3.2 Yapının Tarihçesi

Cemil Topuzlu Paşa'nın, Gülhane'deki askeri tıbbiye okulunun binasının yetersiz hale gelmesinden dolayı yeni bir yapıya ihtiyaç duyulduğunu bildirmesi ile, Sultan II. Abdülhamid yeni bir bina yapılması için emir vermiştir. Yaklaşık 1,5 yıl süren projelendirme aşamasından sonra, 11 Şubat 1895 tarihinde başlayan yapının inşası, 13 Eylül 1900 tarihinde tamamlanmıştır (Yergün, 2002: 213).

Yapının tasarımı dönemin tanınmış mimarları Alexandre Vallaury ve Raimondo D'Aronco'ya aittir. Serasker Rıza Paşa'nın başta 'İşi mimar Vallaury'e havale ettim' söylemi projenin tek başına, o dönemde Sanayi-i Nefise Mektebi'nde hoca olan A. Vallaury'ye mal edilmesinde ve pek çok mimarlık tarihi çalışmasında, tasarım için yalnızca A. Vallaury'nin adının geçmesinde rol oynamıştır. R. D'Aronco'nun projenin tasarım aşamasına, ne zaman ve hangi evrede dahil olduğuna dair net bir bilgiye ulaşılamamıştır. Ancak, uygulama projesi iki mimarın ortak yönetiminde mühendis subaylardan oluşan geniş bir kadro tarafından hazırlandığı bilinmektedir (Batur, 1994: 377).

1901'de ise, doğu cephesine paralel olarak okulun hastanesi olmak üzere beş pavyonun yapımına girişilmiş, bazı eksiklerle birlikte, 1903'te öğretime başlanmıştır. Okul, 1919'da, I. Dünya Savaşı sırasında, İngiliz işgal kuvvetlerinin denetimine girmiş, bu dönemde büyük zorluk ve baskılar yaşanmıştır (Yergün, 2002: 213).

Yapının, o dönemde şehir merkezine uzak olmasından yakınan öğretim üyeleri ve öğrencilerin istekleri doğrultusunda, Askeri Tıp Fakültesi'nin 1933 yılında Avrupa Yakası'na taşınmasından sonra, bina Atatürk'ün emri ile Haydarpaşa Lisesi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Yergün, 2002: 213). Yatılı ve gündüzlü öğrenciler alınan okul; reviri, yemekhanesi, terzisi, demirhanesi, marangozhanesi, çamaşırhanesi, mescidi, çatı katındaki lojmanları ve yatılı öğrencilerin faydalandıkları hamamı ile geniş imkânlara sahip bir kompleks olarak kullanılmıştır (Akpolat, 1981: 126). Ardından 1983 - 2016 yılları arasında, Marmara Üniversitesi'nin bazı birimlerinin bulunduğu bina olarak hizmete devam etmiş ve 2017 yılı itibarıyla Sağlık Bilimleri Üniversitesi'nin kullanımına tahsis edilmiştir.

Yapının duvarlarında Hereke ve Bilecik taş ocaklarından özel olarak getirilmiş granitler kullanılmış, harç yapımı için Marsilya'dan en iyi su kireci getirilmiştir. Yapının metal strüktür elemanları, Belçika'dan alınıp putrelli volta döşemede kullanılmıştır . Demir çerçeveli pencereler ise Viyana'da hazırlatılıp getirilmiştir. Tuvalet, mutfak, çamaşırhane gibi ıslak hacimler ve tezin konusu olan hamam, kapalı koridorlarla ana binaya bağlanan yan eklentiler olarak düzenlenmişlerdir (Batur, 2004: 4). Hamam, Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin ana yapısından ayrı olarak, güney yanında inşa edilmiş; Burhan Felek Caddesi'nin bitişiğinde konumlandırılmıştır. Dikdörtgen planlı yapının plan düzeninin, kuzey-güney doğrultusunda ana giriş aksına göre simetrik şekilde tasarlandığı gözlenmektedir. Yatılı eğitime son verilmesiyle kullanımı sona eren hamam, işlevsiz hale gelmiştir (Yergün, 2002: 213).

31 Mart 1900 tarihli Journal de Moniteur Oriental'deki haberde, “binanın ana gövdesinin yanlarına Arap üslubunda ve yeni bir teknolojiyle inşa edilmiş olan” bir yapı olarak tarif edilmektedir . Hamamın, “Hennebique” sisteminde demirden bir hasır donatı içeren betonarme döşemesi, dış çeperleri taş kârgir duvarlardan oluşan, içte ayakları tuğla ve harçtan örülü bir altyapı üzerine oturmaktadır. (Şekil 3.6) (Batur, 2004: 4).

Şekil 3.6 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın cehennemliğinden görünüş, (Batur, 2004: 5).

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane yapısı, Tıp Fakültesi'ne dönüştürüldüğü 1983 senesinde tescillenmiş, 1986'da ise koruma derecesi I. grup olarak belirlenmiştir.

3.3 Yapının Mimarları Hakkında

19. yüzyıl, tüm dünya ülkelerini yakından ilgilendiren yeni ve küresel bir ekonomik düzenin kuruluşuna tanıklık etmiştir. Önemli siyasal ve toplumsal dinamiklerle birlikte harekete geçen bu küresel dönüşümün başlıca aktörleri Batı Avrupa devletleridir. Değişik kültür katmanlarına sahip dünya kenti İstanbul'da, 19. yüzyılın mimari mirasından önemli bir bölümünü Batılı ve Levanten mimarların eserleri oluşturmaktadır (Denel, 1982: 24).

Osmanlı mimarlığında 18. yüzyıl ile başlayan Batılılaşma hareketleri, 19. yüzyılın sonlarında doruk noktasına ulaşmıştır. Bu kapsamda batılılaşma hareketlerinin mimarlık ortamına yansımaları sonucu özellikle II. Abdülhamid döneminde (1876-1909) beliren bu yapı faaliyetleri, başta İstanbul olmak üzere Osmanlı kentlerinin mimarisini etkilemiştir (Rona, 1992:159). Bu değişimlere, 18. yüzyıl başlarından itibaren mimaride Batılı formların, önce detaylarda, süslemelerde görülüp, daha sonra plan ve cephe biçimlerine kadar girmesine neden olmuştur (Denel, 1982: 25).

18. yüzyılda, klasik normlardan uzaklaşan Klasik Osmanlı mimarisinin sade düzeninin yerini, Avrupa kökenli Barok ve Rokoko üsluplarına bıraktığı görülmektedir (Rona, 1992:112). 19. yüzyılın ilk yarısında, Ampir ve Neo-Barok, ikinci yarısında Eklektizm, Osmanlı mimarisinde etkili olmuş; Sultan Abdülaziz ve II. Abdülhamid dönemlerinde, bir yandan Avrupa tarzında Neo-Klasik ve eklektik yapılar inşa edilmiş, öte yandan da İslam ve Klasik Osmanlı mimarisini canlandırma çabaları ortaya çıkmıştır (Rona, 1992:113).

İstanbul, mimarlık alanında, 19. yüzyılda, batıdan gelecek her türlü etkiye hiçbir sınırlama getirmeden kapılarını açmıştır (Denel, 1982: 25). Osmanlı mimarlığında, Batılılaşma etkisinin yoğun şekilde görüldüğü ve tümüyle yabancı kaynaklardan beslenen Eklektik dönem 1908'e kadar sürmüştür (Rona, 1992:159). Ancak, Osman Hamdi Bey'in 1882'de Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi'ni kurarak, Osmanlı Devleti'nde mimarlık eğitimini başlatması ve İttihat ve Terakki Partisi'nin Milliyetçilik akımını ön plana çıkarması sonucu Osmanlı mimarlığı yeni oluşumlara

yönelmiştir (Rona, 1992:159). 1908’de, II. Meşrutiyet’in ilanı ile daha ön plana çıkan milliyetçilik hareketleri mimarlığı da etki alanı içine almış; Osmanlı mimarlığının klasik değerlerinin sadece cephe mimarisinde de olsa yaşatılması isteği doğrultusunda, eskiye duyulan özlem artmıştır (Dönmez, 2006:75)

19. yüzyılda, Tanzimat ile birlikte Modernleşme hareketleri hızlanmıştır. Tanzimat, her alanda olduğu gibi, mimarlık alanında yeni düzenlemeler getirmiştir. Bu dönemde Osmanlı Devleti kurumlarını işletebilmek için geleneksel yönetim anlayışını bırakarak teşkilat yapılanmalarına başlamıştır (Memiş, 2013: 9). İmar faaliyetlerinde de yüzyıllardır saray merkezli işlev gören Hassa Mimarlar Ocağı ortadan kalkıp, Batılı standartlarda teşkilatlar ortaya çıkmıştır. Osmanlı yönetimi, gayrimüslim ve Batı kökenli yabancı mimarları özellikle tercih ederek, benimsediği Batılı üslupla, modern yapıların inşasına başlamıştır. Bu dönemde gayrimüslim veya Batılı mimarlar, saraylardan camilere, köşklere konut yapılarına, askeri yapılardan eğitim yapılarına kadar birçok yapı faaliyetinde etkin biçimde rol almışlardır (Memiş, 2013:10).

İtalyan Raimondo d’Aronco ve Fransız Alexandre Vallaury bu dönemin en önemli mimarlarından. Birçok yapının tasarım ve uygulamasında birlikte çalışan bu iki mimar, yalnızca mimari faaliyetlerde bulunmamış, mimarlık eğitiminde de rol oynamışlardır. Şişli’deki Bakteriyolojihane-i Şahane’ye (1900) ait büyük kompleks de Vallaury ve D’Aronco’nun ortak çalışmasının ürünüdür. Harbiye Nezareti tarafından görevlendirilen Vallaury, Haydarpaşa’daki Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane kompleksinin tasarım ve uygulamasında (1893-1903), İtalyan mimar Raimondo D’Aronco ile birlikte çalışmıştır. Aynı dönemde bu iki mimar, The Oriental Advertiser- Le Moniteur Oriental Gazetesi’nde (27 ,28 , 30 Temmuz; 7, 21 Ağustos ve 8 Kasım 1900) belirtildiğine göre, Acıbadem’deki Hamidiye Yetimhanesi projesine de katkıda bulunmuşlardır. (Barillari, Godoli, 1997: 46-48)

İstanbul’un zengin ve tanınmış bir Levanten ailesinin⁵ üyesi, ünlü Vallaury pastanesinin sahibi François Vallaury’nin oğlu olan Alexandre Vallaury 2 Nisan 1850’de İstanbul’da dünyaya gelmiştir (Kızılder, Sözen, 2005: 88). İlk gençlik yılları hakkındaki bilgiler sınırlı olsa da orta öğrenimini Saint Joseph Koleji’nde yapmış olduğu tahmin edilmektedir (Kayaalp, 2008: 49). Mimarlık eğitimini ise 1869-1879 yılları arasında Paris’te, dönemin başlıca okullarından olan Ecole des Beaux Arts’da tamamlamıştır (Kılıç, 2006: 9).

Sanayi-i Nefise Mektebi'nin tasarımcısı ve kurucu hocalarından olan Vallaury, 1883'te Sanayi-i Nefise Mektebi'nin açılmasıyla başlayarak ve 1908'e kadar süren, 25 yıllık eğitimci hayatının yanı sıra, 19. yüzyılın İstanbul'daki yapı faaliyetlerinde yer alan etkin bir mimarıdır (Yıldıran, 1989: 63). 1921 senesinde hayatını kaybeden mimarın günümüze ulaşan eserleri, İstanbul'un dokusuna kazandırdığı mimari değerlerin yanı sıra, 19. yüzyılın son çeyreğinde, Osmanlı Devleti'nin sosyal, politik, sanatsal ve ekonomik yapısı hakkında önemli ipuçları vermektedir (Kılıç, 2006: 9).

Birkaç kuşak öteden inşaatçı bir aileye sahip olan Raimondo Tommaso D'Aronco ise, 31 Ağustos 1857 yılında İtalya ile Avusturya arasındaki sınır bölgesindeki Gemonia kentinde dünyaya gelmiştir. İlkokulu bitirdikten sonra, Gemonia Sanat ve Meslek Okulu'nda iki yıl, Graz'daki Johanneum Baukünde Meslek Yüksekokulu'nda üç yıl eğitim almıştır (Gültaş, 2008: 36). 1877-1880 yılları arasında Venedik Akademisi'nde mimarlık öğrenimini bitirdikten sonra katıldığı yarışmalarda çok sayıda derece ve ödüller almıştır (Memiş, 2013: 15-16). 1881'de Carrara Akademisi'nde öğretim üyeliğine atanmıştır (Yıldıran, 1989: 67). Eğitimcilik ve sergi çalışmalarındaki ünü dolayısıyla İstanbul'a bir sergi projesi için çağırılmış, ancak 10 Temmuz 1894 yılındaki deprem sonrası sergiye ayrılmış paraların onarımlara harcanması nedeniyle sergiden vazgeçilmek zorunda kalınmış, Osmanlı Devleti'nin, rekonstrüksiyon için yabancı mimarlardan yardım istemesi üzerine Saray ikinci mimarı olarak çalışmaya başlayan D'Aronco, özellikle saray, cami, okul, hastane, çeşme ve Kapalıçarşı'nın onarım işlerinde görev almıştır (Gültaş, 2008: 36). D'Aronco, 1908'e kadar hem İstanbul hem İtalya'da çalışmayı sürdürmüştür (Yıldıran, 1989: 68). 1904 yılında İtalya'ya döndükten sonra, 1932 yılında hayatını kaybetmiştir (Gültaş, 2008: 23).

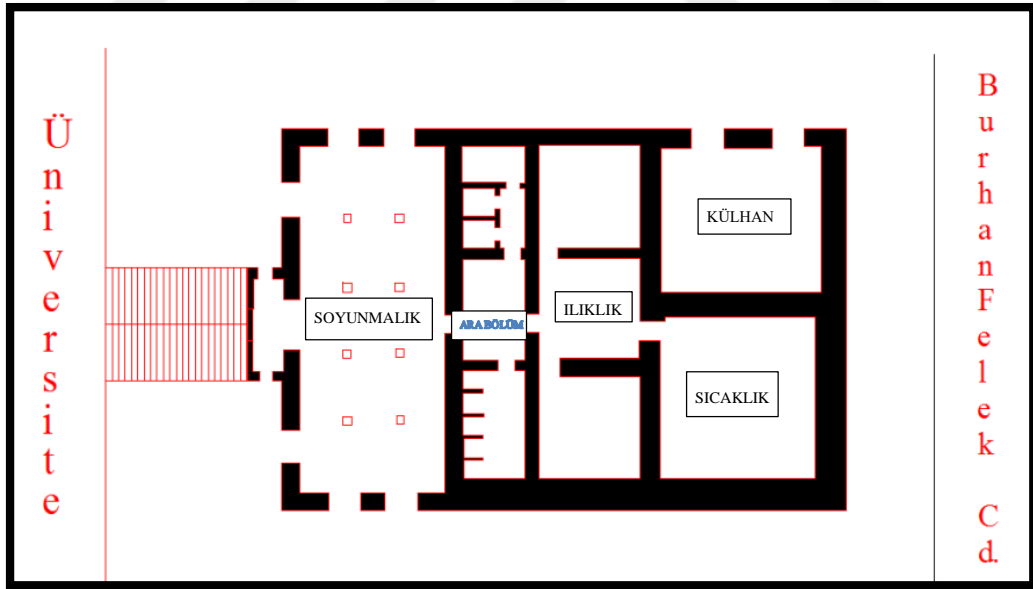
D'Aronco, Ayasofya'nın yanı sıra, İstanbul'daki pek çok önemli anıtsal yapıyı restore etmiştir (Memiş, 2013: 40; Barillari, Godoli, 1997: 58-59). D'Aronco'nun Osmanlı başkentindeki çalışmaları yalnız restorasyonlarla sınırlı kalmamış, padişah, Osmanlı saray çevresi, üst düzey yöneticiler, özellikle İtalyan iş çevrelerinin ileri gelenleri de onun hizmetlerinden faydalanmıştır (Gültaş, 2008: 48). Genellikle Art Nouveau bezemeyi tercih etmesine karşın başka bir mimari geleneğe sahip yabancı bir ülkede ürün veriyor oluşunun da etkisiyle eklektisizmden bütünüyle kopuk kalamamıştır (Gültaş, 2008: 23). Vallaury ve D'Aronco'nun en önemli çalışmalarından biri, bu tez

çalışmasının konusu olan yapının bir parçası olduğu, 1894-1903 yılları arasında tasarlayıp gerçekleştirdikleri Haydarpaşa'daki Mektebi Tıbbiye-i Şahane Binası'dır.

3.4 Yapının Mimari Özellikleri

3.4.1 Plan Özellikleri

Tıbbiye-i Şahane Hamamı, dıştan 140 m x 80, m ölçülerinde dikdörtgen bir plana sahiptir. Yapı, soyunmalık, ara bölüm, ılıklik, sıcaklık ve külhan olmak üzere başlıca beş ana bölümden oluşmaktadır (Şekil 2.7). Yapının, kuzey yönünde Tıbbiye-i Şahane Binası'nın güney cephesine bakan ve dışarı doğru çıkıntı yapan giriş kısmı yer almaktadır. Girişten soyunmalık mekânına geçilmektedir. Bu mekândan güney yönündeki helaların yer aldığı ara bölüme, buradan ise ılıklik kısmına geçilmektedir. Yapının en güneyinde yer alan sıcaklık ve külhan bölümleri ise yan yana bulunmaktadır.

Şekil 3.7 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın plan şeması (2016).

3.4.1.1 Giriş / Rüzgârlık

Hamamın girişi, kuzey yönünde dışarı doğru 175 cm çıkıntı yapan bir rüzgârlık şeklindedir. Bu bölüm yaklaşık olarak 447 x 147 cm plan ölçülerindedir. Hamam yapısı, ilk yapımında Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin ana yapısından ayrı olarak inşa

edilmiş olmasına karşın, hamam yapısına bitişik olarak, üniversiteye ait tek katlı bir laboratuvar binasının, inşa edilmesiyle giriş özgün niteliğini yitirmiştir (Şekil 3.8, Şekil A.3).

Şekil 3.8 Rüzgârlığa kuzeyden kampüs binası içinden bakış (2016).

Bu bölümde, kuzeye bakan hamamın giriş kapısı tuğla ile örülerek kapatılmıştır. Hamamın giriş kotu yol seviyesine göre 29 cm aşağıdadır. Bu nedenle, giriş kapısından geçildikten sonra, iki basamakla inilmektedir. Bu basamakların döşeme kaplamaları yok olmuştur. Mekânın mozaik kaplaması ise, moloz yığıyla örtülü durumdadır (Şekil A.17). Mekânın güney duvarında yer alan kapıdan soyunmalığa geçilmektedir. Soyunmalığa geçişteki kapının demir kanatları yok olmuştur. Ancak kapının üstündeki camlı bölme paslanmış ve camları kırılmıştır. Bu kapının genişliği 250 cm; yüksekliği ise 396 cm'dir (Şekil 3.9, Şekil A.16).

Şekil 3.9 Rüzgârlıktan soyunmalığa açılan demir kapının günümüze ulaşan kısımları (2016).

Şekil 3.10 Giriş/rüzgârlığa doğudan bakış (2016).

Rüzgârlığın tavan yüksekliği 496 cm'dir. Bu bölümün tek yönde eğimli çatısı volta döşeme olup Marsilya kiremit kaplıdır. Çatı, su sızıntısı nedeniyle kısmen tadilat görmüştür. Fakat su etkisiyle tavan boyasında dökülme, altındaki sıvada yumuşama, yosun oluşumu ve açığa çıkan demir putrellerde paslanma gibi hasarlar meydana gelmiştir (Şekil 3.10, Şekil 3.11).

Şekil 3.11 Giriş/rüzgârlığın tavanının görünüşü (2016).

Giriş bölümünün batı ve doğu duvarları üzerinde birer pencere yer almaktadır. 68 cm genişliğinde ve 268 cm yüksekliğindeki pencere doğramaları, ahşaptan tek kanatlı olup, renkleri solmuştur (Şekil 3.12, Şekil A.16).

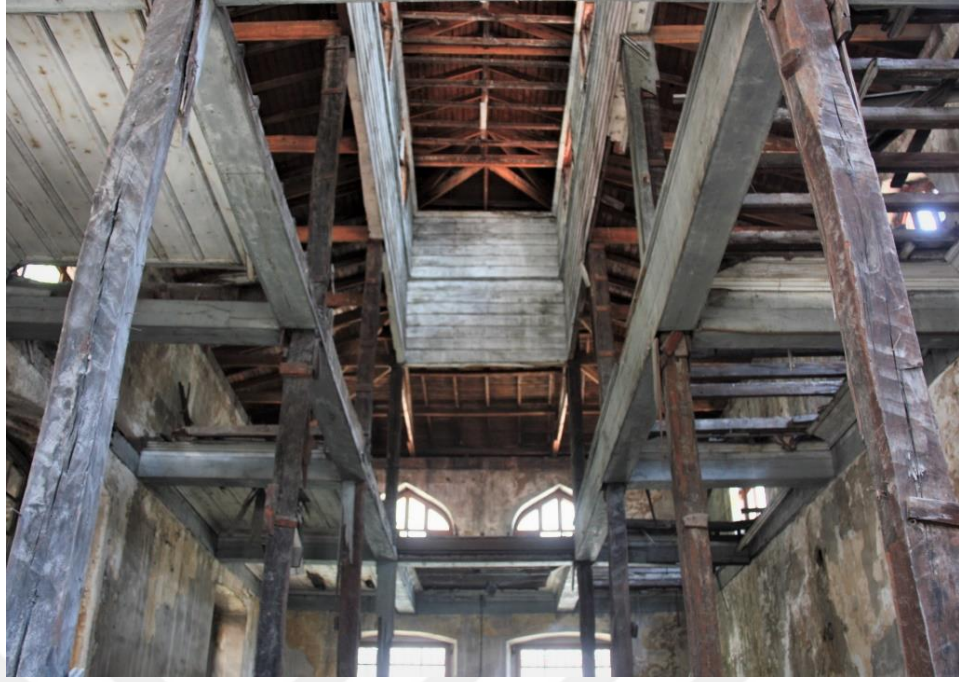
Şekil 3.12 Giriş/rüzgârlığın batı duvarındaki doğramanın içten görünüşü (2016).

3.4.1.2 Soyunmalık

Z01 giriş mekânından, soyunmalık bölümüne geçilmektedir (Şekil A.3). Yaklaşık olarak 16.8 x 7.2 m ölçülerinde dikdörtgen planlı bir mekândır. Soyunmalığın 9.6 x 2.3 m plan ölçülerindeki orta alanını çevreleyen sekiz adet ahşap dikme ile desteklenen ve mekânı dört yönden çevreleyen üst kat galerisi yer almaktadır (Şekil A.14, Şekil 3.13, Şekil 3.14). Yaklaşık 18 x 18 cm plan ölçülerindeki ahşap dikmeler 40 x 40 cm plan ölçülerindeki taş kaideler üzerinde yükselmektedir. Soyunmalık mekânının zemini, giriş rüzgârlığından ara bölüme uzanan aksta -0.30 m kotundadır. Soyunmalığın zemininden üst kat galerisinin döşemesinin üstüne olan yükseklik 496 cm, galeri döşemesinin üstünden tavana olan yükseklik ise 370 cm'dir. Mekânın ahşap dikmelerle çevrili orta alanının üstünde, daha yüksek tutulan bölümün tavan yüksekliği ise 1018 cm'dir (Şekil 3.14).

Şekil 3.13 Soyunmalık zemin kata batıdan bakış (Özkan, 2016).

Şekil 3.14 Üst kat galerisine batıdan bakış / ahşap dikmeler ve galeri döşemesi (2016).

Soyunmalığın kuzey duvarının ortasında giriş rüzgârlığına açılan kapı ve her iki yanında kapıya 390 cm mesafede birer pencere yer almaktadır. Batı ve doğu duvarlarında yan yana ikişer pencere ve güney duvarının ortasında ara bölüme açılan bir kapı boşluğu yer almaktadır (Şekil 3.15, Şekil 3.16, Şekil 3.17, Şekil A.16). Giriş kapısı 250 cm genişliğinde ve 396 cm yüksekliğinde, ara bölüme açılan kapı 95 cm genişliğinde ve 220 cm yüksekliğindedir (Şekil 3.9, Şekil 3.18). Zemin kat seviyesindeki basık kemerli pencereler ise 174 cm genişliğinde ve 270 cm yüksekliğindedir. Bu pencerelerin muhdes demir parmaklıkları paslanmış ve kısmen tahrip olmuştur (Şekil 3.15, Şekil 3.16).

Şekil 3.15 Soyunmalığın zemin kat batı yönündeki pencere doğramaları (2016).

Şekil 3.16 Soyunmalığın zemin kat batı yönündeki pencere doğramaları (2016).

Şekil 3.17 Soyunmalıktan ara bölüme açılan kapı boşluğu (2016).

Zemin kat seviyesinde, mekânın dört yönden sedirlerle çevrili olduğu, duvardaki izlerden tahmin edilmektedir (Şekil 3.19). Özgününde doğu ve batı yönlerinde, -0.30 m kotundaki soyunmalığın zeminine göre 45 cm yüksekte bulunan sedirlerin ahşap kaplamaları ve taşıyıcı konstrüksiyonu yok olmuştur.

Şekil 3.18 Soyunmalığın zemin kat güney ve batı duvarındaki sedir izi (2016).

Soyunmalığın güneybatı köşesinde, duvarlar üzerindeki izlerden anlaşıldığı üzere, asma kata geçişin sağlandığı yirmibeş basamaklı ahşap merdiven günümüzde tümüyle yok olmuştur (Şekil 3.18). Galerinin yaklaşık olarak doğu ve batı genişliği 360 cm, kuzey ve güney genişliği 240 cm'dir. Bu katın döşemesinin ahşap lataları ve kaplama tahtaları ise, önemli ölçüde tahribata uğramıştır. Soyunmalığın asma kat kuzey ve güney duvarlarında üçer adet, batı ve doğu duvarlarında ise ikişer adet olmak üzere toplam on adet 158 cm genişliğinde sivri kemerli pencere bulunmaktadır. Tüm pencere doğramaları muhdes olup, açılan kanat doğramaları yok olmuş, camları kırılmıştır. Soyunmalığın, ahşap dikmelerle çevrili orta alanının üstüne denk gelen daha yüksek tutulan bölümün kuzey ve güney duvarları üzerinde üçer pencere daha vardır. 111 cm genişliğindeki aydınlık pencereleri sabit doğramalı olup camları sağlam durumdadır (Şekil 3.8, Şekil A.16). Bu pencerelerle soyunmalık mekânının aydınlık ve havadar

olması amaçlanmış olmalıdır. Tüm pencere doğramaları sonradan eklendiği düşünülmektedir.

Şekil 3.19 Soyunmalığın güneybatı köşesindeki ahşap merdivenin duvarlar üzerindeki izi (2016).

Z01 mekânının güneyinde Z04 mekânına bitişik duvarına konumlanmış ve izlerden anlaşıldığı üzere, yirmibeş basamaktan oluşan ahşap merdiven yok olduğundan, asma kata ulaşım sağlanamamaktadır (Şekil 3.19). Ayrıca, sadece zemin kattaki pencerelerde bulunan özgün olmayan demir parmaklıklar paslanmış ve kısmen tahrip edilmiştir. Soyunmalık mekânının mahyası +10.58 kotuna yükselen ahşap konstrüksiyon çatı örtüsü marsilya kiremit kaplı olup kiremitler yakın tarihte yenilenmiştir (Şekil 3.8). Zeminde yer yer görülebilen özgün mozaik döşeme toz ve moloz yığıyla kaplı durumdadır (Şekil 3.20, Şekil A.17).

Şekil 2.20 Soyunmalığın zemin katındaki özgün mozaik döşeme kaplaması (2016).

3.4.1.3 Ara Bölüm

Soyunmalık ile ılıklik arasında bulunan bu bölüm, ortada geçiş koridoru, bunun batısında helaların bulunduğu, doğusunda traşlık birimlerinin yer aldığı üç kısmı içermektedir. Soyunmalıktan, helalara, traşlığa ve ılıkliğa geçişi sağlayan orta bölüm yaklaşık 5 x 3 m plan ölçülerindedir. Zemini, soyunmalığa göre 8 cm daha düşük olup, -0.38 m kotundadır. Zemin döşemesi, mermer olup, tavan yüksekliği ise 440 cm'dir. Kuzey duvarında soyunmalığa açılan bir kapı, batı ve doğu duvarlarında ise sırasıyla helaların olduğu kısma ve traşlığa açılan birer kapı, güney duvarında ise ılıkliğa açılan bir kapı yer almaktadır (Şekil 3.21, Şekil 3.22, Şekil A.3). Kapı doğramaları yokolmuştur. Mekânın kuzeybatı köşesinde tuğladan örülerek yapılmış 91 x 81 cm plan ölçülerinde kalıntı halinde bir yıkanma birimi bulunmaktadır (Şekil 3.21, Şekil 3.23). Ayrıca, batıda traşlığa açılan kapının kuzey yanında, vaktiyle mermer kurna yer aldığı, mevcut izlerden anlaşılmaktadır (Şekil 3.22). Mekânın üst örtüsü aynalı tonozdur. Tonozun aynasında, sekiz adet yıldız şeklinde açıklık bulunmaktadır (Şekil 3.24, Şekil A.5).

Şekil 3.21 Helalara giriş ve Z02 mekânındaki ortak el yıkama tekne kalıntısı (2016).

Şekil 3.22 Traşlığa giriş (2016).

Şekil 3.23 Z02 mekânındaki ortak el yıkama tekne kalıntısı (2016). Şekil 3.24 Z02 mekânının tonozu (2016).

Geçiş koridorunun batısında helaların yer aldığı bölüm 5.2 x 2.7 m ölçülerinde dikdörtgen planlıdır. Bu bölümün mermer olan zemini -0.44 m kotundadır. Tavan yüksekliği ise 441 cm'dir. Mekânın doğusunda yer alan kapı dışında tüm duvarları sağırdır. Kuzey duvarına bitişik olarak yan yana beş hela bölmesi sıralanmaktadır (Şekil 3.25). Bölmeler yaklaşık olarak 99 cm genişliğinde ve 97 cm derinliğindedir.

Bölmelerin zemini ve 24 cm yüksekliğindeki süpürgelikleri ve alaturka hela taşları da mermerdendir (Şekil 3.26). Bölmelerin kapıları sökülmüştür. Ayrıca mekân içindeki tesisat boruları paslanmış olup, batı duvarındaki demir su borusu yerinden koparılmıştır (Şekil 3.25). Aynalı tonoz şeklindeki üst örtüde, yıldız formlu sekiz adet fil gözlerinin camları ise kırılmıştır (Şekil 3.27, Şekil A.5).

Şekil 3.25 Z04 mekânının mevcut durumu (2016).

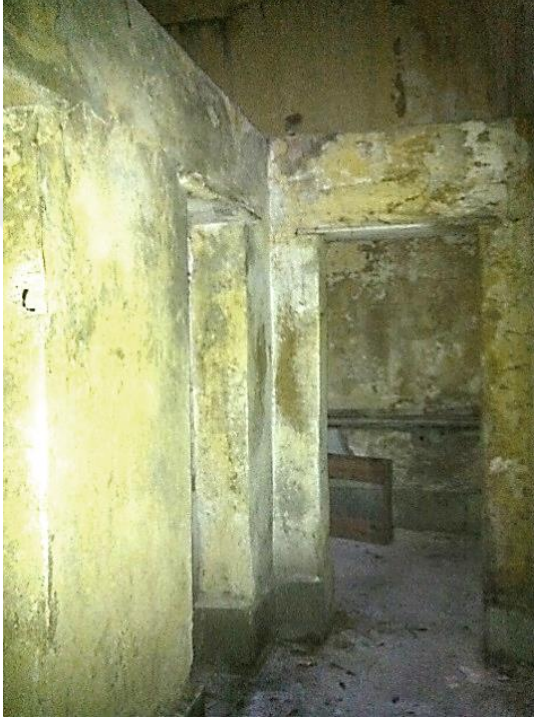
Şekil 3.26 Z04 mekânındaki mermer hela taşı (2016).

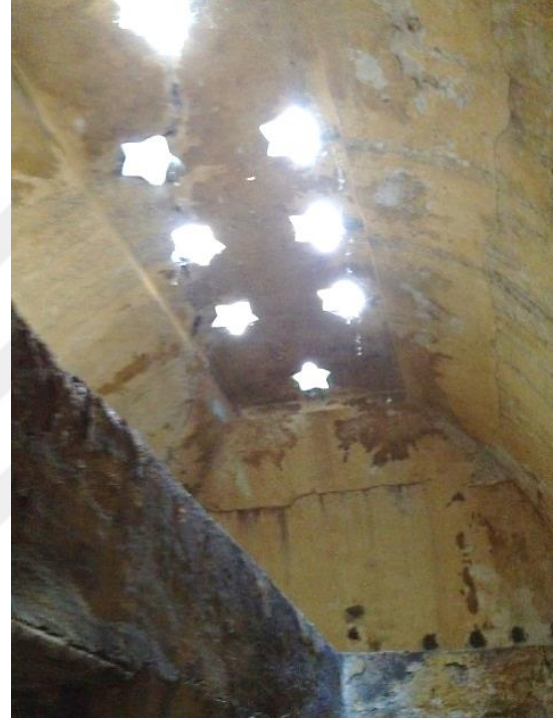
Şekil 3.27 Z04 mekânını örten kubbenin içten görünüşü (2016).

Geçiş koridorunun doğusundaki traşlık kısmı, 5 x 3 m ölçülerinde dikdörtgen planlı bir mekândır. Bu bölümün zemini -0.42 m kotundadır. Tavan yüksekliği ise 441 cm'dir. Bu bölüme girildiğinde 2.9 x 1.2 m plan ölçülerinde bir koridor yer almaktadır. Koridorun kuzey yönündeki iki kapıdan bu yöndeki 140 cm genişliğinde ve 160 cm derinliğindeki iki bölmeye, doğusundaki kapıdan ise 1.7 x 3.1 m plan ölçülerindeki bir

diğer bölmeye geçilmektedir. Bölmelere açılan kapı kanatları ve içlerindeki mermer kurnalar sökülmüştür. Mekânın zemini ve 80 cm yüksekliğe kadar duvarları mermer kaplı olup, duvar yüzeylerinin daha üst seviyeleri ve üst örtü sıva üzeri boyalıdır (Şekil 3.28). Üst örtü aynalı tonozdur ve üzerinde yer alan yıldız şeklindeki sekiz adet fil gözünün camları kırılmıştır (Şekil 3.29, Şekil A.5).

Şekil 3.28 Z03 traşlık mekânının içten görünüşü (2016).

Şekil 3.29 Z03 mekânının üst örtüsünün mevcut durumu (2016).

3.4.1.4 Ihlık

Aralık mekânının güneyinde kalan bölüm, Z05, Z06 ve Z07 mekânlarını içermektedir (Şekil A.3). Bu mekânların da döşemesi aralıkta olduğu gibi mermer kaplamadır. Ara bölümden yıkanma bölümleri (Z06, Z07) ve sıcaklığa (Z08) geçişi sağlayan orta bölüm 496 x 475 cm plan ölçülerindedir. Z05 mekânının güney ve doğu duvarına bitişik mermer seki kırılmış, bu duvarlardaki iki adet mermer kurna yok olmuştur (Şekil 3.30, Şekil 3.31). Demir giysi askıları paslanmış ve deforme edilmiştir. Batı duvarındaki ortak el yıkama tekne kalıntısının da mermer kaplaması yerinden sökülmüştür (Şekil

3.32). Üst örtü tonoz olup, ondört adet yuvarlak, ondokuz adet yıldız şeklinde fil gözüne sahiptir (Şekil 3.33, Şekil A.5). Tavan yüksekliği 486 cmdir.

Şekil 3.30 Z05 mekânına batıdan bakış /Z06 mekânına geçiş (2016).

Şekil 3.31 Z05 mekânına kuzeyden bakış/sıcaklığa geçiş (2016).

Şekil 3.32 Z05 mekânına doğudan bakış / batı yönündeki ortak el yıkama tekne kalıntısı (2016).

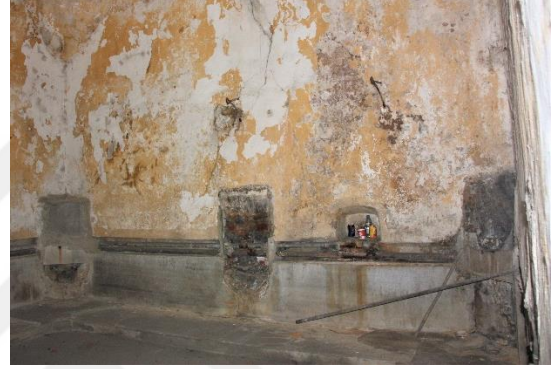

Şekil 3.33 Z05 mekânının üstünü örten aynalı tonoz (2016).

Z05 mekânının doğusundaki kapıdan Z06 mekânına geçilir (Şekil A.3). -0.31 kotundaki Z06 mekânı 4.9 x 5.2 m plan ölçülerine sahiptir. Zemin ve 88 cm yükseklikteki tesisat borularının hizasına kadar tüm duvarlar mermer kaplıdır. Mekânın tüm duvarları zeminden 15 cm yükseklikte 64 cm derinliğinde mermer seki bulunmaktadır. Üç adet köşelerde dört adet duvar ortalarında olmak üzere yedi adet kurna musluklarıyla birlikte yerlerinden sökülmüştür. Su tesisat boruları ve demir giysi askıları paslanmış, tahribata uğramıştır (Şekil 3.34, Şekil 3.35, Şekil 3.36, Şekil 3.37). Ayrıca güney duvarında 40 cm açıklıkta bir adet niş bulunmaktadır (Şekil 3.35).

Şekil 3.34 Z06 mekânına doğudan bakış (2016).

Şekil 3.35 Z06 mekânına kuzeyden bakış (2016).

Şekil 3.36 Z06 mekânına batıdan bakış (2016).

Şekil 3.37 Z06 mekânına güneyden bakış (2016).

Üst örtüsü sonradan çimento harç ile sıvanmış betonarme kubbedir. Kubbe çapı 4.84 m ve tepe noktasının döşeme üstünden yüksekliği 531 cmdir. İç yüzeyinde çeşitli aşınmalar sonucu, yer yer demir pütrellerin görüldüğü kubbedeki, onsekiz adet fil gözünün camları kırılmıştır (Şekil 3.38, Şekil 3.39, Şekil A.5).

Şekil 3.38 Z06 mekânını örten kubbenin içten görünüşü (2016).

Şekil 3.39 Z06 mekânını üst örtüsüne kuzeybatıdan bakış (2016).

Z05'in batı duvarındaki kapıdan 4,9 x 4,9 m plan ölçülerindeki Z07 mekânına geçilmektedir (Şekil A.3). Dört duvarına bitişik, yerden 15 cm yükseklikte mermer seki bulunmaktadır. Ayrıca bu duvarlar - 0,35 zemin kotundan 88 cm yüksekliğindeki tesisat borularına kadar mermer kaplıdır. Doğuda, Z05 mekânına bitişik olan duvardaki 118 x 171 cm ölçülerindeki küvet sağlam durumdadır. Dört adet duvarların ortasında, iki adet batı duvarının kuzey ve güney duvarlarıyla birleştiği köşelerde olmak üzere altı adet mermer kurna musluklarıyla birlikte yerlerinden sökülmüştür. Duvardaki tesisat boruları ve demir giysi askıları paslanmış, tahribata uğramıştır (Şekil 3.40, Şekil 3.41, Şekil 3.42, Şekil 3.43). Üst örtü, döşeme üzerinden yüksekliği 531 cm olan, dıştan çimento harç ile sıvanmış, betonarme tonozdur. Ondört adet yuvarlak, ondokuz adet yıldız şeklinde fil gözüne sahiptir (Şekil 3.44, Şekil A.5).

Şekil 3.40 Z07 mekânına kuzeyden bakış (2016).

Şekil 3.41 Z07 mekânına doğudan bakış (2016).

Şekil 3.42 Z07 mekânına güneyden bakış (2016).

Şekil 3.43 Z07 mekânına batıdan bakış (2016).

Şekil 3.44 Z07 mekânını örten tonozun içten görünüşü (2016).

3.4.1.5 Sıcaklık

Z05 mekânının güney doğu ucundan, -0.32 kotundaki sıcaklık (Z08) bölümüne geçilmektedir (Şekil A.3). 7.4 x7.4 m plan ölçülerinde olan sıcaklık mekânının dört duvarına bitişik yerden 18 cm yükseklikte 64 cm derinliğinde mermer seki bulunmaktadır. Özgününde bu sekinin üzerinde tüm duvarlarda ikişer adet köşelerde üç adet olmak üzere toplam onbir adet mermer kurnanın sadece doğu duvarında bir tanesi yerinde olup, diğer on tanesi musluklarıyla birlikte yerlerinden sökülmüştür (Şekil 3.49). Zemin mermer kaplıdır. Su tesisat boruları ve demir giysi askıları paslanmış, tahribata uğramıştır. Duvarlar -0.25 zemin kotundan 86 cm yüksekteki tesisat borularının geçtiği seviyeye kadar mermer kaplı olup, üzerleri boya ile devam ettirilmiştir (Şekil 3.45, Şekil 3.46, Şekil 3.47, Şekil 3.48).

Şekil 3.45 Z07 sıcaklığa batıdan bakış (2016).

Şekil 3.46 Sıcaklığa kuzeyden bakış (2016).

Şekil 3.47 Sıcaklığa doğudan bakış (2016).

Şekil 3.48 Sıcaklığa güneyden bakış (2016).

Mekânın ortasında 1.9 x 2.3 m plan ölçülerinde, zeminden 46 cm yüksekte mermer kaplamalı bir göbek taşı mevcuttur (Şekil 3.50). Ayrıca doğu duvarındaki tesisat borularının üzerinde 72 cm genişliğinde ve 40 cm derinliğinde iki adet niş bulunmaktadır (Şekil 3.51, Şekil 3.52)

Şekil 3.49 Sıcaklığın doğu duvarında bulunan mermer kurna (2016).

Şekil 3.50 Mermer göbek taşı (2016).

Şekil 3.51 Sıcaklığın doğu beden duvarındaki birinci niş (2016).

Şekil 3.52 Sıcaklığın doğu beden duvarı ikinci niş (2016).

Sıcaklığın üst örtüsü, sonradan çimento harç ile sıvanmış olan özgün betonarme kubbedir. Kubbe çapı 710 cm ve tepe noktasının döşeme üstünden yüksekliği 875 cm'dir. Mekânın aydınlatılmasını sağlayan kubbedeki otuzbir adet daire ve otuzüç adet yıldız formulu fil gözlerinin camları kırılmıştır (Şekil 2.53, Şekil 2.54, Şekil A.5).

Şekil 3.53 Sıcaklık mekânını örten kubbenin içten görünüşü (2016).

Şekil 3.54 Sıcaklık mekânının üst örtüsünün mevcut durumu (2016).

3.4.1.6 Külhan, Su Deposu ve Odunluk

Ilıklık (Z05 ve Z06) mekânlarının güney, sıcaklığın doğu beden duvarına bitişik külhanın arkasında kalan bir su deposu olduğu bilinmektedir (Şekil A.3). Ancak, su deposuna girilemediği için ölçülememiştir. Hamamın doğu cephesinin güneyinde bulunan külhan (Z10) suyu ısıtan ocağın bulunduğu yerdir. 2.4 x 8 m plan ölçülerine sahiptir. Yıkama bölümlerinden farklı olarak, külhanın ayrı bir girişi bulunmaktadır.

Bu giriş hamamın güney doğu köşesinde, doğu beden duvarında bulunan 161 cmlik iki açıklıktan sağlanmaktadır (Şekil 3.55).

Şekil 3.55 Külhana doğudan bakış (2016).

Külhanın zemini toprak ve çöp yığınyla kaplı olduğundan özgün döşeme seviyesi ve malzemesi bilinmemektedir. Ölçülen zemin bahçe seviyesinin 70 cm altındadır. Ocak bölümü külhanın batı duvarının kuzey kenarındadır. Ocak 107 cm genişliğinde 90 cm derinliğindedir. Bu açıklığın üst kısmına bir baca yerleştirilmiştir (Şekil 3.56). Z10 mekânının kuzey duvarında 15 cm derinliğinde ve 80 cm genişliğinde iki adet niş bulunmaktadır (Şekil 3.57).

Şekil 3.56 Külhanın içindeki ocak mevcut durumu (2016).

Şekil 3.57 Külhanın kuzey duvarında bulunan nişler (2016).

Külhanın ve su deposunun çatı örtüsü betonarme, düz teras çatıdır (Şekil 3.69). Tavan arasındaki su depolarını taşıyan demir putrellerle birlikte, külhanın betonarme tavanının paslanmış demirleri açığa çıkmıştır (Şekil 3.58, Şekil 3.59)

Şekil 3.58 Külhanın betonarme tavanı (Özkan, 2016).

Şekil 3.59 Külhanın tavanında demir putrellerle taşınan su hazneleri (2016).

Şekil 3.60 Külhan ve su deposu üst örtü (2016).

Hamamın cehennemliği harap durumda fakat halen ayaktadır. Betonarme döşeme, taş ve tuğla altyapı üzerine oturmaktadır (Şekil 3.60). Burada yanan ateşin dumanı ve bu ateş üzerinde kaynayan suyun buharı, döşemelerin altında ve duvarlarda, toprak künkler yardımıyla, dolaştırılarak merkezi ısıtma sağlanması amaçlanmıştır. Fotoğrafi çekilen alana girilemediği için ölçüm yapılamamıştır (Şekil 3.61)

Şekil 3.61 Külhan içindeki ocağın arkasından görünen cehennemlik (2016).

31 Mart 1900 tarihli Journal de Moniteur Oriental'deki habere göre, “binanın ana gövdesinin yanlarına Arap üslubunda ve yeni bir teknolojiyle inşa edilmiş olan” hamamın külhanı halen ayakta, ancak çok harap durumdadır. “Hennebique” sisteminde demirden bir hasır donatı içeren betonarme döşeme, taş ve tuğla altyapı üzerine oturmaktadır. Batur’a göre hamamın külhan döşemesi, klasik betonarmenin erken uygulamaları arasındadır. (Batur, 2004: 4).

3.4.2 Cephe Özellikleri

Bu bölümde hamam yapısının, ana yapıya bakan kuzey cephesinden başlayarak, doğu, güney ve batı cephelerinin mimari özellikleri anlatılmıştır.

3.4.2.1 Kuzey Cephesi

Kuzey cephesi, hamam yapısının girişinin bulunduğu cephe (Şekil A.11). Hamam yapısı, ilk yapımında Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'nin ana yapısından ayrı olarak inşa edilmiş olmasına karşın, bugün hamam ile ana yapı arasında tek katlı laboratuvar binası uzanmaktadır. Bu nedenle kuzey cephesinin, zemin kat seviyesinde ortada yer alan ve dışarı çıkıntı yapan giriş bölümünün cephesi görülememektedir. Kuzey cephesinin giriş kısmı dahil doğu tarafının zemin kotu +0.50 m'dir. Ancak hamamın girişi ve ona bitişik laboratuvar binasının batı yanından itibaren batıya doğru uzanan alt terasın zemin kotu -3.00 m'dir. 1857 cm uzunluğundaki cephenin saçak hizasına

kadar yüksekliği doğu yanında 658 cm, batı yanında 1040 cm'dir. Dışarı doğru çıkıntı yapan ve kuzeye bakan cephesi görülemeyen giriş kısmının her iki yanında, yaklaşık 1050 cm mesafede birer pencere yer almaktadır. Dikdörtgen pencereler, 160 cm genişliğinde ve 272 cm yüksekliğindedir. st kat seviyesinde, cephenin ortasında bir tane ve onun iki yanında 460 cm mesafede birer tane daha olmak üzere, toplam üç pencere yer almaktadır. Pencereler sivri kemerlidir. Genişliği 158 cm olan pencerelerin kemer başlangıç noktasındaki yüksekliği 75 cm, kemerin tepe noktasına olan yüksekliği 132 cm'dir (şekil 3.63).

Cephenin batı ucunda, -3,09 m kotundan -1,63 m kotuna kadar olan 146 cm yüksekliğindeki bölüm moloz taş örgülüdür. Bunun dışında tümüyle kesme taş örgülü cephenin, 5-10 cm arasında çıkıntı yapan yatay ve düşey şeritler, cepheye hareketlilik katmaktadır. Buna göre, cephenin doğu ve batı kenarlarında cephenin yüksekliği boyunca uzanan şeritler 40 cm ve st seviyesinde cephe uzunluğu boyunca uzanan şeritler, 65 cm genişliğindedir. Bunun dışında, cephenin kesme taş örgülü kısmındaki pencereler 5-10 cm arasında çıkıntı yapan 50 cm genişliğindeki düşey ve 30 cm genişliğindeki yatay şeritlerin oluşturduğu çerçeveler içindedir. Giriş kısmının üstü kuzeye doğru tek yönlü eğimli bir çatıyla örtülüdür. Cepheye saçak hizası +7,08 m kotunda başlayan bir çatıyla son bulmaktadır. Kıрма çatının üstünde geniş bir aydınlatma fenerini andıran bir bölüm yer almaktadır. 1004 cm uzunluğundaki bu bölümün 122 cm yüksekliğindeki duvarı üzerinde üç dörtgen pencere yer almaktadır. Pencereler 111 cm genişliğinde ve 96 cm yüksekliğindedir. Bu bölümün üzeri de kıрма çatı ile örtülüdür. atı rt malzemesi olarak Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır. (şekil 3.64, şekil 3.65).

şekil 3.63 Kuzey cephesi kampüs binasından genel görünüşü (2016)

Şekil 3.64 Kuzey cephe doğu tarafı (2016).

Şekil 3.65 Kuzey cephe batı tarafı (2016).

3.4.2.2 Doğu Cephesi

Doğu cephesi 2966 cm uzunluğunda, kuzeyde iki katlı ve güneyde tek katlı iki bölüm şeklindedir (Şekil A.8). Cephenin kuzeyinde, hamamın soyunmalık kısmına denk gelen 890 cm uzunluğundaki bölüm iki katlı olup, saçak hizasına kadar 838 cm yüksekliğindedir. Güney yönünde 1913 cm uzanan tek katlı bölüm ise saçak hizasına kadar 608 cm yüksekliğindedir (Şekil 3.66).

Cephenin kuzey kenarında, geride hamamın çıkıntı yapan giriş bölümü görünüşe girmektedir. Tek katlı olan bu bölüme kuzeyden, sonradan eklenen laboratuvar binası bitişmektedir (Şekil 3.67). Giriş bölümünün 164 cm uzunluğundaki doğu cephesi üzerinde 68 cm genişliğinde ve 268 cm yüksekliğinde bir pencere yer almaktadır. Bu kısım tek yönde eğimli üst örtü ile son bulmaktadır.

Soyunmalığın cephesinin zemin kat seviyesinde, birbirine 116 cm mesafede iki dikdörtgen pencere yer almaktadır. Birinci kat seviyesinde de, alttaki pencerelerle aynı hizada iki sivri kemerli pencere bulunmaktadır. Dikdörtgen pencereler, 162 cm genişliğinde ve 268 cm yüksekliğindedir. Sivri kemerli pencerelerini genişliği 158 cm olup, kemer başlangıç noktasındaki yüksekliği 75 cm, kemerin tepe noktasına olan yüksekliği 132 cm'dir. Kesme taş örgülü cephenin, 5-10 cm arasında çıkıntı yapan yatay ve düşey şeritler, cepheye hareketlilik katmaktadır. Buna göre, cephenin doğu ve batı kenarlarında cephenin yüksekliği boyunca uzanan şeritler 68 cm ve üst seviyesinde, saçak altında cephe genişliği boyunca uzanan şeritler, 40 cm genişliğindedir. Bunun dışında, cephedeki pencereler 5-10 cm arasında çıkıntı yapan 50 cm genişliğindeki düşey ve 30 cm genişliğindeki yatay şeritlerin oluşturduğu

çerçeveler içindedir. Cephe, +7,08 m kotundaki saçak seviyesinden sonra kırma çatıyla son bulmaktadır. Çatının ortasında, 122 cm yükseltile bölümün duvarı sağırdır. Bu bölümün üstü de kırma çatı ile örtülüdür. Örtü malzemesi olarak Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır.

Cephenin güneyinde 1913 cm genişliğindeki bölüm tümüyle kesme taşla örülüdür. Cephenin güney kenarına 212 cm mesafede 162 genişliğinde ve 219 yüksekliğinde bir açıklık, bu açıklığın 237 cm kuzeyinde 162 genişliğinde ve 219 yüksekliğinde bir başka açıklık bulunmaktadır. Bunun dışında cephe tümüyle sağırdır. Ancak +2,10 m kotunda cephe boyunca sıralanan, birbirine ortalama 250 cm mesafede oyuklar bulunmaktadır. 30 x 20 cm boyutlarındaki dörtgen oyukların havalandırma amaçlı yer aldığı düşünülmektedir.

Şekil 3.66 Doğu cephesinin okul binasından görünüşü (2016).

Şekil 3.67 Rüzgârlık duvarına bitişik laboratuvar ek yapısı (2016).

Şekil 3.68 Doğu cephe/ külhana batıdan bakış (2016).

Şekil 3.69 Doğu cephe/soyunmalık (2016).

3.4.2.3 Güney Cephesi

Doğuda -0.09 m kotundan batıda -1.70 m kotuna alçalan bir zeminde bulunan güney cephesi, yapının Burhan Felek Caddesi'ne bakan 1888 cm uzunluğundaki sağır cephesidir (Şekil A.10). Cephenin doğusunda soyunmalık kısmına denk gelen 1050

cm uzunluğundaki bölüm saçak hizasına kadar 738 cm yüksekliğindedir. +5,76 m kotundaki saçak seviyesinin arkasında kubbe görünmektedir. Kubbenin tepe noktası ise +8,43 m kotundadır. Cephenin batısında külhan ve su deposuna denk gelen bölüm ise 806 cm uzunluğunda saçak hizasına kadar 485 cm yüksekliğindedir. Kesme taş örgülü, 5-10 cm arasında çıkıntı yapan yatay ve düşey şeritler, sağır cepheye hareketlilik katmaktadır. Doğu ve batı kenarlarında cephenin yüksekliği boyunca uzanan şeritler 72 cm ve üst seviyesinde, saçak altında cephe genişliği boyunca uzanan iki kademedden oluşan şeritler ise 28'er cm genişliğindedir. Cephede temel olarak görülen bozulma, kaba yonu taş duvardaki kirlenmedir. Özgün örtüsünü yitiren, üzeri çimento harç ile sıvanmış kubbede çatlaklar, filgözlerinin camları ve tütekliklerde kırılmalar gözlenmektedir (Şekil 3.70).

Şekil 3.70 Güney cephesinin genel görünüşü (2016).

3.4.2.4 Batı Cephesi

Güneydeki -2,24 m kotundan kuzeydeki -3,04 m kotuna alçalan bir zeminde bulunan batı cephesi 2971 cm uzunluğundadır (Şekil A.9). Cephenin kuzeyinde, hamamın soyunmalık kısmına denk gelen 890 cm uzunluğundaki bölüm iki katlı olup, saçak hizasına kadar 986 cm yüksekliğindedir. Güney yönünde 1913 cm uzanan tek katlı bölüm ise saçak hizasına kadar 798 cm yüksekliğindedir (Şekil 3.71).

Cephenin kuzey kenarında, geride hamamın çıkıntı yapan giriş bölümü görünüşe girmektedir. Tek katlı olan bu bölüme kuzeyden, sonradan eklenen laboratuvar binası

bitişmektedir. 1152 cm uzunluğundaki laboratuvar yapısının üzerine oturduğu duvar, zeminden 132 cm yüksekliğe kadar kaba yonu taş örgülü olup onun üzeri 204 cm kesme taş örgülüdür. Giriş bölümünün 164 cm genişliğindeki batı cephesi üzerinde 68 cm genişliğinde ve 268 cm yüksekliğinde bir pencere yer almaktadır. Bu pencere zemin – 3,04 kotuna 426 cm mesafededir (Şekil 3.73). Bu kısım tek yönde eğimli üst örtü ile son bulmaktadır ve üzeri Marsilya kiremit kaplıdır.

Soyunmalığın zemin kat seviyesinde, birbirine 116 cm mesafede iki dikdörtgen pencere yer almaktadır. Birinci kat seviyesinde de, alttaki pencerelerle aynı hizada iki sivri kemerli pencere bulunmaktadır. Dikdörtgen pencereler, 162 cm genişliğinde ve 268 cm yüksekliğindedir. Sivri kemerli pencerelerini genişliği 158 cm olup, kemer başlangıç noktasındaki yüksekliği 75 cm, kemerin tepe noktasına olan yüksekliği 132 cm'dir (Şekil 3.73).

Soyunmalığın cephesi zeminden yaklaşık 126 cm yüksekteki -1,66 kotuna kadar kaba yonu taş örgülü, üzeri ise çatı saçağına kadar kesme taş örgülüdür. Diğer cephelerde olduğu gibi batı cephesinin kesme taş örgülü duvarının üzerinde de 5-10 cm arasında çıkıntı yapan yatay ve düşey şeritler bulunmaktadır. Kuzey ve güney kenarlarında cephenin yüksekliği boyunca uzanan şeritler 68 cm ve üst seviyesinde, saçak altında cephe genişliği boyunca uzanan şeritler, 40 cm genişliğindedir. Bunun dışında, cephedeki pencereler 5-10 cm arasında çıkıntı yapan 50 cm genişliğindeki düşey ve 30 cm genişliğindeki yatay şeritlerin oluşturduğu çerçeveler içindedir. Cephe, +7,08 m kotundaki saçak seviyesinden sonra kırma çatıyla son bulmaktadır. Çatının ortasında, 122 cm yükseltile bölümün duvarı sağırdır. Bu bölümün üstü de kırma çatı ile örtülüdür. Örtü malzemesi olarak Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır.

Soyunmalığın güneyinde 1913 cm uzunluğundaki bölüm zeminden -1,66 kotuna kadar kaba yonu taş örgülü, üzeri ise çatı saçağına kadar tümüyle kesme taş örgülüdür. Cephenin bu bölümü tümüyle sağırdır. Güney kenarında cephenin yüksekliği boyunca uzanan ve 5- 10 cm arasında çıkıntı yapan şerit 68 cm ve üst seviyesinde, saçak altında cephe genişliği boyunca uzanan iki kademedeki oluşmuş şeritler ise 28'er cm genişliğindedir (Şekil 3.73).

Tepe noktası +8,43 m kotunda bulunan, sıcaklığın üzerindeki kubbenin üzeri çimento harç ile sıvanmış olup figözlerinin camları kırılmış zarar görmüştür. Çoğunluğu

kırılmış olan tütekliklerin çapları, 30 cm; et kalınlıkları da 1,5-2 cm arasında değişmektedir (Şekil 3.72). Cephede temel olarak görülen bozulmalar; cetvel derzli, yüzeyi kaba yonu işlenmiş taş duvarda yer yer bitkilenme, malzeme kaybı ve kirlenmedir. Ayrıca özgününde horasan harcı ile döşenmiş olan, genişlikleri 25-55 cm arasında değişen küfeki taşlarında, yer yer kireç harçlı melez derz dolgusuyla onarım yapıldığı gözlenmiştir. 88 x 98 cm ölçülerinde ve 79 cm derinliğinde cehennemlik müdahale girişi olarak bırakılan bölümde iri bir bitki kökü gelişmiştir (Şekil 3.74). Hamamın bu cephesinde giriş ve soyunmalık bölümündekilerden başka açıklık bulunmamaktadır.

Şekil 3.71 Batı cephesinin genel görünüşü (2016).

Şekil 3.72 Kubbe ve tüteklikler (2016).

Şekil 3.73 Batı cephesi kuzey tarafı/ Soyunmalık pencere doğramaları (2016).

Şekil 3.74 Batı cephesi güney tarafı/ İçinde bitki gelişen cehennemlik müdahale girişi (2016).

3.4.3 Mimari Elemanlar

3.4.3.1 Kapılar

Yapıda dış kapı dışında iç kapıların hiçbiri günümüze ulaşamamıştır. Hamamın girişi tümüyle örülerek kapatıldığından kapısına dair bir iz kalmamıştır. Rüzgârlık mekânından soyunmalığa geçişteki kapı, dış kapı niteliğindedir. Demir kapı, kapı kanatlarının olduğu bölüm ve üst pencereden oluşmaktadır. Kapı doğraması kalınlığı

10 cm'dir. Kapı kanatları yokolmuştur. Ancak kapı genişliğinden, 120 cm genişliğinde iki kapı kanadı olduğu anlaşılmaktadır. Üst pencere, yaklaşık 29 x 29 cm ölçülerinde dikeyde dört sıra yatayda altı sıra kare camlı kısımlardan oluşmaktadır. Diğer dış kapı, doğu cephesinin güney ucundaki külhan kapısı olmakla birlikte günümüze ulaşmamıştır. Kapı boşluğu 161 cm genişliğe ve 216 cm yüksekliğe sahiptir.

İç kapılar, soyunmalıktan ara bölüme, ara bölümden helalar, traşlık ve ılıkığa, ılıklıktan sıcaklığa olmak üzere toplam yedi tanedir. Sadece Z06 mekânının girişindeki niteliksiz muhdes kapı günümüze gelebilmiştir.

3.4.3.2 Pencereler

Hamamda bir adet iç, beş adet dış pencere olmak üzere toplam altı tip pencere bulunmaktadır. Bu pencereler beş tiptir. Birinci tip giriş, ya da diğer adıyla rüzgârlık kısmındaki pencerelerdir. Giriş bölümünün batı ve doğu duvarları üzerinde bulunan, 68 cm genişliğinde ve 268 cm yüksekliğindeki pencere doğramaları, ahşaptan tek kanatlı olup, renkleri solmuştur. Muhdes demir parmaklıkları paslanmış ve kısmen tahrip olmuştur. İkinci tip soyunmalık zemin kat seviyesindeki basık kemerli çift kanatlı pencereler 174 cm genişliğinde ve 270 cm yüksekliğindedir. Bu pencerelerin muhdes demir parmaklıkları paslanmış ve kısmen tahrip olmuştur. Üçüncü tip soyunmalığın üst kat seviyesindeki çift kanatlı ahşap pencereler sivri kemerlidir. Genişlikleri 158 cm olan pencerelerin kemer başlangıç noktasındaki yüksekliği 75 cm, kemerin tepe noktasına olan yüksekliği 132 cm'dir. Dördüncü tip soyunmalığın, ahşap dikmelerle çevrili orta alanının üstüne denk gelen, en yüksek seviyedeki ahşap aydınlık feneri işlevi gören pencereleridir. Genişliği 110 cm ve yüksekliği 95 cm olan ahşap pencereler sabit doğramalıdır. Beşinci tip külhan penceresi ise 161 cm genişliğe ve 216 cm yüksekliğe sahip olup doğramaları yok olmuştur. Z05 ılıkık mekânının güney duvarındaki su deposuna açılan tek kanatlı iç pencere ise 48 cm genişliğe ve 48 cm yüksekliğe sahiptir.

3.4.3.3 Fil Gözleri ve Diğer Aydınlatma Elemanları

Hamamın yıkanma bölümlerinde doğal aydınlatma amaçlı olarak tonoz ve kubbelerin üzerinde fil gözleri kullanılmıştır (Şekil A.5). Yıldız ve yuvarlak formlu olan ve 18 cm

apındaki fil gözlerinin dışarı doğru çıkıntı yapan cam kısımlarının kırılmış olduğu görülmektedir (şekil 3.75).

Doğal aydınlatma öğelerinin dışında, ara bölüm, ılıklık ve sıcaklık meknlerinde, elektrik kablolarıyla duvara asılmış, metalden yapılmış armatrlerle suni aydınlatma sağlanmaya çalışılmıştır (şekil 3.76)

şekil 3.75 üst örtüde bulunan fil gözleri (2016)

şekil 3.76 İ mekânda kullanılan aydınlatma armatr (2016).

3.4.3.4 Kurnalar

Hamamda beş adet traşlıkta, bir adet aralıkta, onbeş adet ılıklıkta, on adet sıcaklıkta olmak üzere otuzbir adet kurna yeri bulunmaktadır. Kurnalar ayna taşlarına da zarar verilerek yerlerinden sökülmüştür. Bugün mevcut olan tek mermer kurna, hamamın sıcaklık bölümündedir Eliptik formlu kurna, 60 x 70 cm plan llerinde olup yüksekliği 29 cm'dir. Su haznesinin derinliği 20 cm ve dikdörtgen formlu ayna taşının ebatları 45 x 78 cm'dir (şekil 3.77). Duvarda, sıcak ve soğuk su tesisatına bağlı olarak ayna taşı üzerinde su bataryaları yer almaktadır. Borular zaman içinde paslanmış ve tahribata uğramış, özgün musluklar korunamamış ve yok olmuştur.

Şekil 3.77 Sıcaklık mekânındaki mermer kurna (2016).

3.4.3.5 Göbek Taşı

Sıcaklığın ortasında yer alan göbek taşı, 233 x 196 cm plan ölçülerindedir. Zeminden yüksekliği 46 cm olup, köşeleri 45 derece pahlıdır. Sekiler ve zeminde olduğu gibi, göbek taşının yüzeyi de mermer kaplıdır (Şekil 3.80) .

Şekil 3.78 Sıcaklık mekânındaki mermer göbek taşı (2016).

3.5 Yapının Strüktür ve Malzeme Özellikleri

Yığma sistemde inşa edilen yapıda kullanılan başlıca malzemeler kireç taşı, tuğla ve çimento harcıdır. Hamamın kârgir yığma olan beden duvarları 80 cm ile 110 cm arasında değişmektedir. Kuzey ve batı cephelerinde görüldüğü üzere dış duvarlar su basman seviyesinde kaba yonu taş, üzeri ise kesme taştır (Şekil 3.74, Şekil B.8, Şekil B.9). Buna göre yapının dış duvarlarının su basman seviyesinde kaba yonu taş ve harçtan, üst seviyelerde tuğla ve harçtan örülü olduğu ve dıştan kesme taş kaplama olduğu, iç duvarların ise tuğla ve harçtan örülü oldukları anlaşılmaktadır (Şekil 3.75, Şekil 3.76).

Dışarıda kesme taştan örülü yüzeylere karşın içeride sıva ve boya kullanılmış olup çimentolu harçla yer yer müdahaleler yapılmıştır (Şekil 3.79, Şekil 3.80). Kullanılan kesme taşın cinsi küfeki taşıdır. Ortalama genişliği 55 cm ile 70 cm arasında değişen kesme taşların yüksekliği ise 25 cm ile 30 cm arasındadır. Kullanılan görülen tuğlaların boyutları ise 8,5 cm x 19,5 cm'dir.

Şekil 3.79 Z07 mekânının doğu duvarından sökülen mermer Kaplama altındaki tuğla görünümü (2016).

Şekil 3.80 Soyunmalığın güney duvarında dökülen sıva altındaki tuğla görünümü (2016).

Soyunmalıkta ahşap galerinin yapım sistemi ise, yaklaşık olarak 40 x 40 cm plan ölçülerindeki taş kaideler üzerinde yükselen, 18 x 18 cm ölçülerinde kare kesitli ahşap dikmeler ve onları birbirine bağlayan yaklaşık 20 x 40 cm ölçülerindeki ahşap kirişlerden oluşmaktadır (Şekil B.11, Şekil B.12)

Hamam yapısında farklı üst örtü elemanları kullanılmıştır (Şekil B.7). Giriş mekânı demir putreller arası tuğladan örülü bir sistemdedir (Şekil 3.11). Soyunmalığın üstünü

bir ahşap çatı örtmektedir. Diğer mekânlarda ise tonoz ve kubbe kullanılan üst örtü elemanlarıdır. Soyunmalığın üzeri iki kademedен oluşаn ahşap kırma çatıdır. Diğer mekânlарın üzerini örten tonoz ve kubbelerin yapım sisteminin ise, yer yer görülen demir elemanların kullanımından betonarme olduğu anlaşılmaktadır (Şekil 3.38). Tonoz ve kubbelerin üzerinde mekânın ışık almasını sağlayan fil gözleri bulunmaktadır (Şekil B.7).

Soyunmalığın zemininde mozaik karolar, ara bölüm, ılıkık, sıcaklıkta zemin ve belirli bir yüksekliğe kadar duvarlarda mermer kaplama ve daha üst seviyelerde sıva üstü boya kullanılmıştır.

3.6 Yapıdaki Bozulmalar

Günümüze kadar bütünlüğünü korumuş olan Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nda, bir bölümünde kullanım sırasındaki müdahalelerden, büyük bir bölümünde ise boş ve bakımsız kalmasına bağlı olarak bozulmalar meydana gelmiştir. Binanın genelinde duvarlar, üst örtü ve döşemelerde malzeme bozulması, derz boşalmaları, parça kopmaları, malzeme-sıva dökülmesi, rutubet-nem ve çatlak oluşması gibi bozulmalar görülmektedir. Bu bozulmaların en önemli nedenleri arasında yanlış ve özensiz onarımlara maruz kalmasının yanı sıra, uzun süre kullanılmaması ve bazı mimari elemanların yerinden alınmış olmasına bağlı olarak gerçekleşen tahribatlardır.

Yapının kuzey tarafında hamamla bugün kampüs olarak kullanılan ana bina arasında uzanan betonarme tek katlı laboratuvar yapısı eklenmiştir (Şekil 3.15). Hamamın cephelerindeki pencerelerin doğramalarında eksilmeler olmuş, camları kırılmış, zemin kat doğramalarının demir parmaklıkları paslanmış ve zarar görmüştür (Şekil 3.16, Şekil B.10, Şekil A.16). Soyunmalık bölümündeki pencerelerin de çift kanatlı doğramaları yok olmuştur (Şekil 3.17, Şekil A.16). Külhanın kapı doğraması ve kanatları yok olmuştur ve içerisinin çöp yığını ile dolu olduğu bilinmektedir (Şekil 3.18). Bunun yanında cephelerde başta kirlenme olmak üzere malzeme kaybı ve bitkilenme gözlenmektedir.

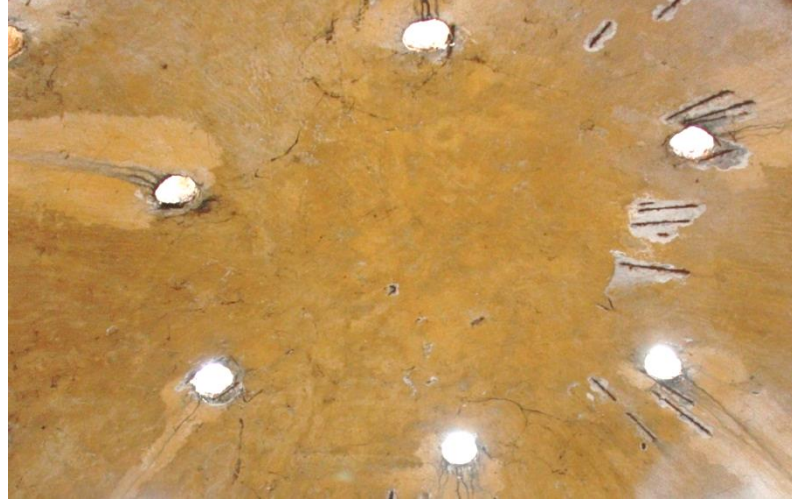
3.6.1 Strüktürel Bozulmalar

Bir yapının yok olma sürecini hızlandıran en önemli faktörlerden biri taşıyıcı strüktürel elemanlarda görülen güç kaybıdır. Herhangi bir taşıyıcı elemenda görülen strüktürel bozulma sonucu büyük hasarlar oluşabilmektedir. Hamam yapısı genel olarak incelendiğinde, strüktürel elemanlardaki bazı çatlaklar dışında büyük hasarlar gözlenmemektedir. Soyunmalık mekânındaki asma katı taşıyan ahşap dikmelerde görülen deformasyon ve çatlaklar ise, strüktürel dayanımı etkileyecek nitelikte bozulmalar değildir⁵ (Şekil 3.81). Ayrıca Z06 mekânı ve sıcaklığı örten betonarme kubbelerin içinde bulunan demir donatılar, korozyona uğramış; bu nedenle yer yer betonu patlatmış ve önemli bir bozulmaya neden olmuştur (Şekil 3.82). Bunun dışında hamamın iç duvarlarında ve dış cephelerinde her ne kadar malzeme bozulmaları ve parça kopmaları varsa da, bunlar bina strüktürünü etkileyecek bozulmalar değildir.

Şekil 3.81 Soyunmalık mekânındaki ahşap taşıyıcı dikmeler (2016)

⁵ Haziran 2015 tarihinde yapılan görüşme sonucu Yrd. Doç. Dr. Hülya Dişkaya 'nın değerlendirmelerinden faydalanılmıştır

Şekil 2.82 Z06 mekânını örten betonarme kubbedeki bozulmalar (2016).

3.6.2 Malzeme Bozulmaları

Doğal etkenlere bağlı olarak ve biyolojik nedenlerle, yapının içinde ve dışında malzeme bozulmaları meydana gelmiştir. Atmosfer koşullarının en yoğun biçimde yapıyı etkilediği yer üst örtüdür. Kurşun kaplaması kaybolan üst örtünün dış etkilere açık hale gelmesi ve fil gözlerindeki camların korunamaması, yapının atmosfer etkilerine maruz kalmasına sebep olmuştur. Özellikle ara bölüm, ılık ve sıcaklık bölümlerinde rutubetin etkisiyle, duvar ve kubbe sıvalarında çatlaklar, dökülmeler, kararma ve renk değişimleri meydana gelmiştir (Şekil B.11, Şekil B.12).

Dış cephelerde ise, yağmur suyu ve neme bağlı olarak taş yüzeylerde bozulmalar gözlenmektedir. Yapıda, özellikle güneş gören yerlerde, ıslanıp kuruma sonucu, harçlarda tuzlar harekete geçerek taş üzerinde bozulmalara neden olmuştur (Şekil B.8, Şekil B.9). Yapının cephelerinde ve üst örtüde (yani kırma çatı, kubbe ve tonozlarda) rüzgârın taşıyarak getirdiği, derz aralarına yerleşen çeşitli tohum ve sporlar, yağmur suyuyla büyüyerek, otsu bitkiler halinde kök salıp, yapıda biyolojik kaynaklı tahribata yol açmıştır (Şekil 3.83). Batı cephesindeki cehennemlik müdahale girişi ve laboratuvar olarak kullanılan muhdes yapının üzerine oturduğu duvarın önünde ağaçsı bitkiler gelişmiştir (Şekil 3.84, Şekil 3.85, Şekil B.9).

Şekil 3.83 Hamamın üst örtüsünde gelişen bitkiler (2016).

Şekil 3.84 Hamamın batı cephesindeki cehennemlik müdahale girişi önünde gelişen bitki (2016).

Şekil 3.85 Laboratuvar olarak kullanılan muhdes ek yapının üzerine oturduğu beden duvarının önünde gelişen bitki (2016).

Bunların dışında, zemini çöp yığını ve molozla kaplı olduğu için, içeriye geçişin dahi yapılamadığı külhan bölümü, en fazla bozulmanın gözlemlendiği yerlerden biridir. Ocakta yanan ateşin çıkardığı duman sonucu mekânın içindeki taş duvarların yüzeyi islenmiş ve kararmış, çeşitli yerlerinde sıva kayıpları sonucu tuğla duvarlar açığa çıkmıştır (Şekil 3.56 ve 3.57).

3.6.3 Değişmişlik Durumu ve Sonradan Yapılan Müdahaleler

Kötü kullanım, bilinçsizce yapılan müdahale ve değişiklikler, yapıda hasarları hızlandıran en önemli etkenlerdir. Venedik Tüzüğü'nün 9. maddesinde belirtildiği gibi, tarihi yapılarda, özellikle anıtsal yapılarda onarım uzmanlık gerektiren bir iştir.

İyi yetişmiş restorasyon uzmanı mimarlar, konservatörler ve ustalar tarafından, uygun malzeme ve teknik kullanılarak gerçekleştirilmeyen onarımlar, kaba tamirden öteye geçememektedir⁶ (Erder, 1977: 177).

Hamamın müdahale görmüş üst örtü sisteminde gözlenen malzeme ve hasar dağılımının büyük bir bölümünü, çimentolu harç ya da sıvayla yapılan onarımlar oluşturmaktadır. Özgün kurşun kaplaması kaldırılan kubbe ve tonozlar, özgün harçla uyumlu olmayan, çimento harçlı sıvayla kaplanmış ve bugün koruyucu işlevini kısmen yitirmiş durumdadır (Şekil 3.86, Şekil 3.87, Şekil B.15). Soyunmalığın çatısındaki özgün marsilya kiremitler yenilenmiştir. Rüzgârlığın ise doğu cephe duvarının çatı birleşim detayı, çimentolu harç ile özensizce onarılmıştır (Şekil 3.88, Şekil B.19).

Şekil 3.86 Hamamın üst örtüsünün batıdan görünüşü (2016).

Şekil 3.87 Hamamın üst örtüsünün doğudan görünüşü (2016).

Şekil 3.88 Rüzgârlığın çatı birleşim detayındaki onarım (2016).

⁶ **Venedik Tüzüğü:** Tarihi yapıların korunması ve restorasyonu hakkında önemli bir çerçeve belirlemiş olan ve, Mayıs 1964'te pek çok ülkenin katılımıyla kabul edilmiş olan uluslararası anlaşmadır (Erder, 1977:113).

Yapıya ait pek çok özgün mimari eleman yerinden sökülmüştür. Yerinde elemanlar ise sağlamlığını yitirmiş, ya da tamamen harap olmuştur.

İnsan kaynaklı tahribatın en çok görüldüğü bölüm, soyunmalıktır. Zemin ve asma katta kullanılan, ahşap malzemeler, insanlar tarafından tahrip edilmiştir. Zemin ve asma katlardaki yer döşemeleri, seki kaplamaları, taşıyıcı dikmelerin kaplamaları ve duvardaki askılıklar yerlerinden sökülmüştür (Şekil 3.89, Şekil 3.90, Şekil B.20, Şekil B.21). Asma kata çıkışın sağlandığı ahşap merdiven tamamen yok olmuş, günümüzde duvarlar üzerindeki basamak izlerinden varlığı anlaşılabilir (Şekil 3.91, Şekil B.13, Şekil B.14).

Şekil 3.89 Asma kat döşemesindeki tahribatlar (2016).

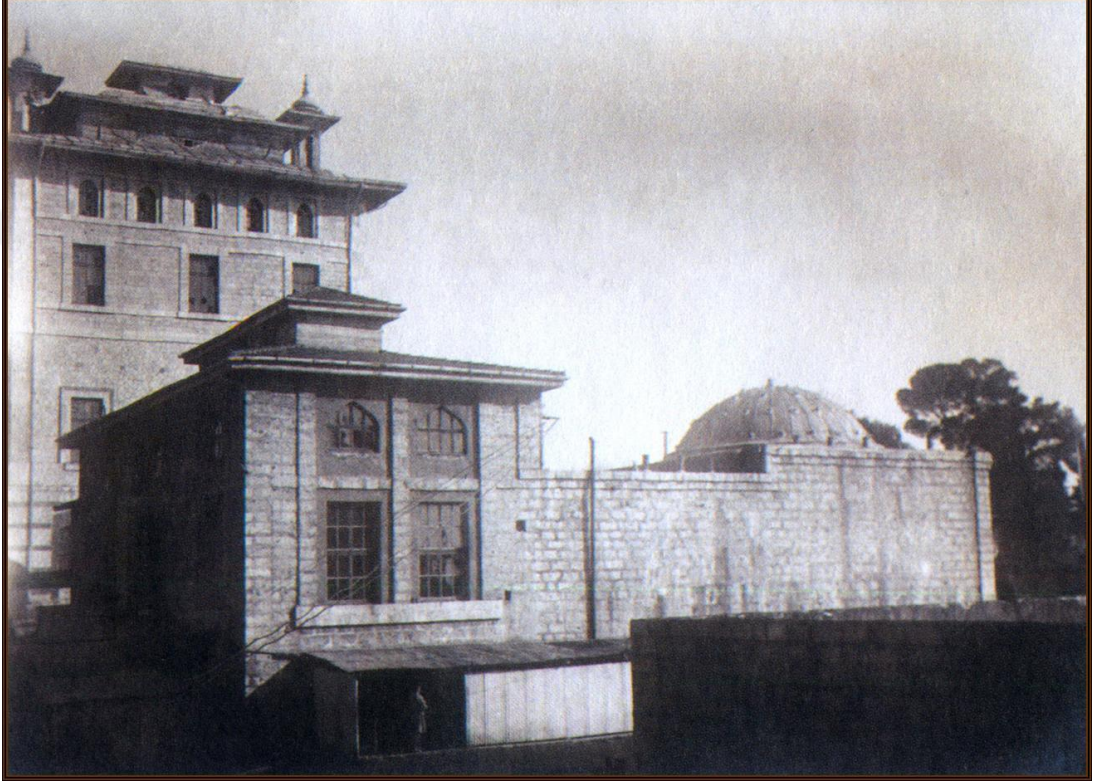

Şekil 3.90 Kaplamaları sökülen taşıyıcı dikmelerin görünüşü (2016).

Şekil 3.91 Asma kata çıkışı sağlayan merdivenin duvardaki izleri (2016).

Vandalizmden zarar gören diğer mekânlar olan; ara bölüm, traşlık, yıkanma hacimleri ve sıcaklıkta ise, bazı mermer elemanların yok olduğu, bazılarının ise tahrip edildiği görülmektedir. Yalnızca bir tanesi dışında, tüm mermer kurnalar, ayna taşlarına zarar verilerek çıkartılmıştır. Aralık ve ılıklikteki el yıkama teknelerinin de mermerleri sökülmüştür. Ayrıca muslukların ve ahşap kapıların tamamı çalınmıştır (Şekil B.22).

14 Aralık 2012 tarihinde, Prof. Dr. Emre Dölen'den edinilen sözlü bilgiler ve binanın bulunabilen tek eski fotoğrafı ve doğrultusunda, soyunmalık mekânının tüm ahşap pencere doğramalarının yenilendiği söylenebilir. Ayrıca, demir parmaklıklar da özgün olmayıp, güvenlikle ilgili karşılaşılan problemler sonucu yapıya eklenmiştir (Şekil 3.92, Şekil B.25).

Şekil 3.92 Yapıya ait ulaşılabilen tek eski fotoğraf (Hamamın batı cephesi) (2016).

BÖLÜM 4

RESTİTÜSYON ÖNERİLERİ

Restitüsyon çalışmasında amaç, yapı ve yakın çevresinin günümüze gelene kadar, varsa uğradığı değişiklikleri belirleyip, yapının kısmen ya da tümüyle yok olmuş öğelerinin ilk tasarımlarındaki veya belirli bir dönemdeki durumlarının yapıya ilişkin yazılı belgeler, eski harita ve fotoğraflar, vb. kaynaklar incelenerek ve yapıdaki mevcut izlerden yararlanılarak belirlenmesidir. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı, özgün işlevi dışında başka bir amaçla kullanılmamıştır. Bu nedenle yapının özgün mekân kurgusu korunmuştur. Ancak, hamamın terk ve bakımsızlıktan dolayı malzemelerinde bozulma ve kayıplar meydana gelmesi ve özgün yapı elemanlarından bazılarının alınmış olması nedeniyle çeşitli restitüsyon sorunları içermektedir.

4.1 Vaziyet Planı Restitüsyonu

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı, mimari nitelikleriyle, parçası olduğu anıtsal eğitim kompleksiyle uyumlu bir karakter taşımaktadır. Ancak, yapı kompleksini çevreleyen duvarlar, hamamın çevreden algılanmasına engel olmakta, yakın çevresindeki yeni yapılaşma görünürlülüğünü olumsuz etkilemektedir. Hamamın, ilk yapımda avlulu ana yapıdan ayrıık olduğu eski haritalarda da görülmektedir. Ancak, hamamın kuzeyinde, kampüs binasıyla arasına, bitişik olarak laboratuvar yapısı sonradan inşa edilmiştir. Laboratuvar yapısının yapımında hamamın esas girişi tuğla ile örülerek kapatılmıştır. Vaziyet planı restitüsyonunda, muhdes laboratuvar yapısı kaldırılmış, vaktiyle ana yapıdan hamama geçişte kullanılan olası yollar ve buna bağlı olarak bir çevre düzenlemesi önerilmiştir (Şekil C.1). Hamama ait ulaşılan en eski fotoğraf dikkate alınarak, hamamın giriş kotundan üç metre aşağıda, batı duvarına bitişik olan ek yapının önceden olmadığı anlaşılmış ve bu nedenle kaldırılmıştır (Şekil 3.92).

Hamamın doğu yönündeki alan bugün otopark olarak kullanılmaktadır (Şekil 4.1). Restitüsyon önerisinde burası hamamı çevreleyen bahçenin bir parçası olarak

düzenlenmiştir. Yapının doğusu ve batısı arasındaki üç metrelik kot farkına dayanarak, ilk yapımda, iki kotu birbirine bağlayan bir merdiven olabileceği düşünülmüştür (Şekil 4.2, Şekil C.2).

Şekil 4.1 Hamamın doğu cephesinin önündeki otopark olarak kullanılan alan ve laboratuvarın bahçesi (2016).

Şekil 4.2 Hamamın batı cephesinin önündeki otopark olarak kullanılan alan (2016).

4.2 Plan Restitüsyonu

Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın özgün mekân kurgusu korunmuş olmasına karşın, uzun süredir bakımsız ve atıl durumda oluşu ve orijinal yapı elemanlarının çalınması nedeniyle çeşitli restitüsyon sorunları içermektedir. Hamamın giriş bölümü ve soyunmalık mekânı bu açıdan en çok kaybın yaşandığı alanlardır.

Soyunmalık bölümüne girişte, yazın sıcaktan, kışın ise soğuktan korunma ve mahremiyeti sağlama amacıyla rüzgârlık benzeri mekânlar yapılması, hamamlarda sıkça görülmektedir (Dağtekin, 2007: 49). Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nda rüzgârlığın kuzey duvarına bitişik olarak inşa edilen muhdes laboratuvar yapısından dolayı, giriş kapısı sökülüp, açıklığın tuğla ile örülmüştür. Restitüsyon önerisinde, sonradan eklenen yapı kaldırılarak, giriş kapısı eklenmiştir.

Orijinal giriş kapısıyla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Geliştirilen restitüsyon önerisinde, tuğla duvar örülerek kapatılan 155 cm genişliğinde ve 388 cm yüksekliğindeki açıklığa, sade bir demir kapı önerilmiştir. Rüzgârlıktan soyunmalığa geçişte yer alan demir doğramalı kapının kanatları sökülmüş ve büyük ölçüde zarar görmüştür. Bu kapının sabit üst penceresinin doğrama detayları göz önünde bulundurularak, çift kanatlı demir kapı önerilmiştir (Şekil 3.9).

Soyunmalık mekânında, duvarlardaki ve zemindeki izler ve karşılaştırmalı çalışmalar sonucunda elde edilen veriler göz önünde bulundurularak, gerek zemin, gerekse asma kat seviyesinde mekânın dört duvarı boyunca uzanan, zemin seviyesinden yaklaşık 44 cm yükseklikte ve 80 cm genişlikte ahşap seki önerilmiştir (Şekil 4.3 ve Şekil 4.4). Soyunmalığın güneybatı köşesinde asma kata çıkışı sağlayan ve sonradan yok olan merdiven, duvarlar üzerindeki izlerden yola çıkılarak 25 basamaklı ahşap bir merdiven olarak detaylandırılmıştır (Şekil 2.108, Şekil D.1, Şekil D.11). Merdiven, soyunmalığın +0.17 m kotundan başlayarak +4.68 m kotundaki ahşap taşıyıcı sistemle yapılmış olan asma kata ulaşımı sağlamaktadır. 85 cm genişliğe sahip merdivenin her bir basamağı 18 cm x 28 cm boyutlarındadır. Asma katın, mevcut durumda hasarlı ve yer yer yok olan parçaları mevcut izler ve detaylar dikkate alınarak tamamlanmıştır.

Şekil 4.3 Soyunmalığın batı beden duvarı ve zemindeki seki izleri (2016).

Şekil 4.4 soyunmalığın doğu beden duvarı ve zemindeki seki izleri (2016).

Soyunmalıktan ara bölüme geçiş için, 108 cm genişlikte ve 226 cm yüksekliğinde ahşap kapı önerilmiştir (Şekil 3.17). Ara bölümde, soyunmalıktan ılıklığa geçiş koridoru ve onun batı ve doğu yanında sırasıyla helalar ve traşlık yer almaktadır. Bu iki mekâna geçişlerde, mevcut izlere uygun boyutlarda birer ahşap kapı önerilmiştir (Şekil 3.25, 3.26 ve Şekil 3.28). Ayrıca hela bölmelerinin her birine geçişte de birer ahşap kapı yer almaktaydı.

Hamamlarda hem işlevsel, hem de dekoratif niteliği olan kurnalar, önemli yapı öğeleridir. Restitüsyon projesi hazırlanırken, sıcaklıkta bulunan kırık kurna örnek alınarak duvardaki su tesisatı ve buna bağlanan su bataryalarının açıklık izleri ve ayna taşlarının izleri doğrultusunda yerleşimleri düzenlenmiştir (Şeki 3.79).

Soyunmalıktan ılıklığa geçiş koridorunun doğu duvarı üzerindeki yok olan mermer seki ve bunun üzerindeki kurna ile kuzey duvarındaki harap durumdaki 78 cm x 88 cm boyutlarındaki su teknesine ait izler dikkate alınarak restitüsyon projesinde

tamamlanmıştır (Şekil 4.5, Şekil 3.23). Türk hamamlarındaki mekânların genel özellikleri değerlendirilerek, traşlık olduğu düşünülen bölümde, duvardaki mevcut su tesisatının izleri doğrultusunda, beş adet mermer kurna, musluklarıyla birlikte restitüsyon önerisinde gösterilmiştir.

Şekil 4.5 Aralık mekânının doğusn bakış (2016).

Ilıklık bölümünde, 272 cm uzunluğundaki doğu duvarının ve 185 cm uzunluğundaki güney duvarının önünde yer alan mermer seki, bunun üzerindeki iki adet kurna ve batı duvarındaki el yıkama teknesine ait olduğu düşünülen kısmın mermerleri ve muslukları yerinden sökülmüştür (Şekil 4.6 ve Şekil 4.7). Restitüsyon önerisinde, yok olan öğeler, mevcut izler dikkate alınarak yerleştirilmiştir. Ilıklığın doğusundaki Z06 mekânına açılan kapı, yakın dönemde eklenen niteliksiz ahşap bir kapıdır (Şekil 4.8). Bunun yerine, 97 cm x 237 cm boyutlarında yenisi önerilmiştir. Bu mekânda vaktiyle yer aldığı anlaşılan yedi adet mermer kurna, bunların ayna taşları ve su bataryaları özgün izler doğrultusunda yerleştirilmiştir.

Şekil 4.6 Ilıklık mekânının güney duvarı ve sıcaklığa giriş kapı boşluğu (2016).

Şekil 4.7 Ilıklık mekânının batı duvarındaki ortak el yıkama tekne kalıntısı (2016).

Şekil 4.8 Z06 mekânının muhtesap kapısı (2016).

Ilıklığın batısındaki Z07 mekânının girişine, 90 cm genişlikte ve 237 cm yükseklikte bir ahşap kapı önerilmiştir. Bu mekânın güneydoğu köşesinde yer alan 118 cm x 171 cm boyutlarındaki su teknesi dikkat çekmektedir. Günümüze ulaşan izlerden, vaktiyle bu mekânda yer alan altı adet mermer kurnanın korunamadığı anlaşılmaktadır (Şekil 4.9). Restitüsyon önerisinde, kurnalar, ayna taşları ve üzerinde su bataryaları ile birlikte özgün hallerine uygun şekilde yerleştirilmiştir.

Şekil 4.9 Z07 mekânının doğu beden duvarı (2016).

Ilıklığın güney duvarının batısından, sıcaklığa girilmektedir. Bu geçişe, 97 cm genişliğinde ve 220 cm yüksekliğinde ahşap bir kapı önerilmiştir. Kubbeli sıcaklık mekânının ortasında, köşeleri kırkbeş derece pahlı, 196 cm ve 233 cm kenar ölçülerine

sahip dikdörtgen planlı, zeminden 42 cm yükseklikte göbek taşı bulunmaktadır (Şekil 3.78). Göbek taşının mermer kaplaması yok olmuştur. Sıcaklık mekânının, giriş kısmı hariç dört duvarı boyunca uzanan mermer sekinin üzerinde, duvarlarda yer alan ayna taşlarının önlerine gelecek şekilde, 47 cm x 67 cm boyutlarında, on adet mermer kurna yerleştirilmiştir. Duvarların üzerinde, zemine göre 310 cm yükseklikte yer alan aydınlatma elemanlarının yerleri mevcut izler dikkate alınarak tespit edilmiş; günümüzde mevcut olmayan sıcak ve soğuk su bataryalarının yerleri de yine duvarlardaki izler doğrultusunda belirlenmiştir. Tüm mekânın zemini ve kurnaların yer aldığı seki bölümü tümüyle mermer kaplıdır.

Sıcaklığın zemin döşemesi, bir alt kotta yer alan tuğla ve harçtan örülü ayaklar üzerine oturmaktadır. Eski bir fotoğrafta da görüldüğü üzere (Şekil 3.92) bu ayakların tuğla kemerlerle birbirine bağlanarak döşeme sistemi oluşturulmuştur (Aru, 1949:37-39). Külhandaki ocak ağzından kısmen görülebilen, ancak günümüzde ulaşılamayan cehennemlik bölümü, restitüsyon önerilerinde tahmini olarak gösterilmiş, mekânların boyutlarına göre ayaklar konumlandırılmıştır.

Hamamın güneydoğu köşesinde yer alan külhanın, zemini günümüzde moloz ve çöple kaplı olduğundan, özgün yer döşemesi hakkında bilgi sahibi olunamamıştır (Şekil 3.59, Şekil 3.61). Külhanın duvar yüzeyleri ise bugün isle kaplıdır. Mevcut durumda hamamın su deposuna girilemediği için, kazanının durumu ve plan ölçüleri de net olarak bilinmemektedir. Ancak restitüsyon önerisinde, külhandaki ocağın arkasına denk gelen yerde, duvar kalınlıkları göz önünde bulundurularak ve su deposu ve kazanın boyutları hesaplanarak yerleştirilmiş ve kesik çizgilerle gösterilmiştir. Restitüsyon projesinde külhan ve su deposunda duvar yüzeylerinin sıvalı olduğu ve daire planlı bir kazanın yer alabileceği önerilmiştir (Önge, 1995: 45).

4.3 Cephe Restitüsyonu

Hamamın girişi, kuzey cephesindeki rüzgârlığın duvarına bitişik olarak yapılmış, muhdes laboratuvar yapısı ile kapanmıştır (Şekil 3.8). Restitüsyon projesinde yakın dönem eki olan bu betonarme yapının kaldırılmıştır. Tuğla duvar ile örülüp sıvanan, giriş kapısı boşluğuna uygun yeni ahşap kapı önerilmiştir. Ayrıca, restitüsyon önerisinde, kuzey cephedeki yok olan pencere doğramaları, batı ve doğu cephelerinde

yer alan özgün pencereler örnek alınarak, mevcut pencere ölçülerine uygun biçimde yerleştirilmiştir (Şekil 4.10 ve Şekil 4.11).

Şekil 4.10 Soyunmalığın kuzeybatı mevcut pencere doğramaları (2016).

Şekil 4.11 Soyunmalığın kuzeydoğu mevcut pencere doğramaları (2016).

Hamama ait ulaşılabilinen en eski fotoğraf, Marmara Üniversitesi Eczacılık Bölümü Analitik Kimya Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Emre Dölen'den alınmış olup, çekim tarihi bilinmemektedir (Şekil 3.94). Resimde, yapının batı duvarına bitişik, tek katlı bir yapı görülmektedir. Bugün mevcut olmayan bu yapının ne amaçla yapıldığına ve ne zaman yok olduğuna dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Restitüsyon projesinde, hamamın batı beden duvarına bitişik bu ekler yaklaşık ölçüleriyle gösterilmiştir. 14 Aralık 2012 tarihinde, Prof. Dölen ile gerçekleştirilen görüşmede, hamamın soyunmalık ve rüzgârlık bölümündeki tüm ahşap doğramaların ve çatı örtü malzemesi kiremitlerin Marsilya tipi kiremitle yenilediğı bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca, eski fotoğraf dikkate alınarak, restitüsyon projesinde, soyunmalık muhdes pencere doğramalarının özgün doğrama detaylarına uygun olarak değiştirilmesi önerilmiş, rüzgârlık ve soyunmalık zemin kat pencerelerinin önünde sonradan eklenen demir parmaklıklar kaldırılmıştır (Şekil 4.12, Şekil 4.13, Şekil 4.14 ve Şekil 4.15).

Şekil 4.12 Soyunmalığın batı cephesindeki, ahşap doğrama ve demir parmaklıkların mevcut durumu (2016).

Şekil 4.13 Soyunmalığın doğu cephesindeki, ahşap doğrama ve demir parmaklıkların mevcut durumu (2016).

Şekil 4.14 Rüzgârlığın batı cephesindeki demir parmaklıkların mevcut durumu (2016).

Şekil 4.15 Soyunmalığın doğu cephesindeki demir parmaklıkların mevcut durumu (2016).

Hamamın doğu cephesinde bulunan, külhana girişin sağlandığı açıklığa, 161 cm genişlikteki ve 219 cm yüksekliğindeki ölçülerine uygun bir ahşap kapı önerilmiştir (Şekil 3.55). Soyunmalık kısmı hariç, hamamın tonozlar ve kubbeden oluşan üst örtü sisteminde dıştan çimento esaslı harçla yapılan çeşitli müdahaleler ve kötü onarımların maruz kalmıştır. Yapının eski fotoğrafında görüldüğü üzere, özgününde kurşun kaplama olduğu anlaşılan üst örtü kaplaması özgününe uygun olarak, restitüsyon projesinde bu şekilde önerilmiştir (Şekil 3.94).

BÖLÜM 5

KORUMA ÖNERİLERİ

5.1 Yeniden Kullanım Önerisi

Birçok tarihi yapı, zamanla değişen yaşam biçimi ve ona bağlı istekler nedeniyle özgün işlevlerini yitirip, ilk yapılış amacından farklı bir işleve hizmet etmek için uyarlanmaktadır. Hamam gibi tarihi yapılar, ancak özel durumlarda özgün işlevlerini sürdürdüklerinden, farklı amaçlarla kullanılmaları zorunlu olabilmektedir. Yeniden işlevlendirme eski binaların harap olup yıkımdan kurtarılması için bir araçtır. Venedik Tüzüğü'nün 5. maddesinde “Anıtların korunması her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanım arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemeleri değiştirilmemelidir.” denmektedir. Bu sınırlamalar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir. Bu bağlamda, korunması gereken tarihi yapıların yeniden kullanımlarında, yeni işlevin dış görünümü bozmadan gerçekleştirilmesi ve iç mekân değerlerine bağlı kalan düzenlemelere gidilmesi uygundur (Ahunbay, 2009: 97-98).

5.1.1 Yapının Bugünkü Potansiyeli ve Olanakları

Hamam binası, 1903 yılından 1933 yılına kadar Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Askeri Tıp Mektebi'nin, 1933 ile 1983 arası Haydarpaşa Lisesi'nin, 1983 ile 2016 yılları arası Marmara Üniversitesi'nin, 2016'dan günümüze kadar ise Sağlık Bilimleri Üniversitesi'nin birimi olarak varlığını korumuştur. Bununla birlikte, yapıldığından beri ciddi bir tadilat ve onarım görmemiştir. Her ne kadar tüm mekânlarıyla bugün ayakta olsa da, dikdörtgen plan şemasına sahip bu kârgir yapı, fiziksel ve kimyasal etkenlerle tahribata uğramış, kullanım dışı bırakıldığı için uzun süre bakımsız kalmıştır.

5.1.2 Yapının Yeni İşlevinin Belirlenmesi ve Programlanması

Kültür varlıkları birçok iç ve dış etkene bağlı olarak tahribata uğrayabilir. Koruma ile amaçlanan; bu deformasyonları önleyerek, yapının sahip olduğu değerlerini muhafaza edip, gelecek nesillere aktarmaktır. Günümüz şartlarında kültür varlığı olarak kabul edilen yapıların korunmasının yanı sıra, yeni işlevlerle kullanılması da kaçınılmazdır. Gerek çevre, gerekse konfor koşulları bakımından gereksinimleri karşılayamadığı durumlarda, bazı yapıları hiçbir müdahale yapmaksızın çağdaş yaşamda değerlendirmek olanaksızdır. Hamam, kervansaray, manastır, tekke gibi tarihi yapılar ancak özel durumlarda işlevlerini sürdürebildikleri için, farklı amaçlarla kullanılmaları gerekebilmektedir. Bu bağlamda, okul kampüsünün bir parçası olan ve kullanım dışı kalan Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın yeniden işlevlendirilmesindeki amaç, hem bu kültür varlığının değerlerini korumak hem de öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde varlığını sürdürmesini sağlamaktır.

Okulun yapı işleri ve öğretim görevlileriyle yapılan görüşmeler sonucu, kampüste eczacılık ve tıp fakültesine ait bir sergi salonuna ihtiyaç duyulduğu öğrenilmiş; hamamın restorasyon ve yeniden kullanım projesinin bu bağlamda hazırlanması amaçlanmıştır.

5.2 Restorasyon Müdahaleleri

Hamam, geçirdiği müdahaleler, terk edilmesi sonucu bakımsız kalmasına rağmen; bugün tüm mekânları ve özgün mimari kurgusuyla ayakta. Bunda başka bir işlevle kullanılmış olmaması ve kampüs yerleşkesinin içinde kaldığı için nispeten korunabilmiş olmasının payı büyüktür.

Restorasyon ilkeleri doğrultusunda, öncelik tarihi ve anıtsal değerlerin 'korunması' olmalıdır. Restorasyon çalışmaları başlamadan önce, mevcut durumun incelenmesi ve hasar tespiti yapılması gerekir. Taşıyıcı sistemdeki aksaklıklar, malzeme bozulmaları, yanlış onarımlar ve müdahaleler sonucu çeşitli hasarlar meydana gelmiş olabilir. Farklı uzmanlık alanlarıyla koordineli bir şekilde çalışmalar yürütülmelidir. Yapının niteliklerini anlamak ve doğru müdahaleler yapmak için, daha az bozulmuş

kısımlardan örnekler alınmalı, deneyler yapılmalıdır. Deney sonuçları; yapım dönemi, tekniği ve anlayışı hakkında bilgiler vermektedir. Malzeme, tür, renk, boyut ve yüzey gibi özelliklerin detaylarına ulaşılmaktadır (Ahunbay, 2009: 60-67). Tüm bu onarımlar, söz konusu işte deneyimli ustalar tarafından, yapıya en az zarar verecek uygulama ve tekniklerle, denetimli bir şekilde gerçekleştirilmelidir.

Restorasyon aşamasında, restitüsyon önerileri doğrultusunda, özgün malzemeler ve geleneksel yöntemler uygulanarak yapıya müdahale edilmeli, bu müdahalelerin yetersiz kalacağı durumlarda ise teknolojiden faydalanılmalıdır (Ahunbay,2009:64).

Restorasyon öncesi incelemeler ve müdahaleler için, iç ve dış cephede iş iskelesi kurulmalı, iskele yapı yüzeyine tespit edilmemeli, yalnızca dokunabilir olmalıdır. Ayrıca olumsuz dış etkenlerden korunabilmesi için, yapı geçici bir örtüyle örtülmelidir.

Yapının beden duvarları ve temellerinin sağlamlığı ile yapısal özelliklerinin anlaşılması için çeşitli testler ve araştırma kazısı yapılmalı, zemin durumu etüd edilmelidir. Duvar örgüsünde kullanılan taş, tuğla, bağlayıcı harç ve duvar sıvalarının kimyasal özelliklerinin saptanması için, uygun yerlerden örnekler alınarak laboratuvar analizleri yaptırılmalıdır (Ahunbay, 2009:65)

Aşağıda; hamamın, bugün içinde bulunduğu durumunun iyileştirilmesi ve kullanılabilir duruma getirilebilmesi için, yerine getirilmesi gereken onarımlara ilişkin müdahale önerileri ve yöntemler sıralanmıştır.

5.2.1 Temizleme

Yapının, özgün mimariye uymayan nitelikte, kalitesiz, uygunsuz malzeme ve niteliksiz işçiliğe sahip eklerinden arındırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, yapıdaki bozulmalar bölümünde değinilen muhdes elemanların bazıları temizlenmelidir.

Bölüm 4'te restitüsyon sorunlarından bahsederken değinilen, kuzey cephede rüzgârlığa bitişik olan muhdes yapı; hamamın girişinin kapanmasına yol açmıştır. Laboratuvar binası olarak üniversiteye hizmet veren bu betonarme yapının ve

beraberinde, kapı boşluğunu dolduran tuğla duvarın, restitüsyon projesi esas alınarak yerinden kaldırılması önerilmektedir (Şekil 5.1 ve Şekil 5.2).

Şekil 5.1 Muhdes laboratuvar ek yapısının doğu cephesi (2016).

Şekil 5.2 Muhdes laboratuvar ek yapısının batı cephesi (2016).

Giriş rüzgârlığı ve soyunmalık zeminini kaplayan moloz yığınlarının atılması gerekmektedir. Yine bu bölümde, asma katı taşıyan dikme ve döşeme ahşap kaplamaların büyük bölümü sökülmüş ve kopmuş olduğu için, onarılamayacak durumdaki parçalar sökülmelidir (Şekil 5.3).

Şekil 5.3 Asma kat taşıyıcı dikme ve döşeme kaplamalarının mevcut durumu (2016).

Külhanı dolduran çöp ve toprak yığınının yapıdan uzaklaştırılması ve temizleme sonrasında, su deposundaki kazanın, ortaya çıkarılarak, gerekliyse onarılması önerilmektedir. Temizlik, kazanın durumu bilinmediğinden, herhangi bir hasara yol açmayacak şekilde, dikkatle ve delici malzeme kullanılmaksızın yapılmalıdır.

Örtü sisteminde ve cephelerde görülen çimentolu sıvalar ve çimento harçlı onarımlar kaldırılmalıdır. Mevcut taş, tuğla, horasan harcı gibi malzemelerle hiçbir uyum göstermeyen bu onarımlar temizlenirken; gerisindeki yüzeyde aşınmaya ve derz boşalmalarına yol açmadan, dikkatli bir uygulama gerçekleştirilmelidir. Sıvaların birçok yerinde görülen çatlaklar ve dökülmeler, temizleme işlemini kolaylaştıracaktır (Şekil 5.4 ve Şekil 5.5).

Şekil 5.4 Doğu cephesindeki bitkilenmeler ve örtü sistemindeki muhdes çimento harç uygulamasının mevcut durumu (2016).

Şekil 5.5 Batı cephesindeki bitkilenmeler ve örtü sistemindeki muhdes çimento harç uygulamasının mevcut durumu (2016).

Bitki ve yosunların temizlenmesi

Rüzgarın taşıyarak getirdiği tohumların gelişmesi sonucu; örtü sisteminde ve cephelerde; bitkilenme ve yosunlanmalar oluşmuştur (Şekil 5.4, Şekil 5.5). Taş yüzeylerini aşındıran, sıvalarda ve harçlarda dökülmelere neden olan bu bitkilerin ayıklanması gerekmektedir. Örtü ve cephedeki temizlemenin, iskele kurularak, binaya yakın konumda, özenle yapılması önerilmektedir. Bitkiler, derz aralıklarında büyüyerek, kökleri bazen çok derine inebilmektedir. Yapıya zarar veren bitkiler temizlendikten sonra kimyasal yöntemlerle kurutulmalıdır. Temizliği yapılan bu bölgelerde, bitkilerin altında oluşan toprak temizlenip, köklerin zarar verdiği kısımlar onarılmalıdır (Küçükkaya, 2004: 80-84).

Hamamın batı cephesindeki, cehennemliğin girişinde ve muhdes yapının üzerine oturduğu istinat duvarında büyük bitki kökleri gelişmiştir (Şekil 5.6, Şekil 5.7). Bitki kökünün zayıf ve kolayca uzaklaştırılabildiği durumlarda, derz harcına zarar vermeden, çevresindeki taş ya da tuğla örgüyü bozmadan yapılabilir, ayıklama önerilebilir. Ancak, duvar ya da kubbe konstrüksiyonu içinde gelişen ağaç köklerinin tamamen çıkarılabilmesi, taşıyıcı sisteme zarar verebilmesinden dolayı mümkün

olmayabilir. Bu durumda yapılması gereken, ağaç kökünün, yüzeye en yakın yerinden dikkatle kesilmesidir. Kesilen yüzeye kimyasal madde sürülerek, bitkinin aynı noktada tekrar gelişmesi engellenmiş olur (Ahunbay, 2009: 45-47). Bitkilerin temizlenmesinde izlenecek yöntem, düzenli bakımın yapılmasıdır. Her yıl iki defa, bitki köklerinin gelişmesine izin verilmeden yapılacak, küçük ölçekli ayıklama işlemleri yeterli önlemin alınmasını sağlayacaktır (Küçükkaya, 2004: 85).

Şekil 5.6 Cehennemlik müdahale girişi içinde gelişen bitki (2016).

Şekil 5.7 Muhdes ek yapının üzerine oturduğu istinat duvarında gelişen bitki (2016).

Taş yüzeylerin temizlenmesi

Binanın duvarlarında, özellikle rutubetten dolayı sıvalarda dökülmeler ve duvar dokusunda aşınmalar görülmektedir. Biyolojik etkenler, su, nem ve suyun buharlaşmasıyla oluşan tuz kristalizasyonu binanın dış ve iç yüzeyinde malzeme bozulmalarına neden olmuştur.

Tahrip oluşumlarının nedenleri ve yapısını anlamak için laboratuvarında çeşitli analiz ve deneyler yapılmalıdır. En uygun denenmiş malzeme ile yöntem seçilip, uzmanları tarafından gerçekleştirilmelidir. Temizlemeden önce ve sonra alınan taş örneği üzerinde laboratuvar analizleri yapıp, hangi temizleme yönteminin uygulanacağına karar verilmelidir (Küçükkaya, 2004: 108-109).

Taş temizlemesinde; tuzların, kirletici ve tahrip edici maddelerin yüzeyden uzaklaştırılması, amaçlanmaktadır. Böylece gözenekleri açılan yüzeyden su emilimi ve su buharının geçişinin yeniden tahsis edilmesi sağlanmaktadır. Temizlik için mekânîk,

kimyasal ya da ısı kaynaklı teknikler arasından seçim yapılması söz konusudur (Küçükkaya, 2004: 110-112).

Mekânîk temizlik; atomize su püskürtme ile yapılan ve kuru temizlik olarak ikiye ayrılır. Su ile yapılan temizlik daha az zararlı ve daha kolay kontrol edilebilen bir yöntemdir. Atomizer denilen püskürteçler ile, düşük basınçlı su püskürtülerek yüzeyler temizlenir. Temizlenmiş alanlardan yasak alanlara su damlalarının ulaşmaması için, püskürtme işlemi olabildiğince azaltılarak yapılmaktadır (Küçükkaya, 2004: 112-115).

Kuru olarak yapılan temizlik; aletle basınçlı veya azot kullanılarak, kirli kabuk üzerini direkt olarak aşındırma elemanlarının püskürtülmesi suretiyle gerçekleştirilir. Dar bir ağızdan kum, alüminyum ve mikro cam kürecikler gibi aşındırıcılar düşük ve kontrollü basınçla (1,5-3 atmosfer) püskürtülür. Yüzey temizliğinde, sadece basınç yeterli olmadığı için, alüminyum silikat, kalsiyum silikat ve kalsiyum karbonat içeren maddeler kullanılır. Gerekli görülen yüzeylerde, uzman restoratörler tarafından yapılan püskürtme uygulamalarında daha özel maddeler de kullanılabilir (Torraca, 1982: 65-70).

Kimyasal temizlik; daha çok bezemeli, sanat ve tarihi değeri yüksek, hasara uğramış yüzeylerde tercih edilir. Temizleyici olarak alkaliler ve asitler kullanılmaktadır. Bu malzemelerin çoğu bünyesinde çözülebilir tuzlar ihtiva eder ve taşla reaksiyona girerek, bünyesindeki tuzları açığa çıkartabilir. Bu nedenle temizlik çalışmaları sonrasında taş yüzeyler tamamen kimyasal maddeden arındırılmalıdır. Seyreltilmiş hidroflorik asit, fırça ve spreyle önceden ıslatılmış yüzeye tatbik edilir ve akabinde basınçlı suyla temizlenir, taşta birikim yapmaz (Küçükkaya, 2004: 120-129).

Kalker ve mermerlerde meydana gelen lekelerin temizliğinde, hidrojenperoksitten oluşan lapalar ile yıkamalar, iyi sonuçlar verebilmektedir. İyot lekelerini mermer tozu ile yapılmış saf alkol lapası çıkarabilmektedir. Pas lekelerinin çıkarılmasında ise genellikle oksalik asit tercih edilmektedir (Torraca, 1982: 98-102).

1 mm'den ince kabukları kaldırmak ve çözmek gerektiğinde, özel kimyasal içerikli lapalarla temizleme önerilir. Lapayla temizleme, uygulaması kolay olduğu gibi zararsız ve ekonomiktir (Küçükkaya, 2004: 120-129).

Düşey yüzeylere; çok zayıf bazik karışımlardan oluşan şeffaf jeller uygulanır. Macun kıvamındaki çözelti, fırça yardımıyla yüzeye sürülür ve üzeri plastik ya da alüminyum folyo ile örtülür. Belli bir süre sonra üstü açılan yüzey temizlenir ve deiyonize suyla yıkanır. Bu yöntem yıkama güclüğü nedeniyle bol gözenekli taşlarda tercih edilmez (Ahunbay, 2009: 104)

Yukarıda bahsedilen temizleme tekniklerinden en uygun olanları seçilip, hamamın örtü sistemini, iç ve dış bütün cephelerini kaplayan çimento harçlı sıva onarımları ve boyalar arındırılarak, özgün yüzeyler ortaya çıkarılmalıdır. Mevcut taş, horasan harcı ve tuğla gibi malzemelerle uyum göstermeyen bu onarımlar temizlenirken; gerisindeki yüzeyde aşınmaya ve derz boşalmalarına yol açmadan, özenli bir uygulama gerçekleştirilmelidir.

5.2.2 Sağlamaştırma

Taşıyıcı elemanlardaki güç kaybı, yapının yok olma sürecini en çok hızlandıran nedenlerdendir. Taşıyıcı elemanların herhangi birinde oluşan bir zayıflık ve yıkılma sonucu, yapıda gerek strüktürel zayıflık, gerekse malzeme bozulmaları nedeniyle büyük hasarlar oluşabilmektedir.

Hamamda bazı çatlaklar dışında, büyük strüktürel bozulmalar yer almamaktadır. Çatlakların yapı için ne derece risk taşıdığı ve ilerlemeye devam edip etmediğinin saptanması için, disiplinlerarası bir çalışma önerilmektedir. İnşaat mühendisleri ve statik konusunda tecrübeli uzmanlar tarafından incelemeler yapılarak, çatlakların durumu tespit edilmeli; alınacak önlemler ve uygulanacak teknikler yetkili kişilerin önerileri doğrultusunda belirlenmelidir.

Soyunmalığıdaki asma katı taşıyan ahşap dikmelerdeki çatlaklar onarılıp, emprenye cila uygulanacaktır. Dış cephede de, her ne kadar malzeme bozuklukları ve bazı parça kopmaları varsa da bunlar bina strüktürünü etkileyecek bozulmalar değildir. Moloz taşa bozuk olan derzler, analiz sonucu belirlenecek özgün derz harcıyla yapılacaktır. Cetvel derz olarak nitelendirilen uygulamalar, işinin ehli ustalar tarafından yapılmalıdır.

Ek olarak, tonoz ve kubbelerdeki muhdes çimento harç kaplama kaldırılıp iç ve dış yüzeydeki korozyona uğramış demirler onarılıp, gerekli görülen yerlerde sağlamlaştırma yapılmalıdır.

5.2.3 Bütünleme

Tarihi yapılarda, mekânsal bütünlük ve taşıyıcı sistem dengesini sağlamak amacıyla, gerekli görülen yerlerdeki yapı elemanlarının tamamlanması gerekebilmektedir. Tamamlamalar yapıdaki mevcut iz ve kalıntılardan, karşılaştırmalı çalışmalardan elde edilen bilgilere göre yapılmalıdır. Yapının soyunmalık bölümündeki ahşap konstrüksiyon asma katın döşeme lataları ve taşıyıcı kirişlerin büyük bölümü yıpranmış ve hasar görmüş olmasına rağmen strüktür rahatlıkla algılanabilmektedir. Böylece sistem incelendiğinde bütünlemesi yapılabilmektedir. Yok olan ve kurtulamayacak durumdaki bu ahşap elemanlarda tamamlamalar yapılacaktır. Sıcaklık bölümündeki eksik ahşap doğramalar restitüsyon projesi esas alınarak tamamlanacaktır. Tamamen yok olmuş olan ahşap merdiven de, duvardaki izlerden faydalanılarak yapılacaktır. Soyunmalığın asma katında ve duvarlarında bulunan çürümüş, dayanımını kaybetmiş ahşap malzemeler, uygun boyutlarda kesilip emprenye ahşap kullanılarak yenilenmeli, böylece yaşamlarının daha uzun süreli olması güvence altına alınmalıdır.

5.2.4 Yenileme

Mevcut su ve ısıtma tesisatı kontrol edildikten sonra, kırılmış ve onarılamayacak durumdaki borular aslına uygun malzemelerle yenilenmelidir. Temizlenen su deposundaki kazanın yenilenmeye veya onarıma ihtiyacı olup olmadığı tespit edilmelidir. Bu esnada tüteklilikler kontrol edilecek, kırılmış olanlar yenilenmelidir.

Elektrik tesisatı elden geçirildikten sonra; aydınlatma, mevcut özgün armatürler örnek alınarak, günümüz detayları ile yeniden üretilmiş elemanlarla sağlanmalı, halihazırda duvardaki izlerine göre yerleşimleri yapılmalıdır.

Kubbe ve tonozlar, 5.2.1.'de belirtilen şekilde, çimento harçlı onarımlar ve bitkilerden arındırıldıktan sonra, horasan harcıyla sıvanmalıdır. Bu esnada açık fil gözlerinin kapatılması için ölçüleri ve şekli verilen cam fanusların tesbiti gerçekleştirilmelidir. Restitüsyon projesi doğrultusunda, örtü malzemesi olarak kurşun kullanılması kararı alındığından, horasan harcının üzerine çamur harcı tabakası serilip, kurşun levhalar uygun bindirme detaylarıyla kaplanmalıdır. Ayrıca külhan bacası gerekliyse yenilenerek işler duruma getirilmeli, tahrip olmuş tüm yağmur olukları yenilenmelidir.

Yapının sıcaklık, ılıklik, aralık ve traşlık mekânlarında büyük bir tahribat sözkonusu değildir. Bu kısımlarda günümüzde mevcut olmayan kurnaların yerleri, mermer sedirler boyunca devam eden ayna taşları yerlerinden anlaşılabilir. Duvardaki çatlaklar horasan harcıyla doldurulmalıdır ve üstü malzeme uzmanları tarafından hazırlanmış kireç esaslı sıvayla kapatılmalıdır. Onarılamayacak durumdaki, derin yarıklar bulunan mermer bloklar yerlerinden sökülerek yenileriyle değiştirilmeli, sekilerin bahsedilen bu mekânlardaki bütünlüğü sağlanmalıdır.

Tefriş elemanları birbirleriyle uyumlu, sade ve tek tip olup, günümüz malzeme ve detayları kullanılmalıdır. Elemanlar hareketli olmalı, yapıya sabitlenmemelidir. Yapı girişinde, kimin tarafından onarıldığını ve onarım tarihini gösteren, camdan yapılmış bir levha yerleştirilmelidir.

5.2.5 Çağdaş Ek

Restorasyon projesi kapsamında laboratuvar olarak kullanılan ek yapı kaldırıldıktan sonra, kot farkından dolayı yapının ön bahçesini batı cephesinden ayıran özgün taş duvarın paraleline – 0.10 ana giriş kotunu batı tarafındaki -3.09 kotuna bağlamak için çelik konstrüksiyon merdiven önerilmiştir.

Hamamın soyunmalık mekanı fuaye ve sergi salonu olarak işlevlendirilmiştir. Yapıdaki izler esas alınarak eski yerine yirmibeş basamaklı ahşap merdiven önerilmiştir. Özgün halindeki sedir yerlerinin cam teşhir üniteleri olarak değerlendirilmiştir. Z03 Traşlık mekanına iki adet rezarvuvar, dört adet lavabo, Z04 mekanına beş adet rezervuar, üç adet lavabo önerilmiştir. Z05 mekanının bekleme odası olarak kullanılması amaçlanmış, batı duvarındaki lavabo kalıntısı üzerine cam

tabla konularak program tanıtım bankosu olarak değerlendirilmiştir. Z07 mekanı arşiv ve depo olarak yeniden işlevlendirilmiş, doğu duvarına bitişik küvet üzerine cam konularak masa olarak değerlendirilmiştir. Z08 sıcaklık bölümü ise sunum odası olarak işlevlendirilmiştir. Göbek taşı üzerine cam tabla oturtulup toplantı masası olarak değerlendirilmiş, sekiler üzerine oturma birimleri önerilmiştir.

BÖLÜM 6

SONUÇ

Hamam yapıları, taşıdıkları işlevin gereklerine göre şekillenen mimari ve yapısal özelliklere sahiptir. Ayrıca, farklı dönemler ve toplumlardaki yıkanma kültürlerinin özelliklerine göre, kendi içlerinde mimari çeşitlilik gösterebilmektedirler. Değişen yaşam koşullarıyla birlikte, her konutta yıkanma ihtiyacına yönelik bir mekân yer verilmesinin yaygınlık kazanmasıyla, hamamlar önemlerini kaybetmiş ve pek çok hamam yapısı işlevsiz kalmıştır. Günümüzde, tarihi hamam yapılarının öncelikle özgün işlevleriyle, aksi halde toplumsal amaç gözetilen yeni işlevlerle günümüze kazandırılmaları esastır. Ancak hamamların kendine has mekân kurgusu, yeniden işlevlendirilmelerini güçleştirmektedir.

Bu tez kapsamında, Türk hamam geleneğinin 19. yüzyıla tarihlenen bir örneği olan, Mekteb-i Tıbbiye Şahane yapı kompleksinin bir parçası olan aynı adla anılan hamamı ele alınmıştır. II. Abdülhamid döneminin yapısı Mekteb-i Tıbbiye Şahane, dönemin önde gelen mimarları Raimondo D'Aronco ve Alexandre Vallaury'nın eseridir. Okul kompleksi, Haydarpaşa ve Kadıköy'ün silüetini belirleyen yapılardan biridir. 1933 yılında Haydarpaşa Lisesi'ne dönüştürülen kompleks, 1979-1980 öğretim yılında yatılı öğretime son verilmesinin ardından kullanım dışı kalmıştır. 1983-1984 yılları arasında, Marmara Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir. Yapının güney kenarında yer alan hamam yapısı ise işlevsiz kalmış, yeterli ödenek ayrılmadığı için kendi kaderine terk edilmiş durumdadır.

Bu tez kapsamında yapının tarihçesi, geçirdiği değişim ve müdahaleler araştırılmış; mimari özellikleri ayrıntılı olarak irdelenmiştir. Türk hamamlarında gözlenen mekân kurgusuna sahip hamamda, soyunmalık, ara bölüm, ılıklik, sıcaklık ve külhan mekânları yer almaktadır. Yapının taşıyıcı duvar örgüsü tuğla ve harçtandır. Ancak duvarların dışa bakan cepheleri kireç taşı örgülüdür. Soyunmalık bölümünde ahşap asma kat ve ahşap kırma çatı üst örtü yer almaktadır. Soyunmalık dışında diğer mekânların tonoz ve kubbeden üst örtüsü betonarme olduğu gözlenmiştir. Bu bakımdan, yapı 19. yüzyılın muhtemelen ilk betonarme uygulamasının gerçekleştiği örneklerden biri olmasıyla dikkat çekmektedir. Yatılı eğitimin sona erdiği 1979

senesinden bu yana terk edilen yapı bakımsızlık sonucu çeşitli bozulma ve hasarlarla karşı karşıyadır.

Mekteb-i Tıbbiye Şahane Hamamı ile ilgili yazılı ve görsel belgelerin ve yerinde incelemelerin sunduğu bilgiler ışığında, yapının özgün mekân kurgusunu koruduğu görülmüştür. Ancak pek çok yapı elemanı hasara uğramış ya da yerinden sökülmüştür. Bu doğrultularda hazırlanan restitüsyon önerisi, ayrıca restorasyon ve yeniden kullanım projesi için önemli bir temel oluşturmaktadır.

Hamam yapılarının, kendine özgü iç mekân özellikleri vardır. Mekânlar birbirlerini izlemekte ve her bir mekân boyutu işlevlerine göre değişkenlik göstermektedir. Mekânlara geçişler açarak birleştirilmemeli, yapının mekânsal kurgusu ve algısı değiştirilmemelidir. Yeni açıklıklar, aynı zamanda yapıyı yapısal olarak da zorlayabilecek durumlara yol açabileceği unutulmamalıdır. Yapıda gerçekleştirilmesi öngörülen restorasyon çalışmalarında özgün malzeme ve yapım tekniğinin kullanılması esastır. Bununla birlikte, özgün malzemelerle uyumlu olmak kaydıyla, geleneksel yöntemlerin cevap veremediği durumlarda çağdaş malzeme ve ekler kullanılabilir.

Hamam yapılarının yeniden kullanımında en iyi sonucu, özgün işlevleriyle kullanımları vermektedir. Çünkü hamamların özel iç mekân kurgusu ve yapısal özellikleri yeni işlevler verilmesini güçleştirmektedir. Ancak, Mekteb-i Tıbbiye Şahane Hamamı'ndan sorumlu kurum ve kişilerle görüşüldüğünde bugün Sağlık Bilimleri Üniversitesi kampüs binası olarak kullanılan bina kompleksinin bir parçası olan yapının kampüste eczacılık ve tıp fakültesine ait bir sergi salonu olarak işlevlendirilmesinin, yapının canlandırılması için en uygun yaklaşım olacağına karar verilmiştir. Yeniden kullanımın gerektirdiği yeni iç mekân düzenlemelerinde en az müdahale esas alınmıştır.

KAYNAKÇA

Ahunbay, Z., 2010, İstanbul'da Kentsel Mimari, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Ahunbay, Z., 2009, Tarihi Çevre Koruma Ve Restorasyon, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Akbulut, M. R., 1994, "Haydarpaşa", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Tarih Vakfı Kültür Bakanlığı, cilt:3, İstanbul.

Akpolat, M. S., 1991, Fransız Kökenli Levanten Mimar Alexandre Vallauray, yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Batur, A., 1985, "Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı", Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, cilt:4, İstanbul.

Batur, A., 1994, "Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Binası", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul.

Barillari, D. ve Godoli, E., 1997, İstanbul 1900, Yapı Endüstri Merkezi Yayınevi, İstanbul.

Barillari, D., 2006. Osmanlı Mimarı D'Aronco 1893-1909 İstanbul Projeleri, (Sergi Kataloğu), İtalyan Kültür Merkezi-Pera Müzesi Yayını, İstanbul.

Batur, A., 2004, Geç Osmanlı Mimariğinde Betonarme Yapım Tekniği , 2. Ulusal Yapı Malzemesi Kongresi ve Sergisi, İTÜ, İstanbul.

Böke, H., Akkurt, S., İpekoğlu, B., 2004, Tarihi Yapılarda Kullanılan Horasan Harcı ve Sıvalarının Özellikleri, Yapı Dergisi, İstanbul.

Dağtekin, Emine, Güneydoğu, 2007, Anadolu Bölgesi Geleneksel Hamam Tipolojisi ve Buna Bağlı Koruma Ölçütlerinin Oluşturulması, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.

Denel, S., 1982, Batılılaşma Sürecinde İstanbul'da Tasarım ve Dış Mekânlarda Değişim ve Nedenleri, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Aralıklı Yayınlar Dizisi, Ankara.

Dönmez, E., 2006, Türkiye'deki Kültürel Kimliğin Mimariye Etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Duymaz, A., Ş., 2003, II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri, Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Isparta.

Erder, C., 1977, "Venedik Tüzüğü Tarihi Bir Anıt Gibi Korunmalıdır", ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı 2, Ankara.

Eyice, S., 1994, "Hamamlar", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt: 3, İstanbul.

Eyice, S., 1997, "Hamam", Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, cilt:15, Türkiye Diyanet Vakfı İSAM, İstanbul.

Giz, A., 1994, Bir Zamanlar Kadıköy, İletişim Yayınları, İstanbul.

Gültaş, D., 2008, Raimondo D'Aronco: İstanbul'daki Yapılarında Cephe Biçimlenişi Ve Detayları, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.

Haskan, M. N., 1994, "Haydarpaşa", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, cilt:3, İstanbul.

Işın, E., 1990, Türk Hamamları Tarihçesi, Dekorasyon Dergisi, Mart.

Kayaalp, N., 2008, Pera'nın Yersizyurtsuz Kahramanları: Vallaury Ailesi, Edouard Lebon, Alexandre Vallaury ve M. Vedat Tek, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kılıç, A. D., 2006, Vallauray'nin Klasisist Cepheleeri, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kızıldere, S., Sözen, M., Aralık 2005, İstanbul'da Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Yapıları'nın Kent Bütünü İçindeki Yerinin Değerlendirilmesi, İtü Dergisi/b, Cilt:2, Sayı:1, İstanbul.

Küçükkaya, A. G., 2004, Taşların Bozulma Nedenleri ve Koruma Yöntemleri, Birsen Yayınevi, İstanbul.

Memiş, F. Z., 2013, Raimondo D'aronco'nun İstanbul Yapılarının Koruma Durumlarının Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Miral, 1957, "İstanbul'da Haydarpaşa Sementinin ve Limanın Tarihçesi", Tedrisat Mecmuası, C.6, S., İstanbul.

Önge, M. Y., 1986, "Koca Sinan'ın Hamamlarında görülen bir yenilik merkezi kubbeli örtü sistemleri", *II. Uluslararası Türk İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi*, İTÜ, 28 Nisan- 2 Mayıs 1986, c. 2, İstanbul.

Önge, M. Y., 1988, "Anadolu Türk Hamamları Hakkında Genel Bilgiler ve Mimar Koca Sinan'ın İnşa Ettiği Hamamlar", *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri*, c. I, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, İstanbul.

Önge, M. Y., 1995, Anadolu'da 12-13. Yüzyıl Hamamları, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

Rona, Z., 1992, I. Osman Hamdi Bey Kongresi, Bildiriler, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Sözen, M., Tapan, M., 1973, 50 Yıllık Türk Mimarisi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Şehitoğlu, E., 2011, Bursa Hamamları, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

Torraca, G., 1982, Porous Building Materials, Science For Architectural Conservation, ICCROM, Rome.

Ülgen, A. S., 1950, “Hamam”, *Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, c. 5, I. Kısım, İstanbul.

Yazıcı, N., 2007, Osmanlılar’da Mimarlık Kurumunun Evrimi ve Tanzimat Dönemi Mimarlık Ortamı, Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.

Yıldıran, N., 1989, İstanbul’da 2. Abdülhamid Dönemi (1876-1908) Mimarisi, Doktora Tezi, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İstanbul.

Yılmazkaya, O., 2002, Türk Hamamı, Çitlenbik Yayınları, İstanbul.

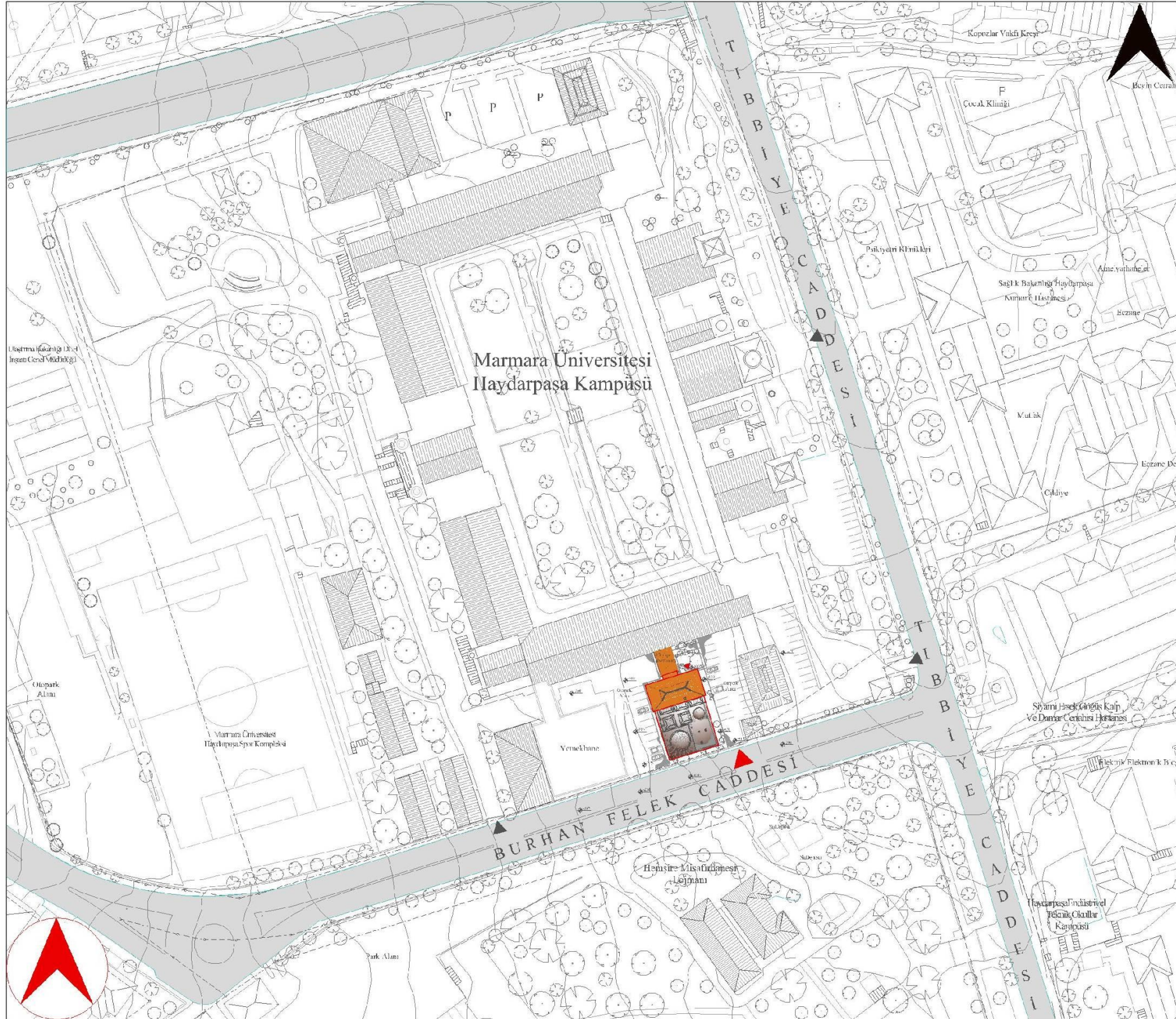
EKLER

EK A: Rölöve Çizimleri

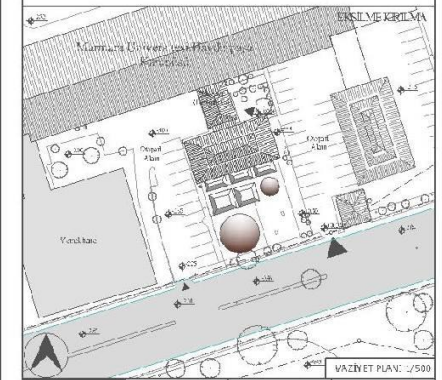
Şekil A.1. Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı vaziyet planı ve fotoğrafları (2016).

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZ PROJESİ

ÖĞRENCİ:
GİZEM ÖZKAN
1009351002

SELİMİYE MAHALLESİ, BURHANFELEK
CADDESİ, ÜSKÜDAR/ İSTANBUL
MEKTEB-E TIBBİYE-I ŞAHANE HAMAMI

☒ RÖLÖVE	☐ RESTİTÜSYON I	☐ RESTİTÜSYON II	☐ RESTORASYON
--	--	---	--------------------------------------

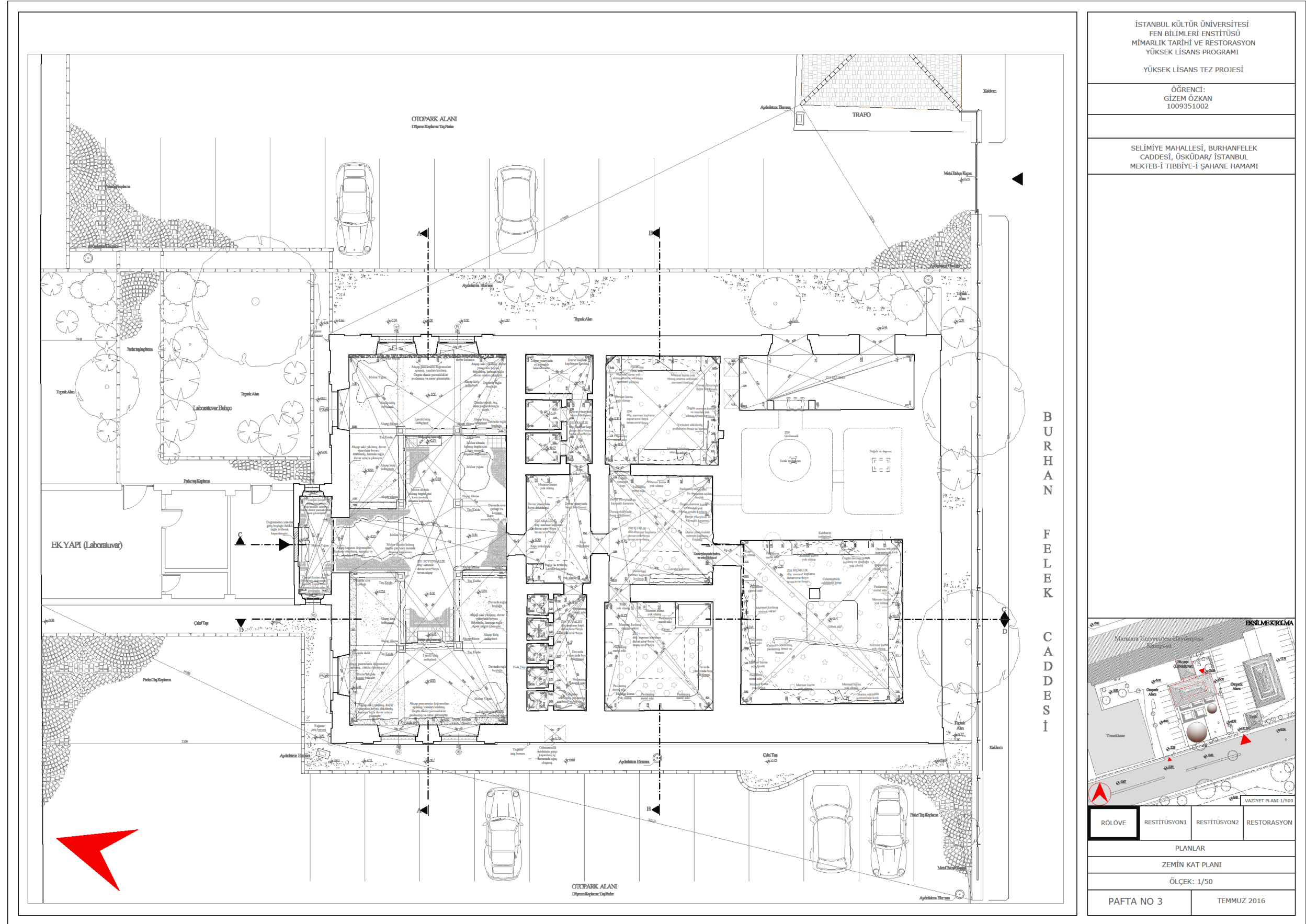
VAZİYET PLANI

ÖLÇEK: 1/200

PAFTA NO 2

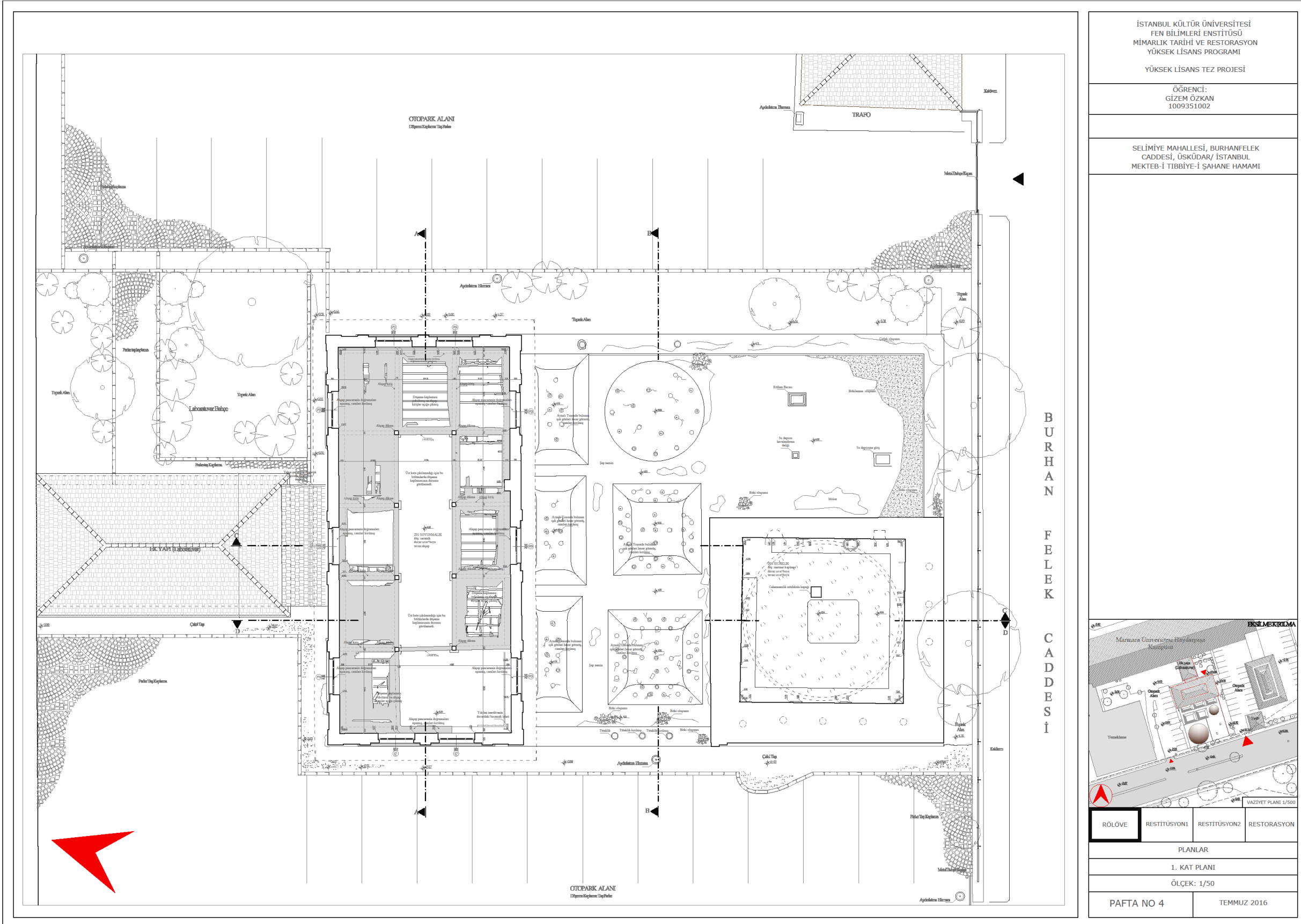
TEMMUZ 2016

Şekil A.2 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yakın çevresi (2016).

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MİMARLIK TARİHİ VE RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI YÜKSEK LİSANS TEZ PROJESİ			
ÖĞRENCİ: GİZEM ÖZKAN 1009351002			
SELİMİYE MAHALLESİ, BURHANFELEK CADDESİ, ÜSKÜDAR/ İSTANBUL MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE HAMAMI			
BURHANFELEK CADDESİ			
BAŞLAMA PLANI 1/500			
ROLOVE	RESTİTÜSYON1	RESTİTÜSYON2	RESTORASYON
PLANLAR			
ZEMİN KAT PLANI			
ÖLÇEK: 1/50			
PAFTA NO 3		TEMMUZ 2016	

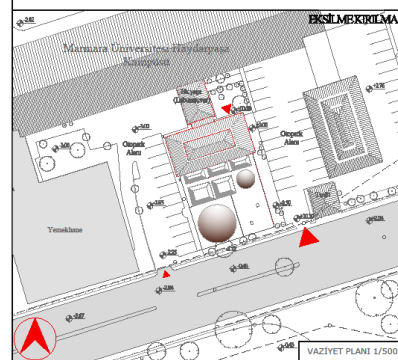
Şeki A.3 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın zemin kat planı (2016).

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZ PROJESİ

ÖĞRENCİ:
GİZEM ÖZKAN
1009351002

SELİMİYE MAHALLESİ, BURHANFELEK
CADDESİ, ÜSKÜDAR/ İSTANBUL
MEKTEB-İ TİBBİYE-İ ŞAHANE HAMAMI

ROLOVE	RESTİTÜSYON1	RESTİTÜSYON2	RESTORASYON
--------	--------------	--------------	-------------

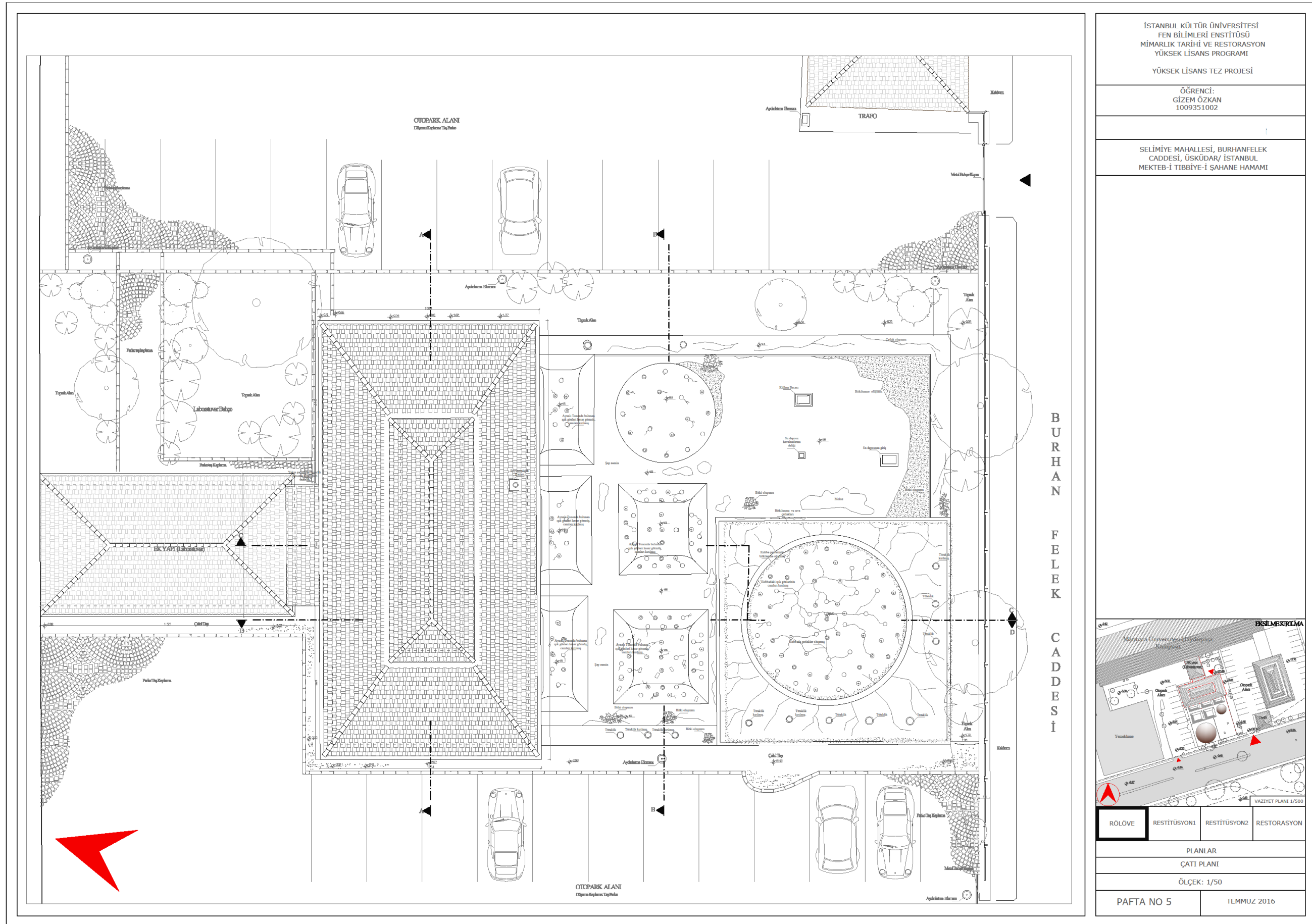
PLANLAR

1. KAT PLANI

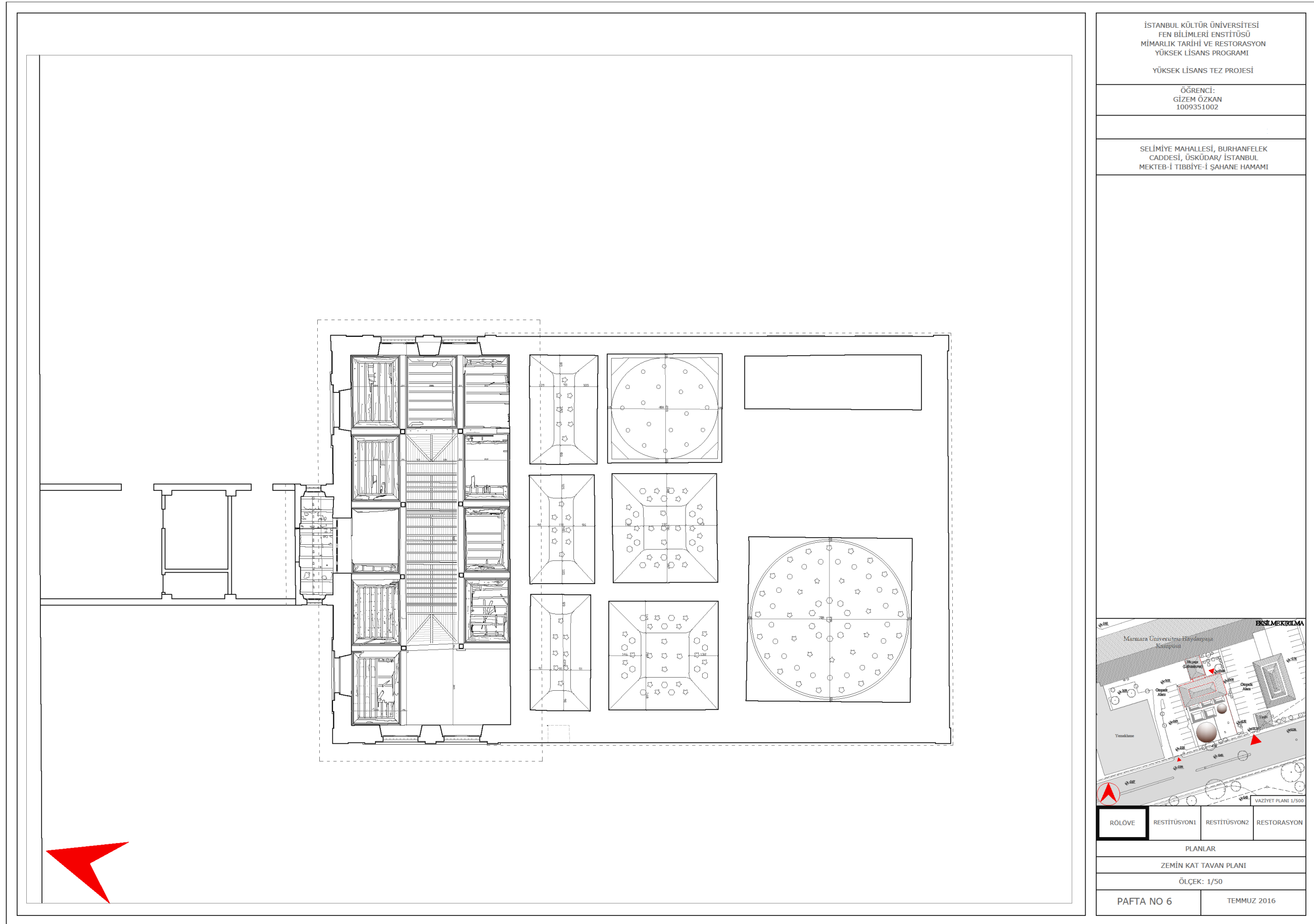
ÖLÇEK: 1/50

PAFTA NO 4	TEMMUZ 2016
------------	-------------

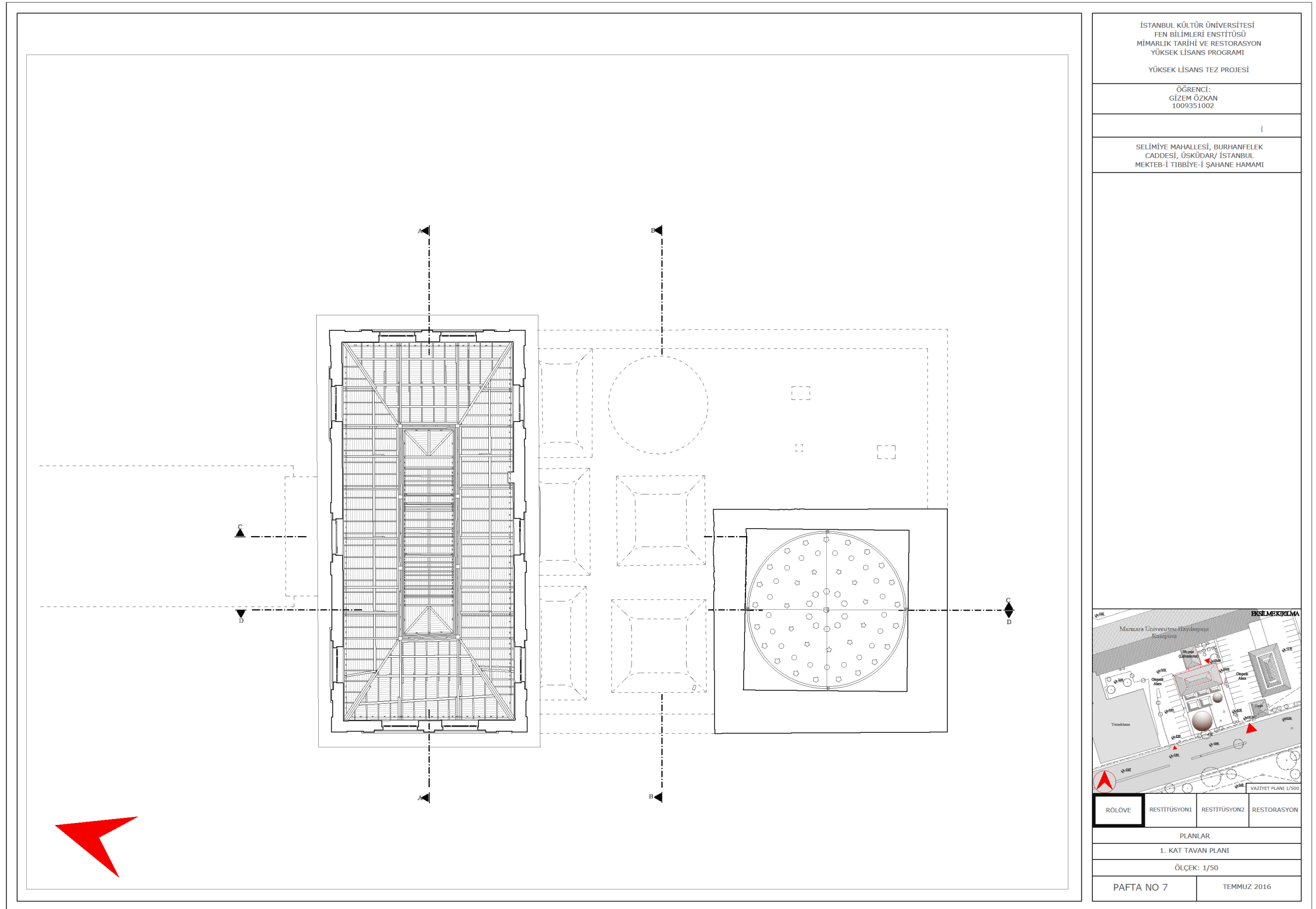
Şekil A.4 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın 1. kat planı (2016).

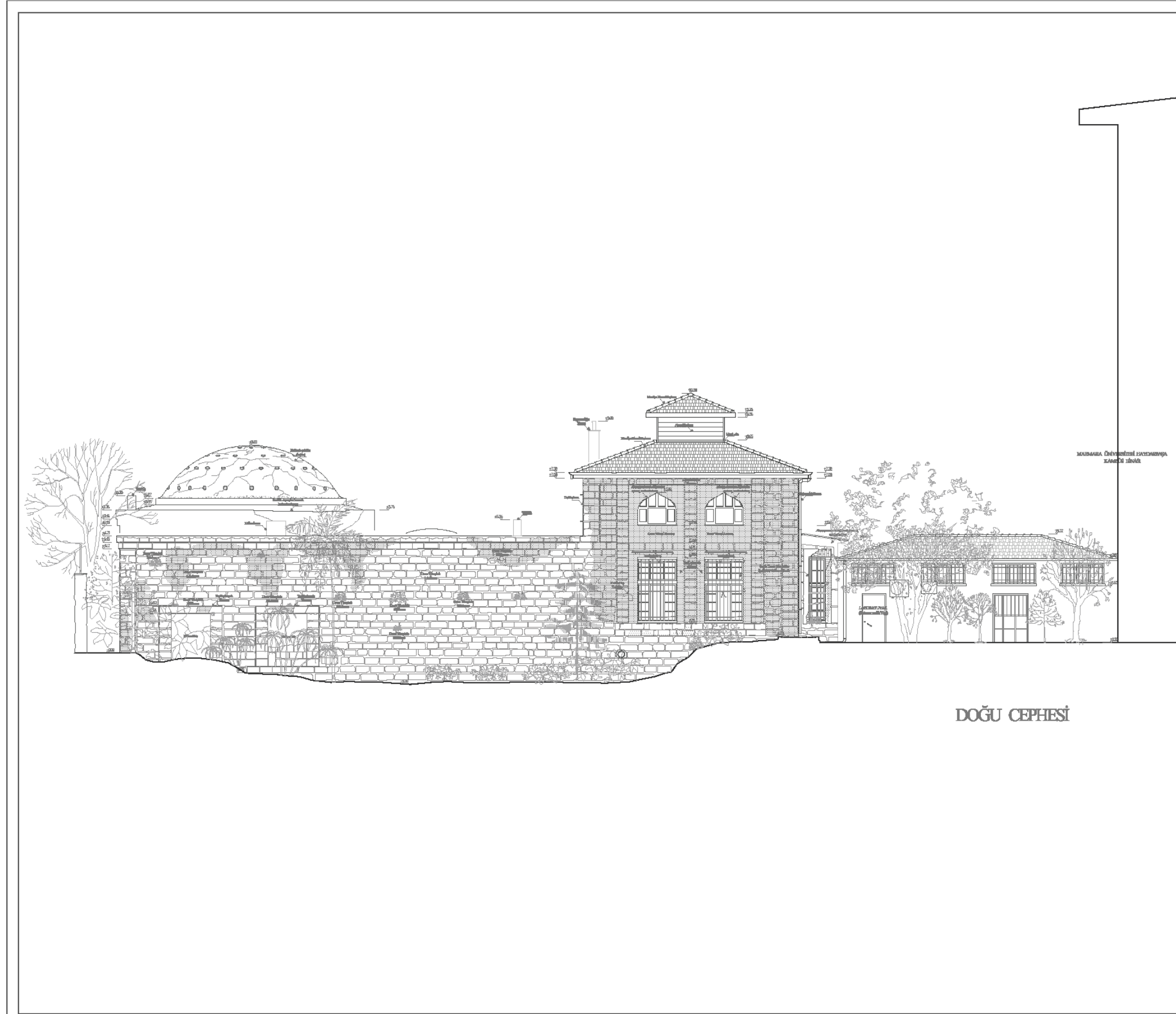
Şekil A.5 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın çatı planı (2016).

Şekil A.6 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın zemin kat tavan planı (2016).

Şekil A.7 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın 1. kat tavan planı (2016).

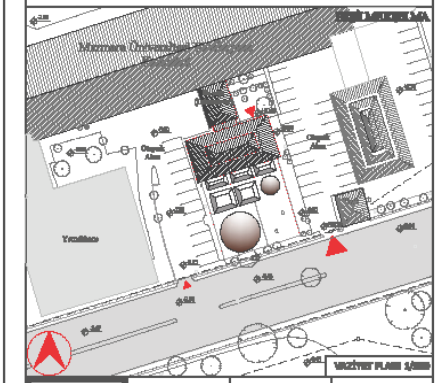

DOĞU CEPHESİ

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZ PROJESİ

ÖĞRENCİ:
GİZEM ÖZKAN
1009351002

SELİMİYE MAHALLESİ, BURHANFELEK
CADESESİ, ÜSKÜDAR/ İSTANBUL
MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE HAMAMI

RÖLÖVE	ARŞİTÜROYUKI	ARŞİTÜROYUKI	RESTORASYON
--------	--------------	--------------	-------------

CEPHELER

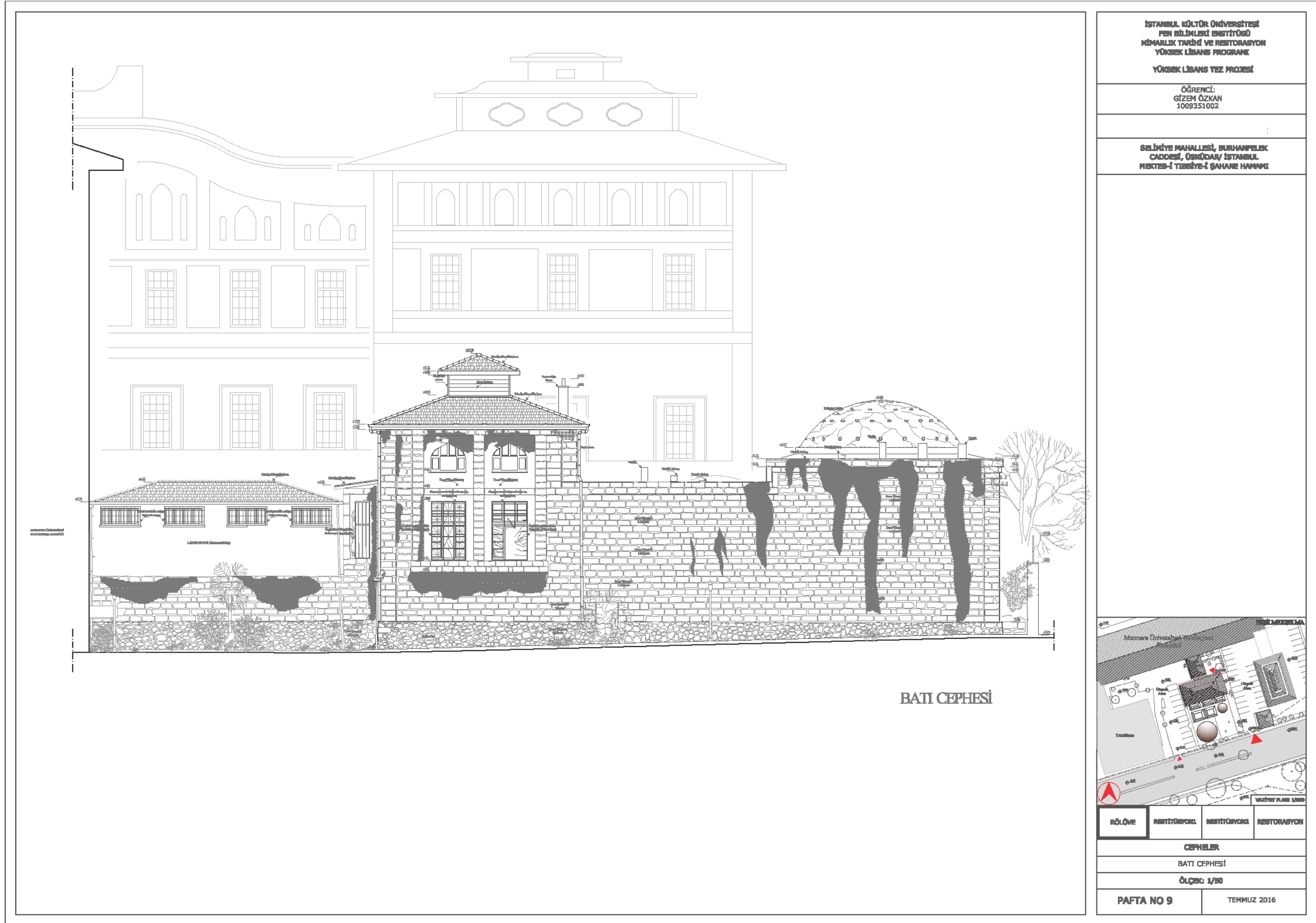
DOĞU CEPHESİ

ÖLÇEK: 1/50

PAFTA NO 11

TEMMUZ 2016

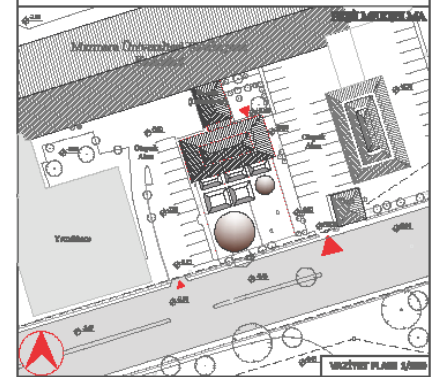
Şekil A.8 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı doğu cephesi görünüşü (2016).

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARIHİ VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZ PROJESİ

ÖĞRENCİ:
GİZEM ÖZKAN
1009351002

SELİMİYE MAHALLESİ, BURHANFELEK
CADDESİ, ÜSKÜDAR/ İSTANBUL
MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE HAMAMI

RÖLÖVE	RESTİTÜSYONEL	RESTİTÜSYONCU	RESTORASYON
CEPHELER			
BATI CEPHESİ			
ÖLÇEK: 1/50			
PAFTA NO 9		TEMMUZ 2016	

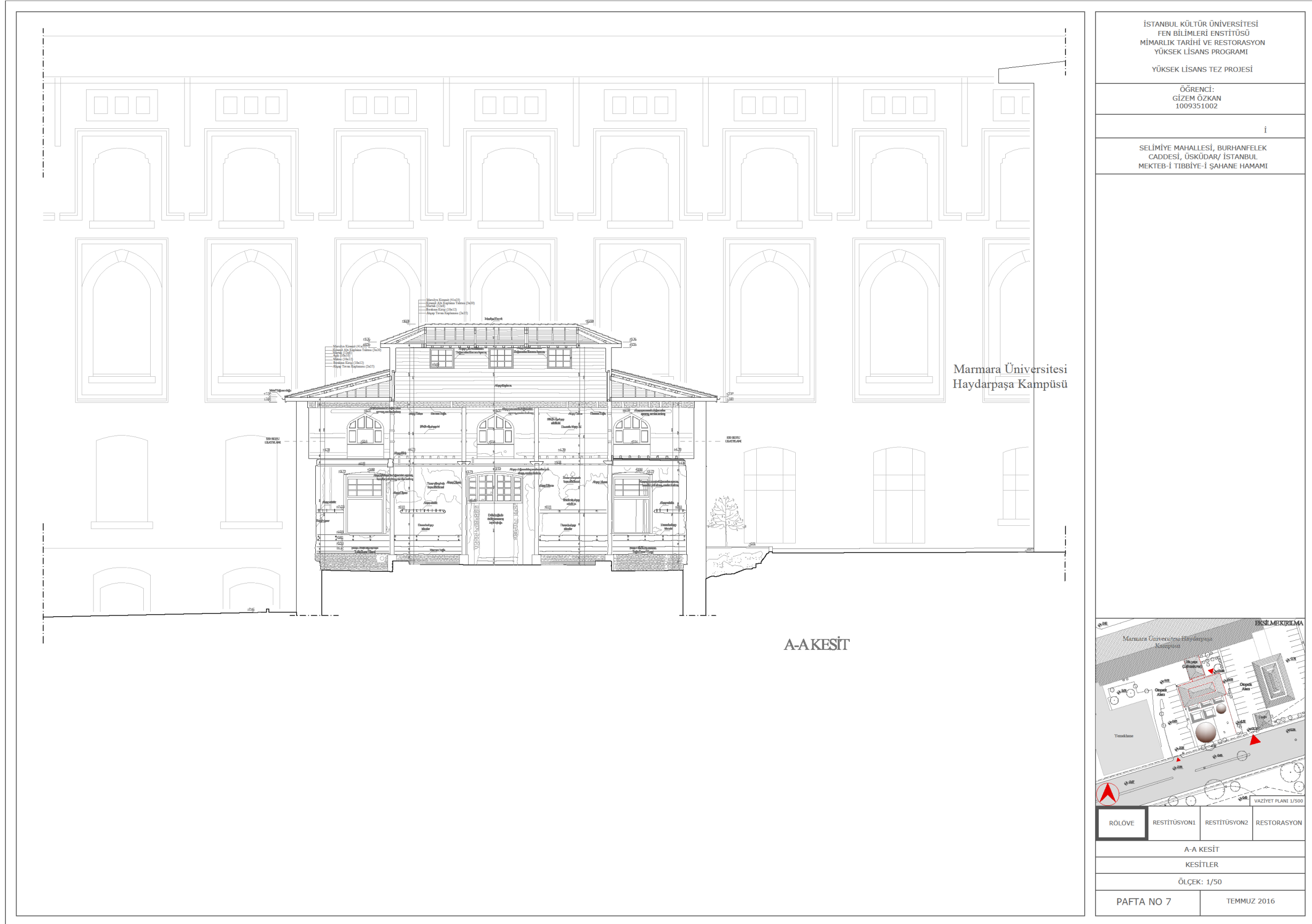
Şekil A.9 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı batı cephesi görünüşü (2016).

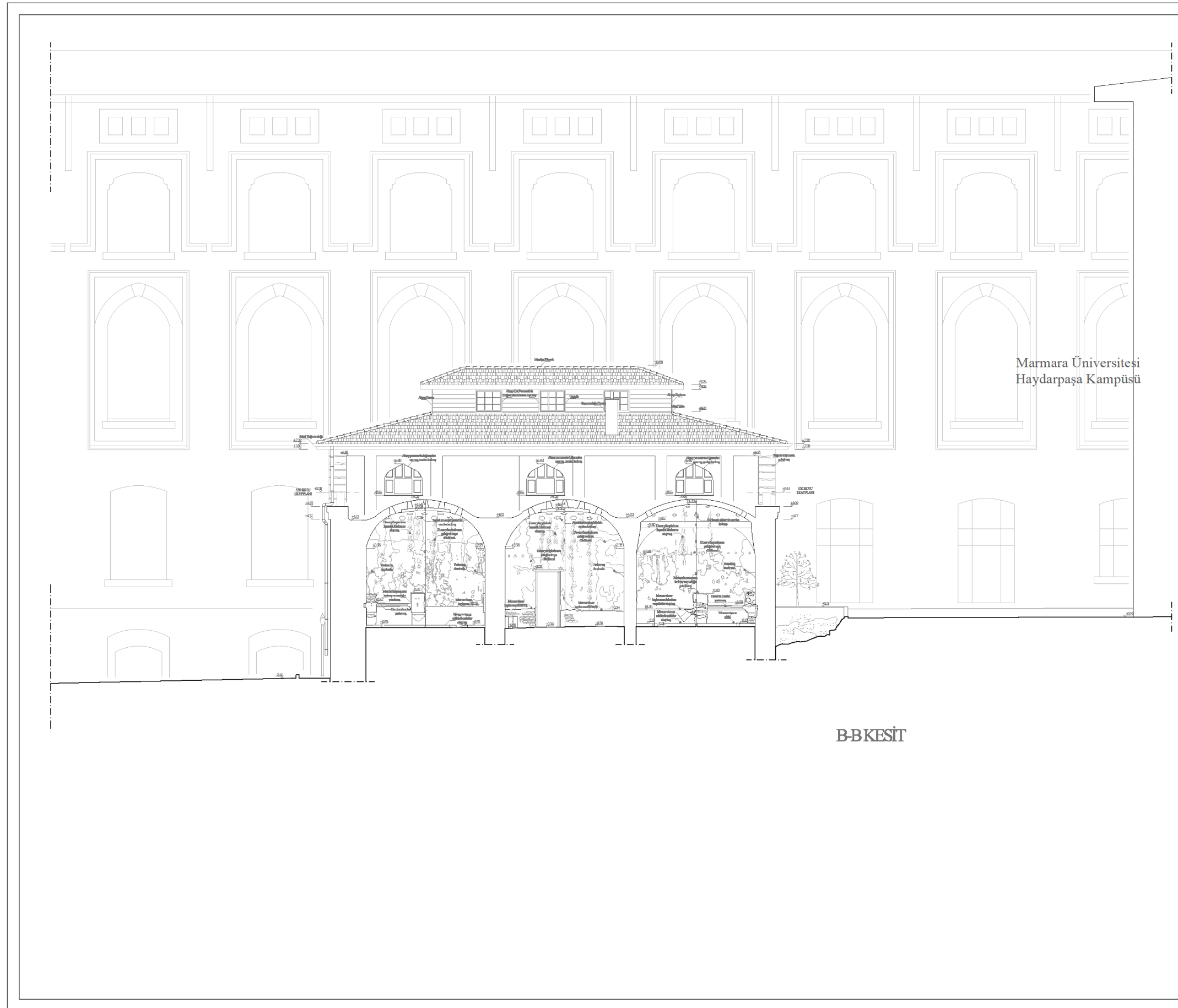
Şekil A.10 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı güney cephesi görünüşü (2016).

Şekil A.11 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı kuzey cephesi görünüşü (2016).

Şekil A.12 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı A-A kesiti

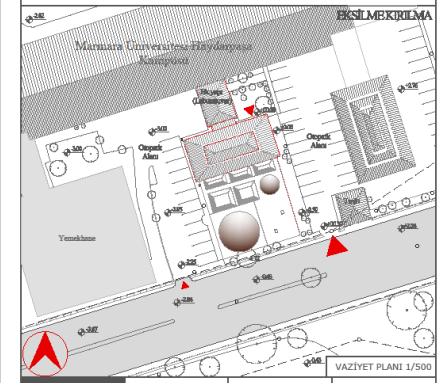
İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZ PROJESİ

ÖĞRENCİ:
GİZEM ÖZKAN
1009351002

SELİMİYE MAHALLESİ, BURHANFELEK
CADDESİ, ÜSKÜDAR/ İSTANBUL
MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE HAMAMI

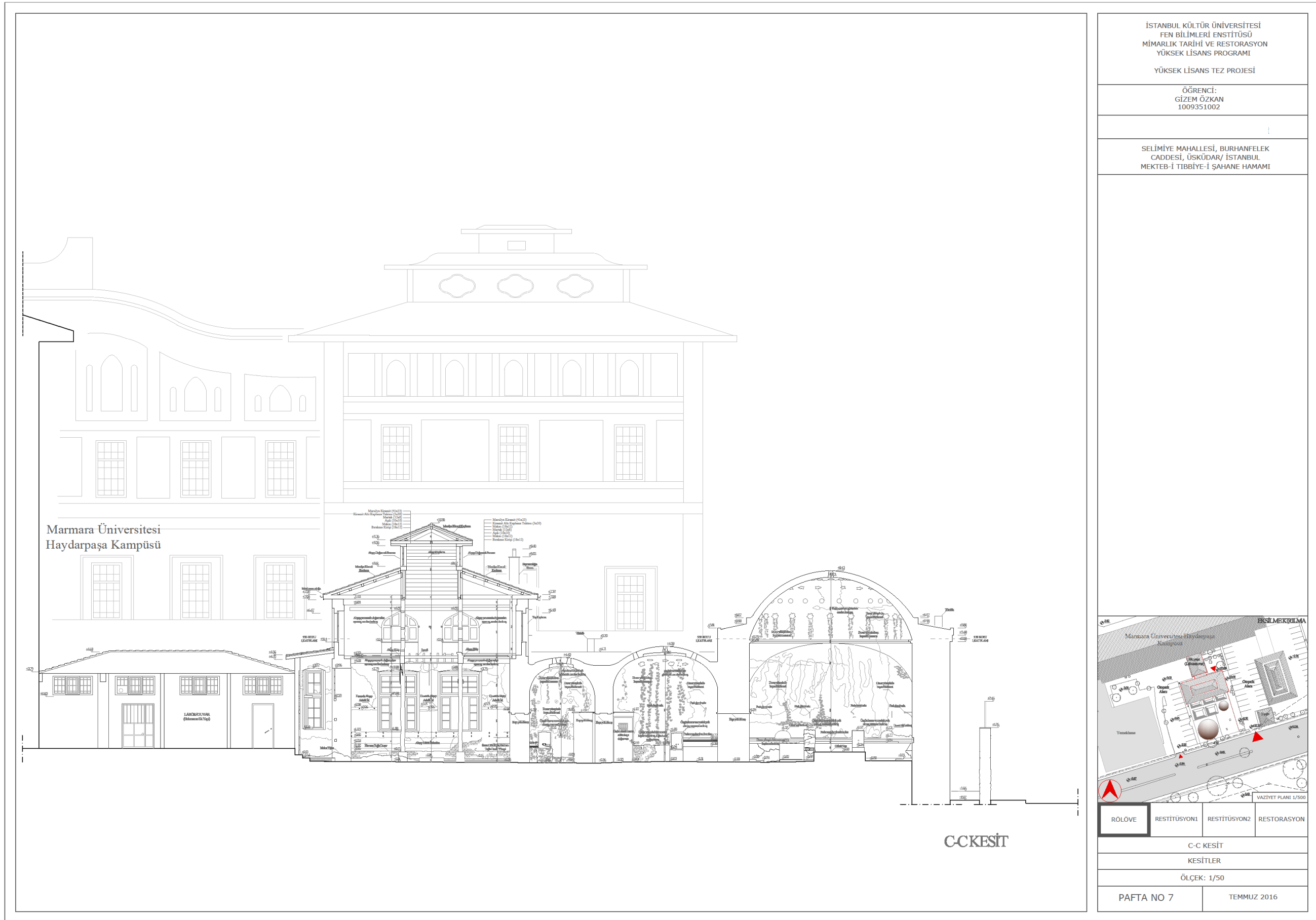
Marmara Üniversitesi
Haydarpaşa Kampüsü

B-B KESİT

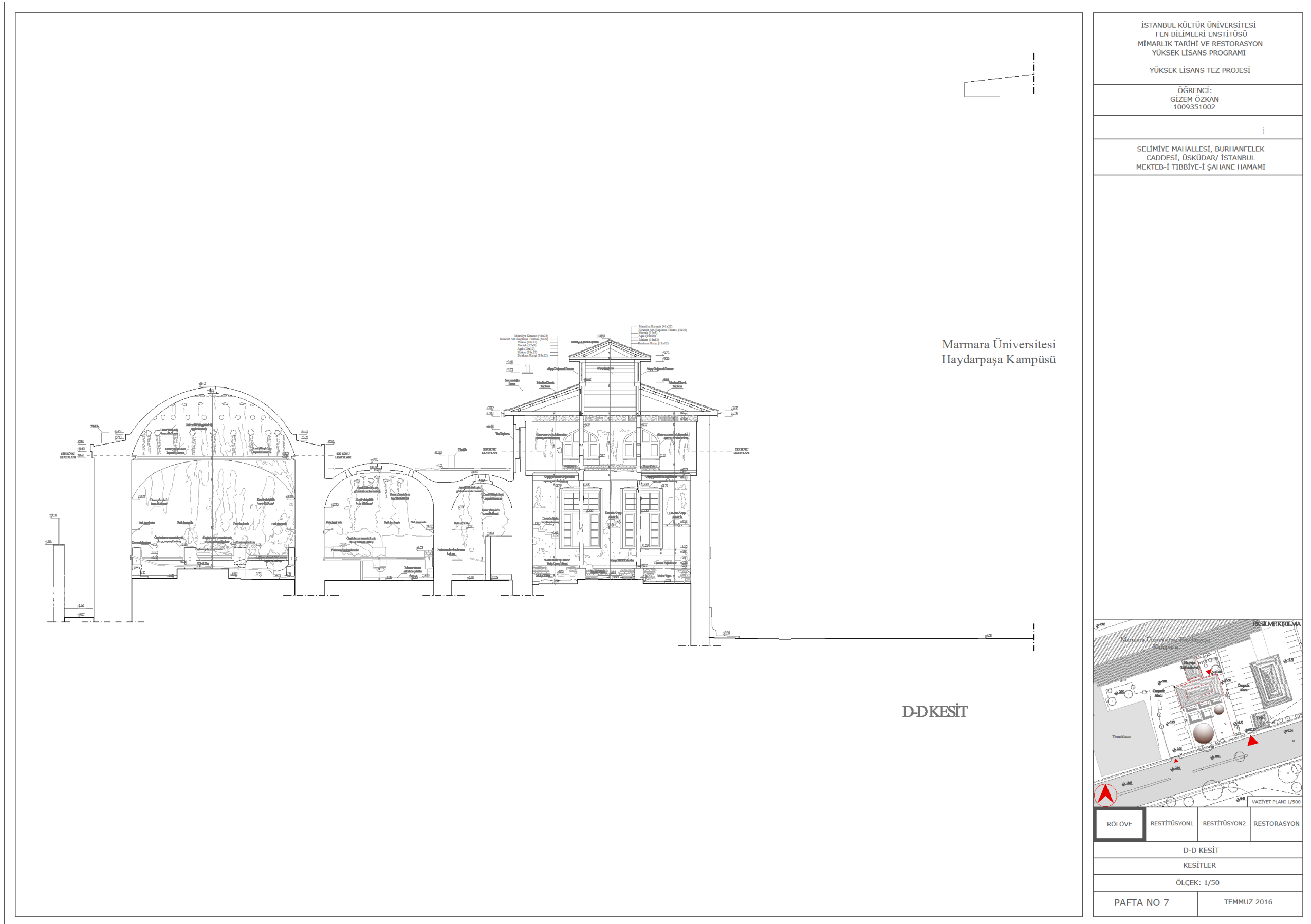

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON1	RESTİTÜSYON2	RESTORASYON
B-B KESİT			
KESİTLER			
ÖLÇEK: 1/50			
PAFTA NO 7		TEMMUZ 2016	

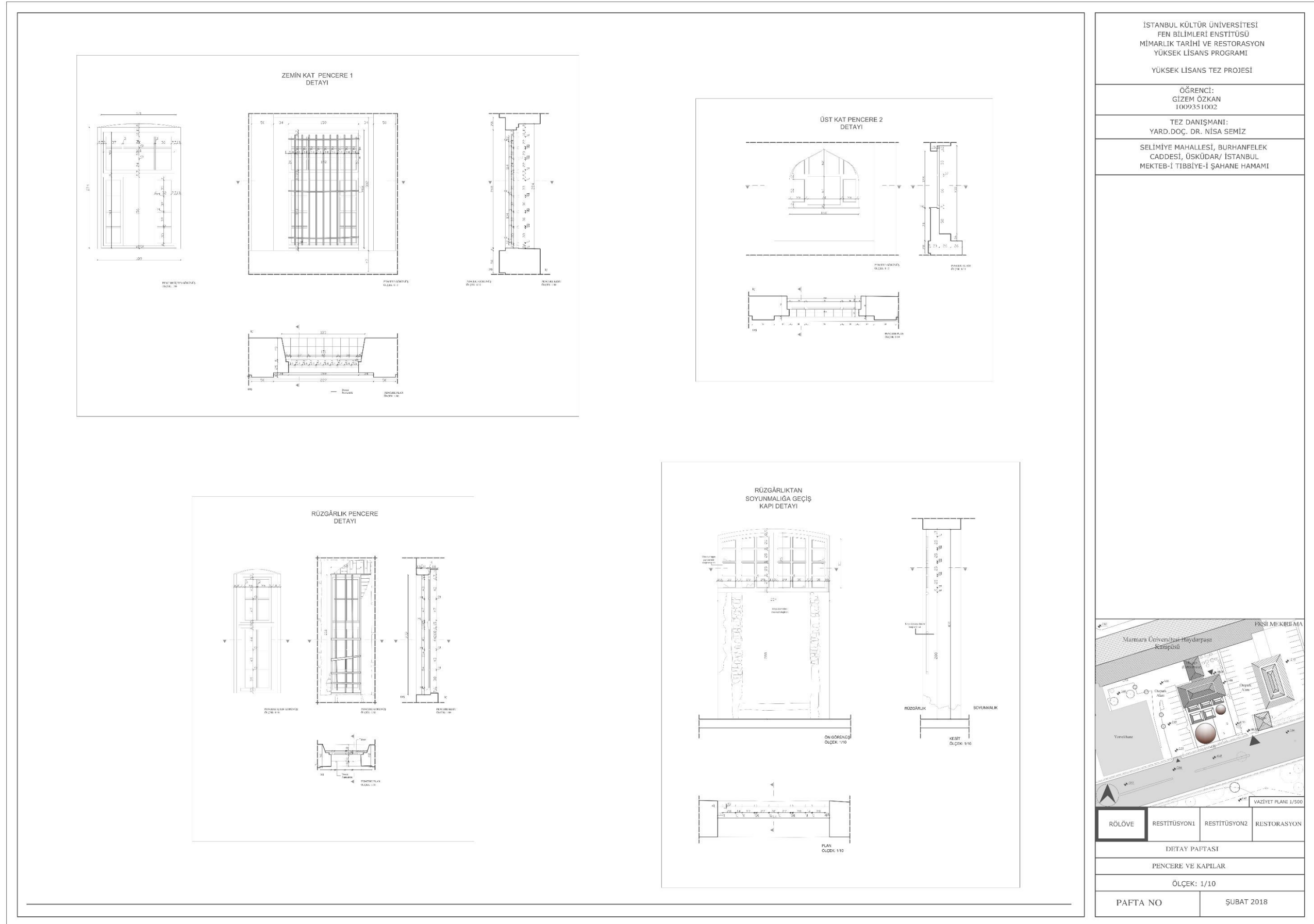
Şekil A.13 Mektebi Tıbbiye-i Şahane Hamamı B-B kesiti (2016).

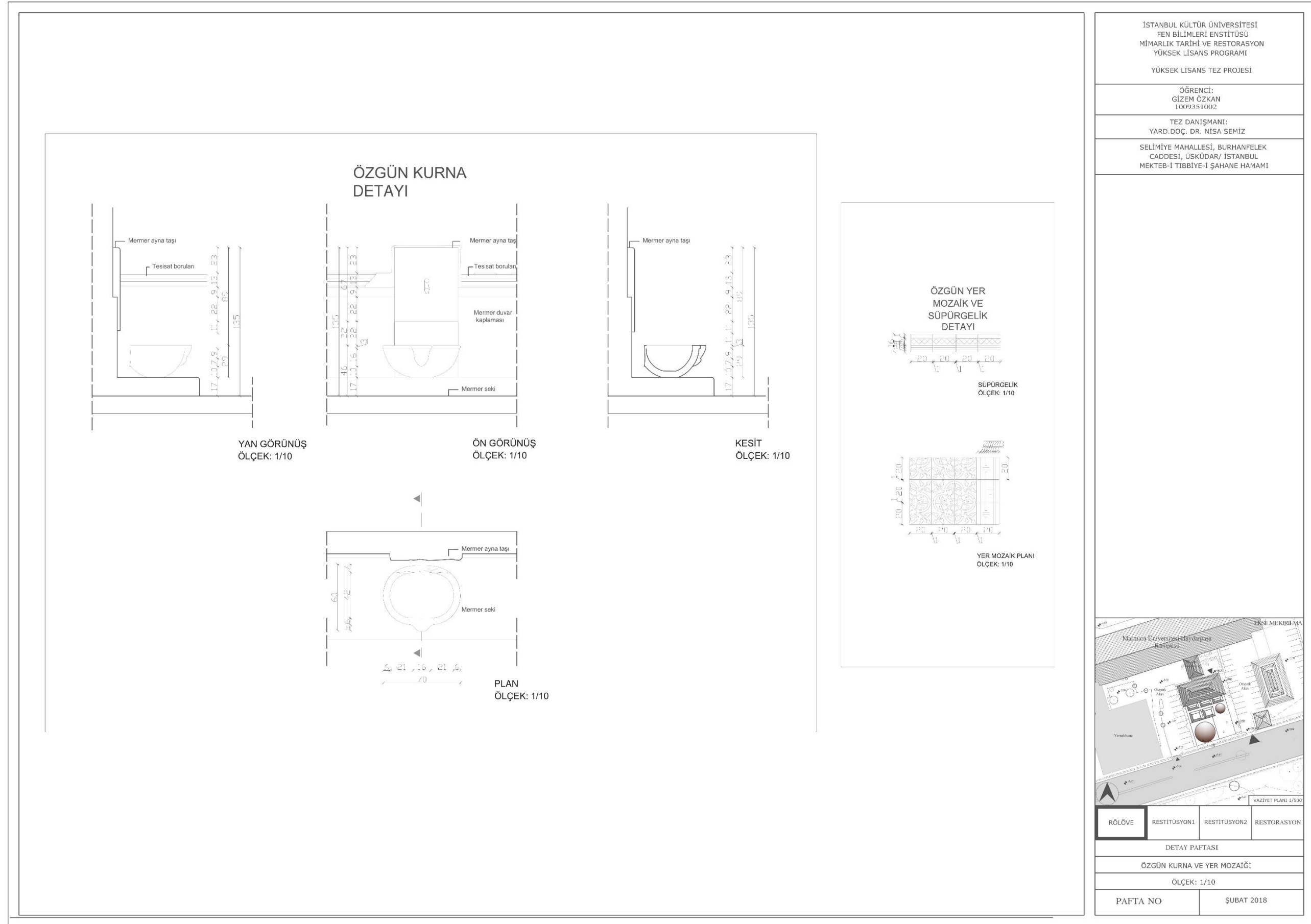
Şekil A.14 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı C-C kesiti (2016).

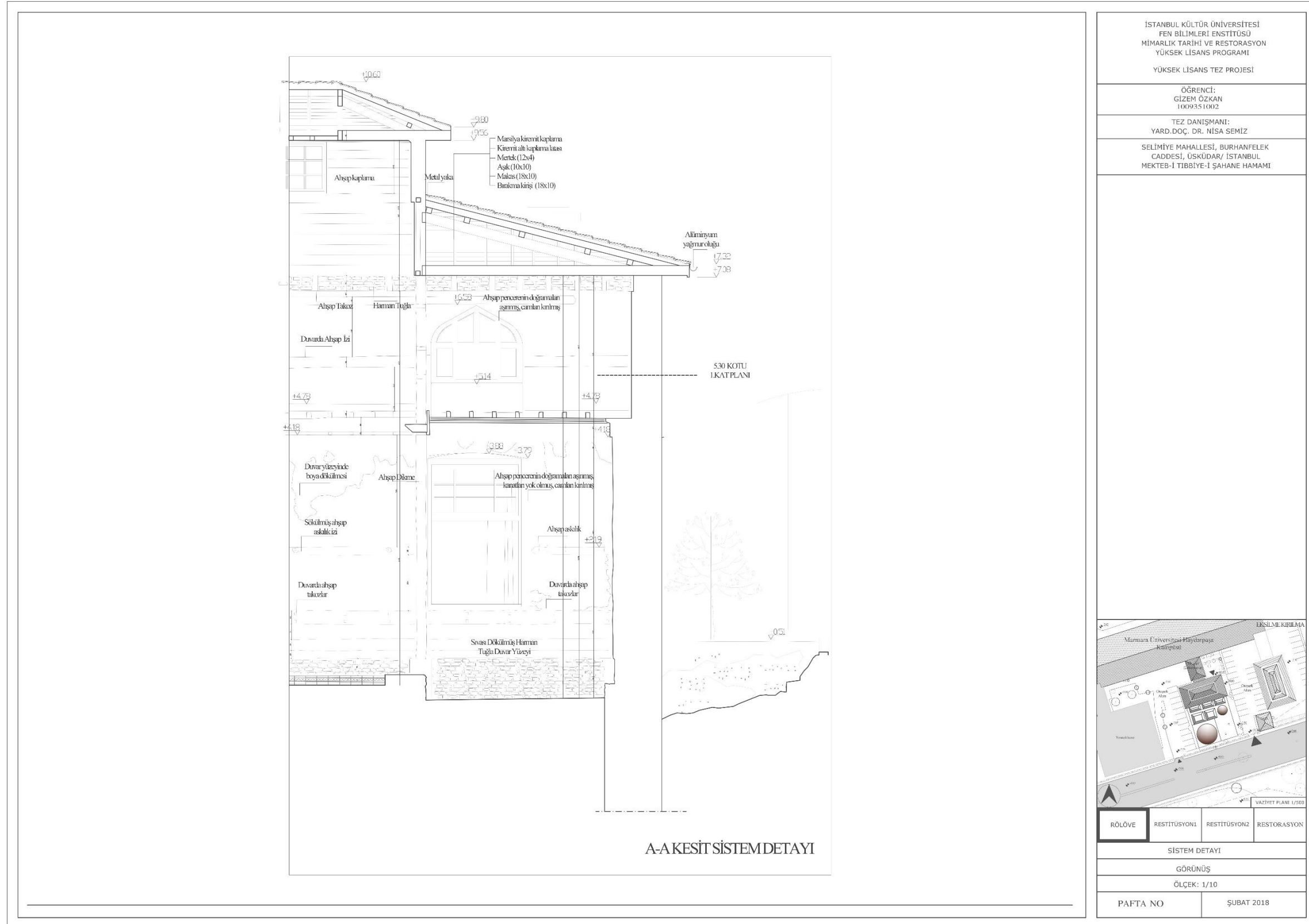
Şekil A.15 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı D-D kesiti (2016)

Şekil A.16 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı mevcut kapı ve pencere detayları (2016)

Şekil A.17 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı özgün kurna ve yer mozaığı detayları (2016)

Şekil A.18 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı A-A kesit sistem detayı (2016)

EK B: Analizler

Şekil B.1 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın doğu cephesi malzeme analizleri (2016).

Şekil B.2 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın batı cephesi malzeme analizleri (2016).

Şekil B.3 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın güney cephesi malzeme analizleri (2016).

KUZEY CEPHESİ

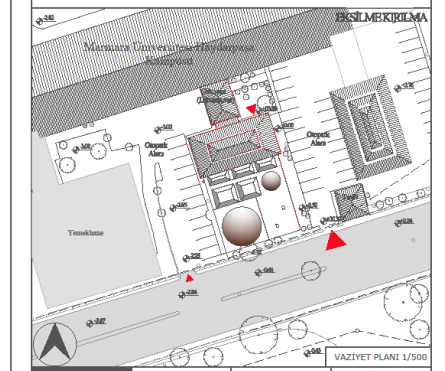
0 1M 2M 3M 4M 5M

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZ PROJESİ

ÖĞRENCİ:
GİZEM ÖZKAN
1009351002

SELİMİYE MAHALLESİ, BURHANFELEK
CADDESİ, ÜSKÜDAR/ İSTANBUL
MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE HAMAMI

 KESMETAŞ	 BETONARME
 TAŞ	 ÇİMENTO SIVA
 ALÜMİNYUM	 TUĞLA
 ÇİMENTO ŞAP	 MERMER
 KİREMİT	 PVC
 DEMİR	 CAM
 BOYA	 AHŞAP

ROLOVE	RESTİTÜSYON1	RESTİTÜSYON2	RESTORASYON
--------	--------------	--------------	-------------

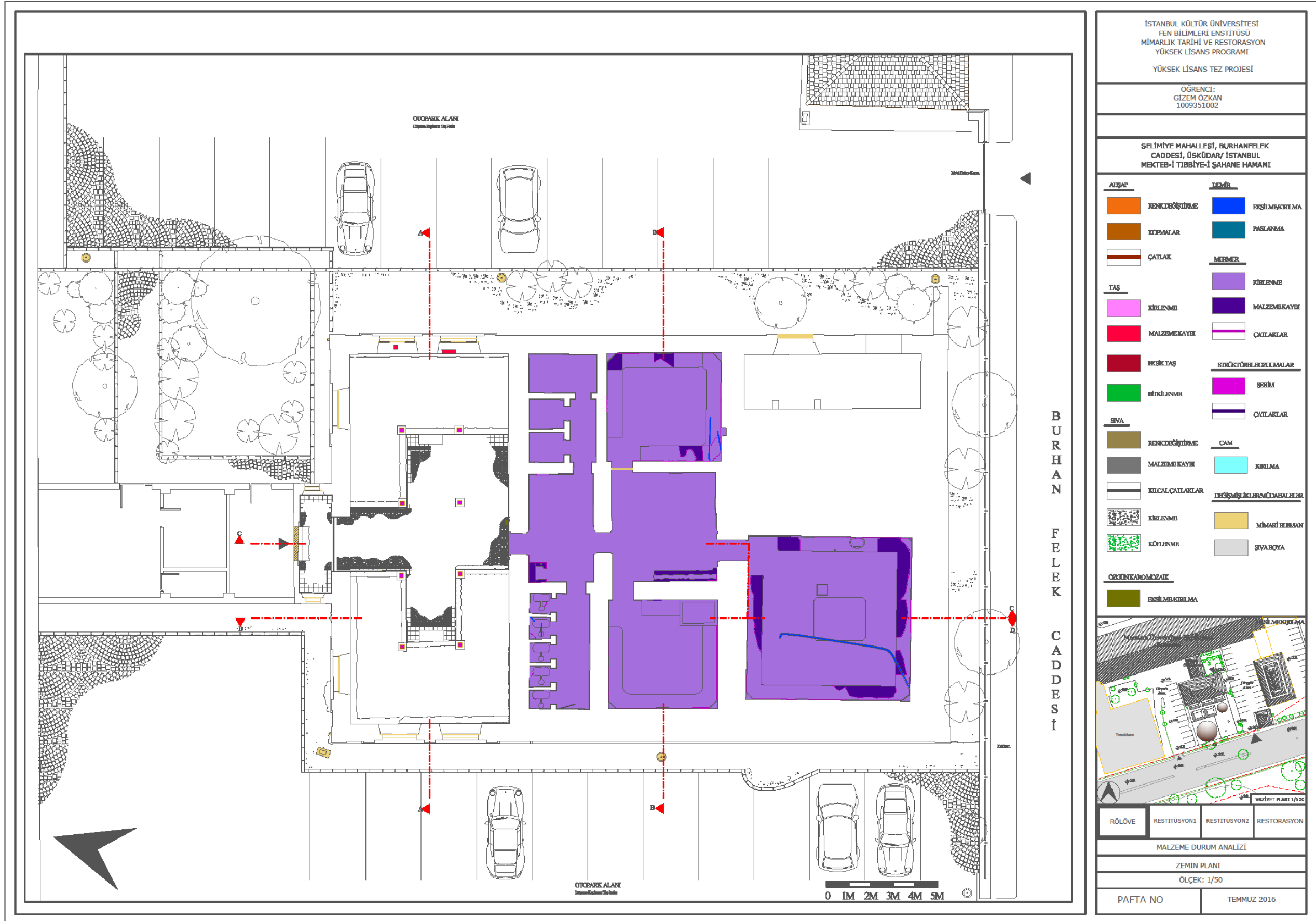
MALZEME ANALİZİ

KUZEY CEPHESİ

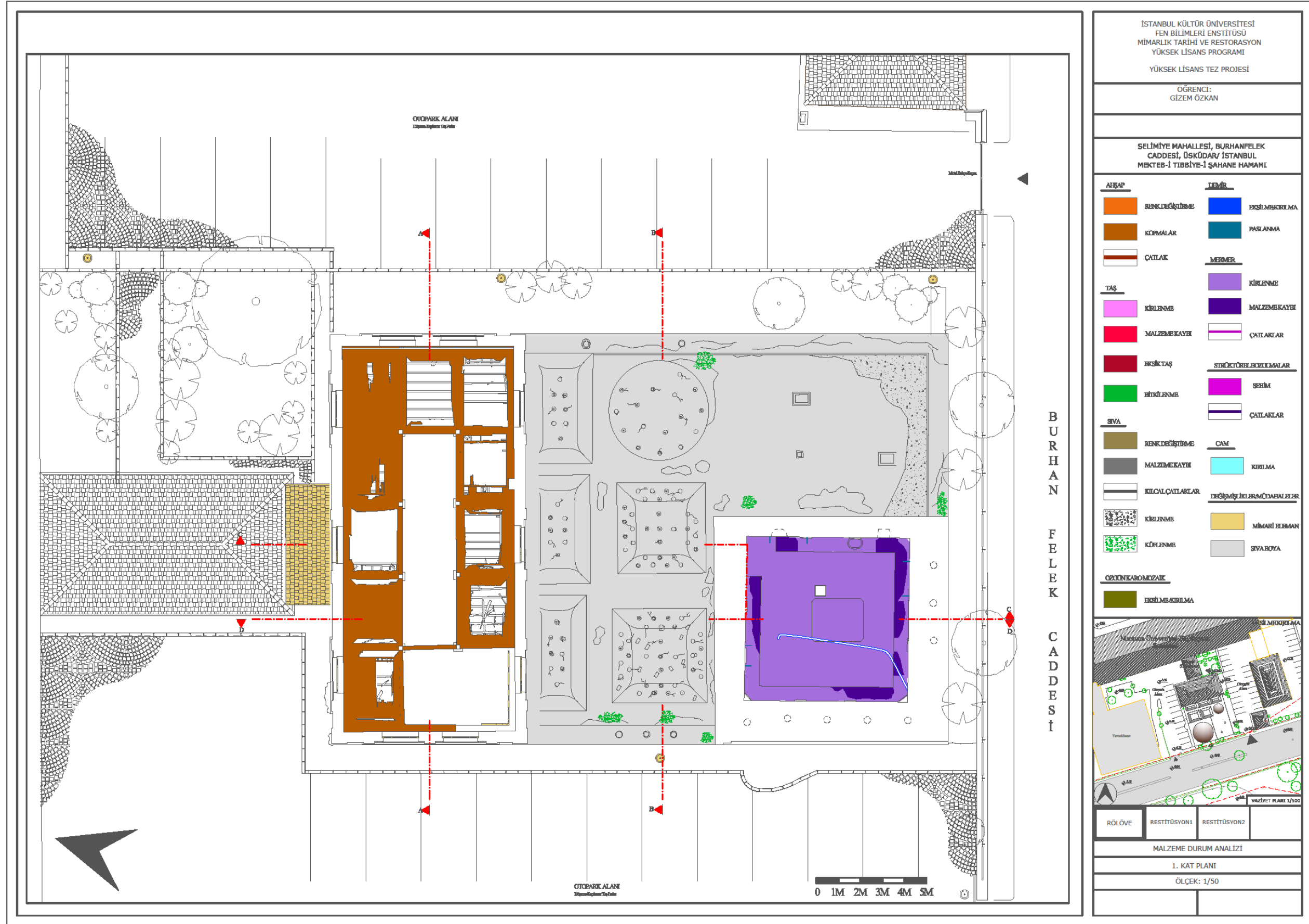
ÖLÇEK: 1/50

PAFTA NO	TEMMUZ 2016
----------	-------------

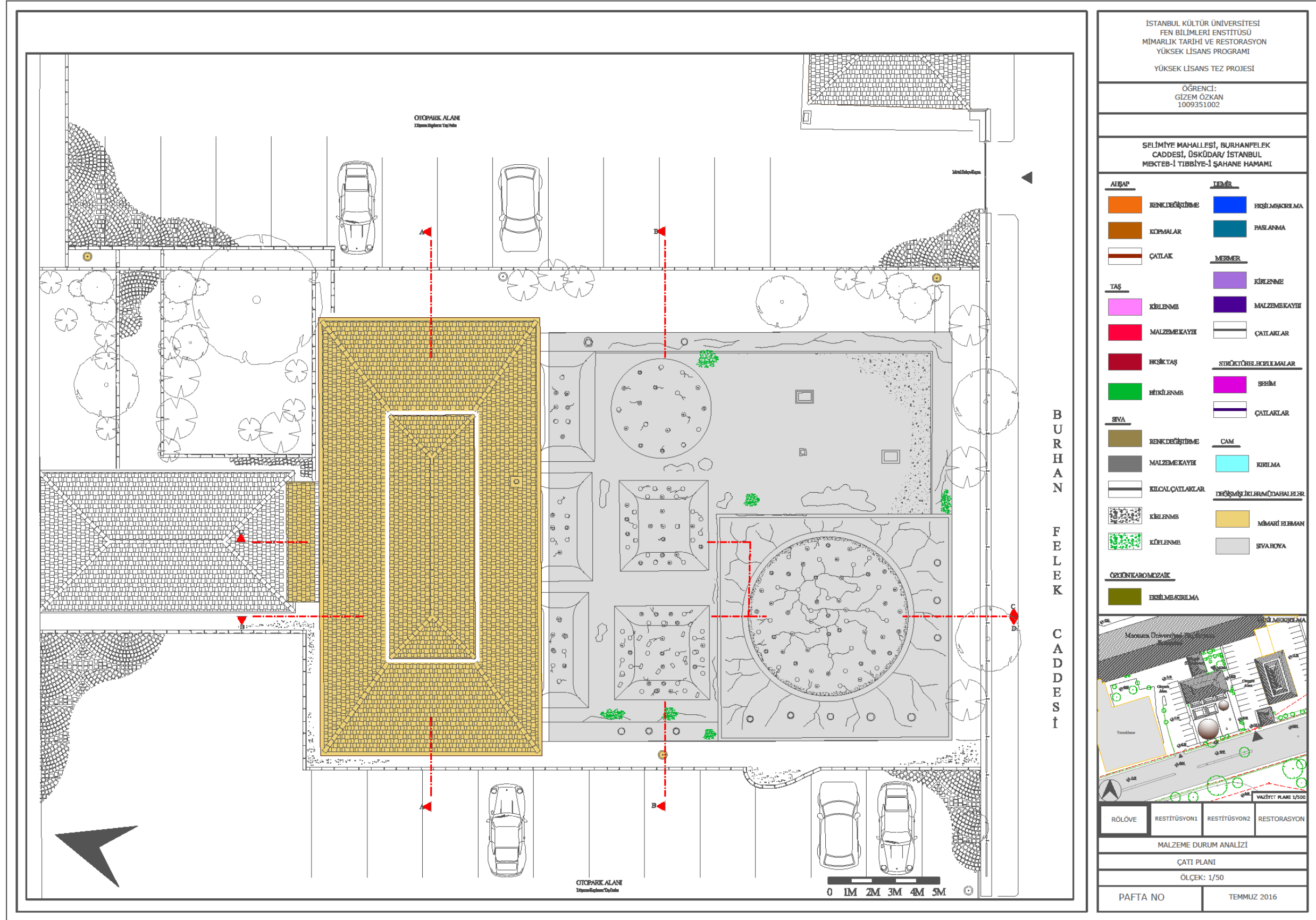
Şekil B.4 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın kuzey cephesi malzeme analizleri (Özkan, 201

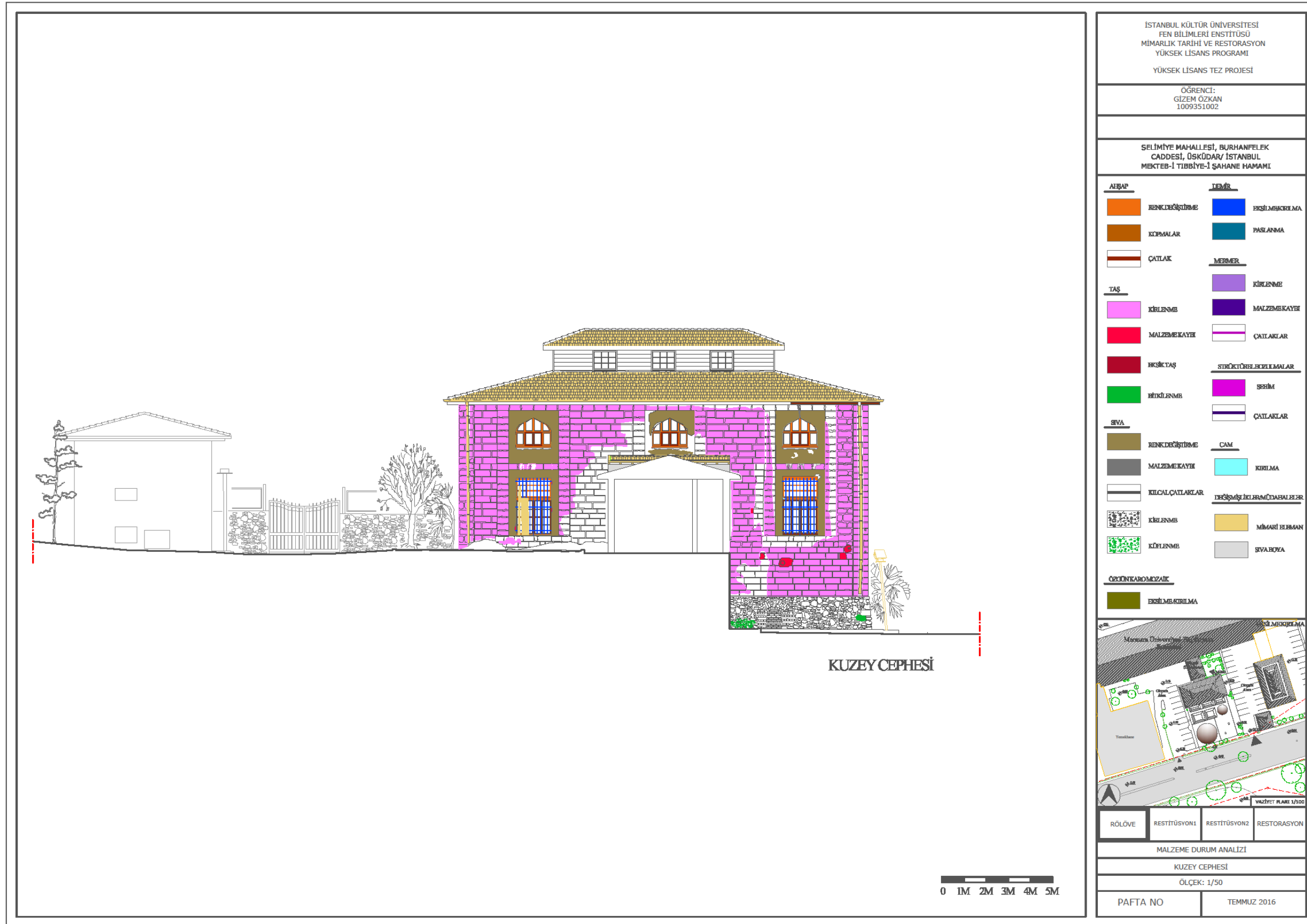
Şekil B.5 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın zemin kat planı malzeme durum analizi (2016).

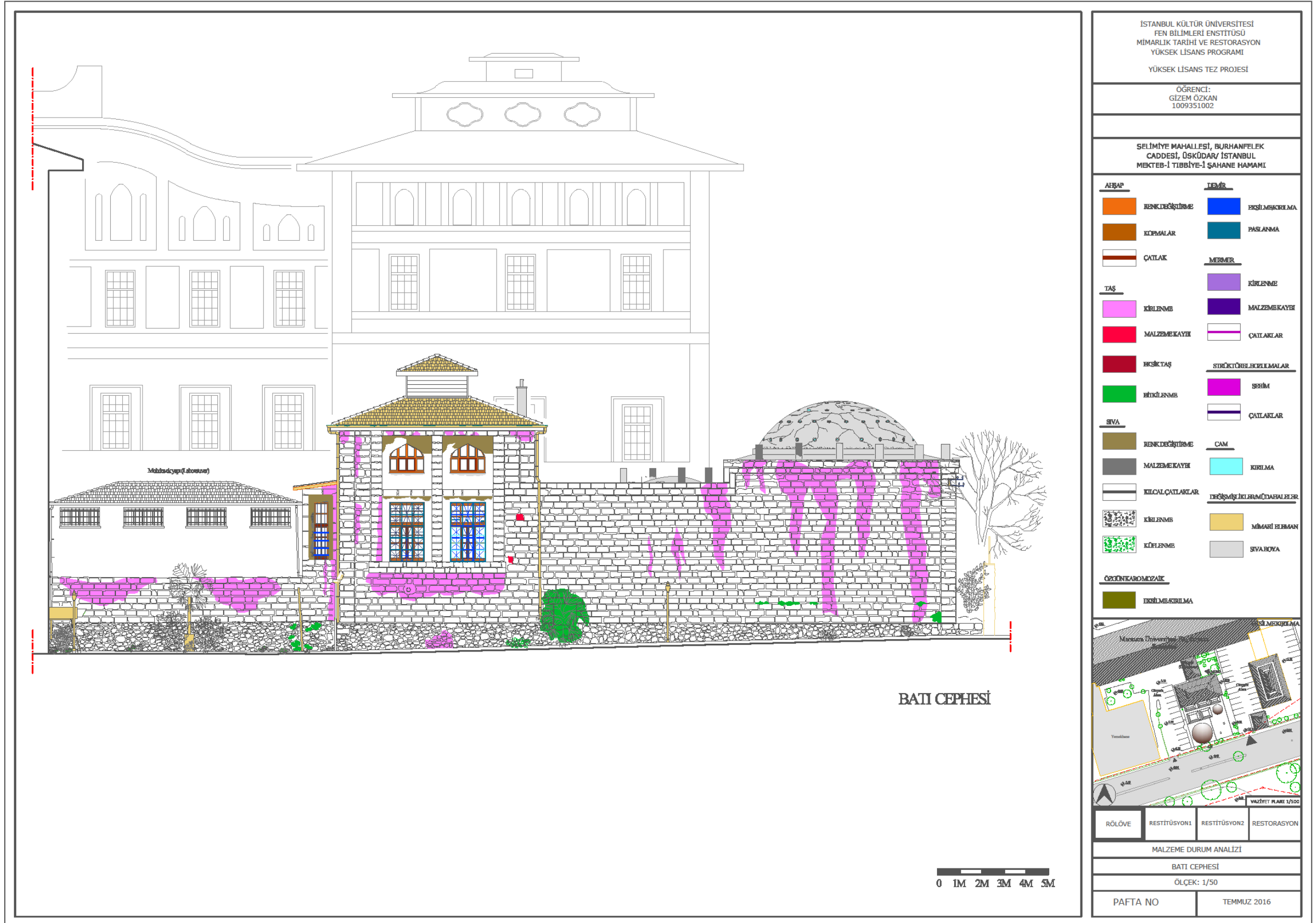
Şekil B.6 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın 1. kat planı malzeme durum analizi (2016).

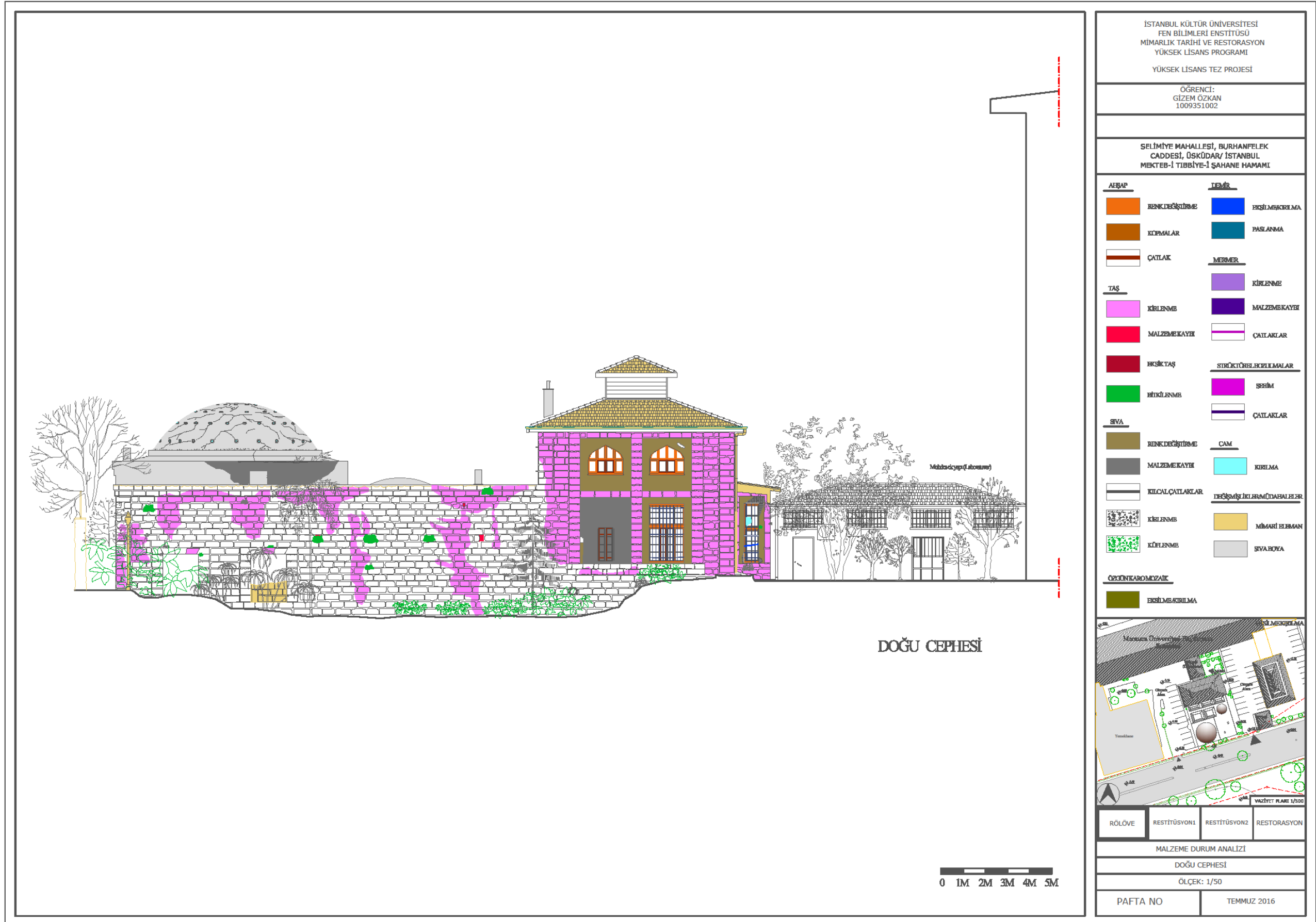
Şekil B.7 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın çatı kat planı malzeme durum analizi (2016).

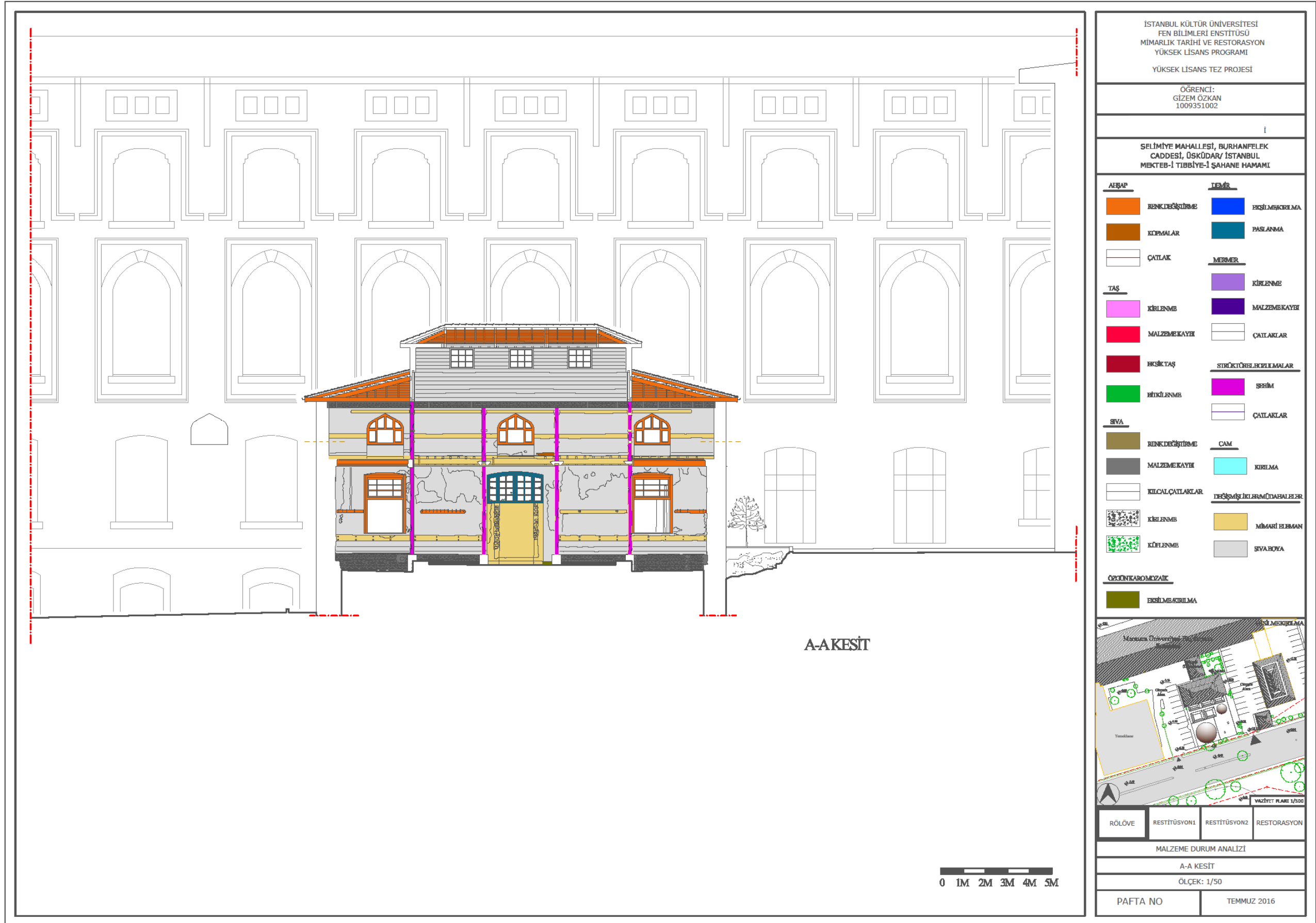
Şekil B.8 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın kuzey cephe malzeme durum analizi (2016).

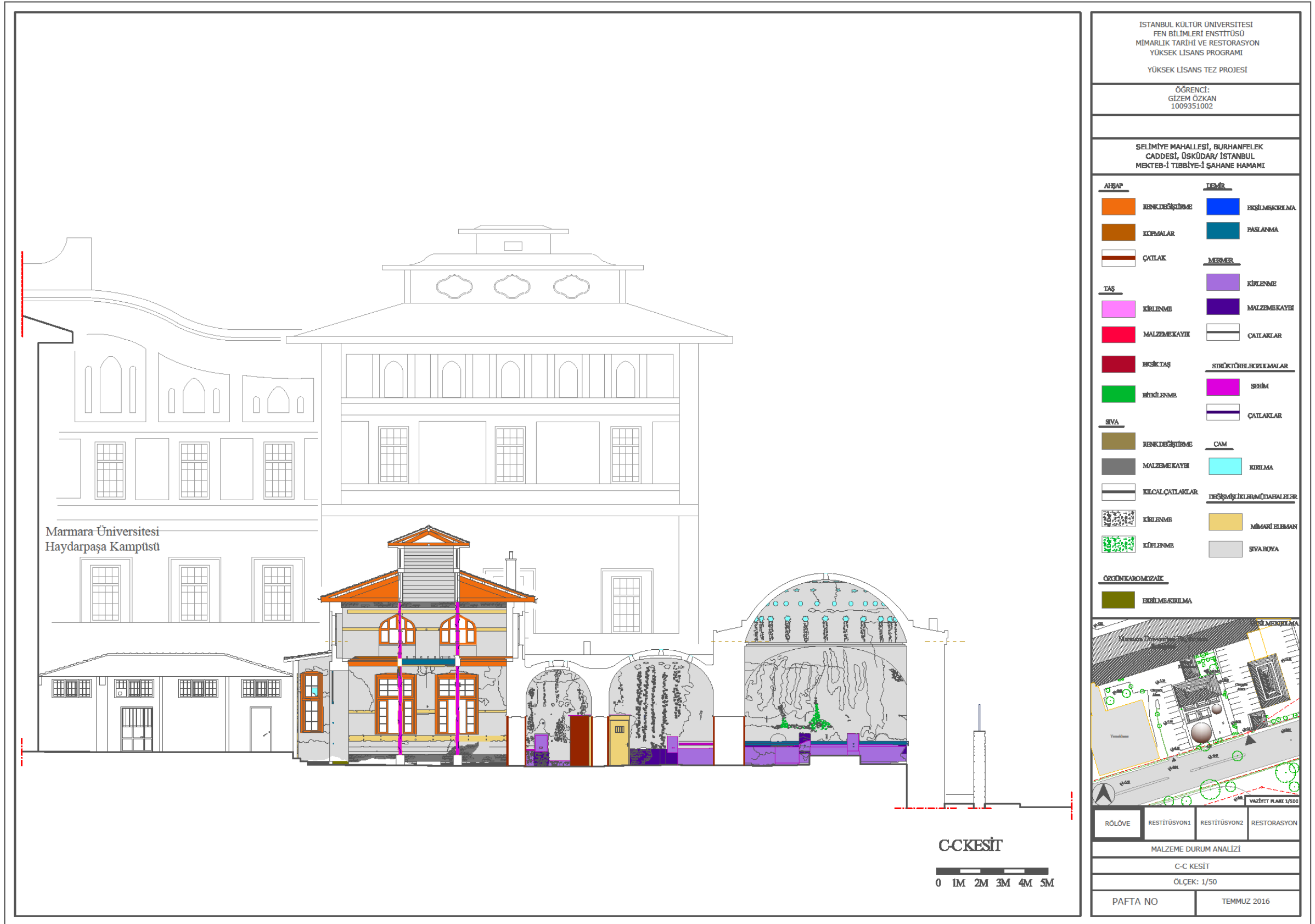
Şekil B.9 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın batı cephe malzeme durum analizi (2016).

Şekil B.10 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın doğu cephe malzeme durum analizi (2016).

Şekil B.11 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın A-A kesit malzeme durum analizi (2016).

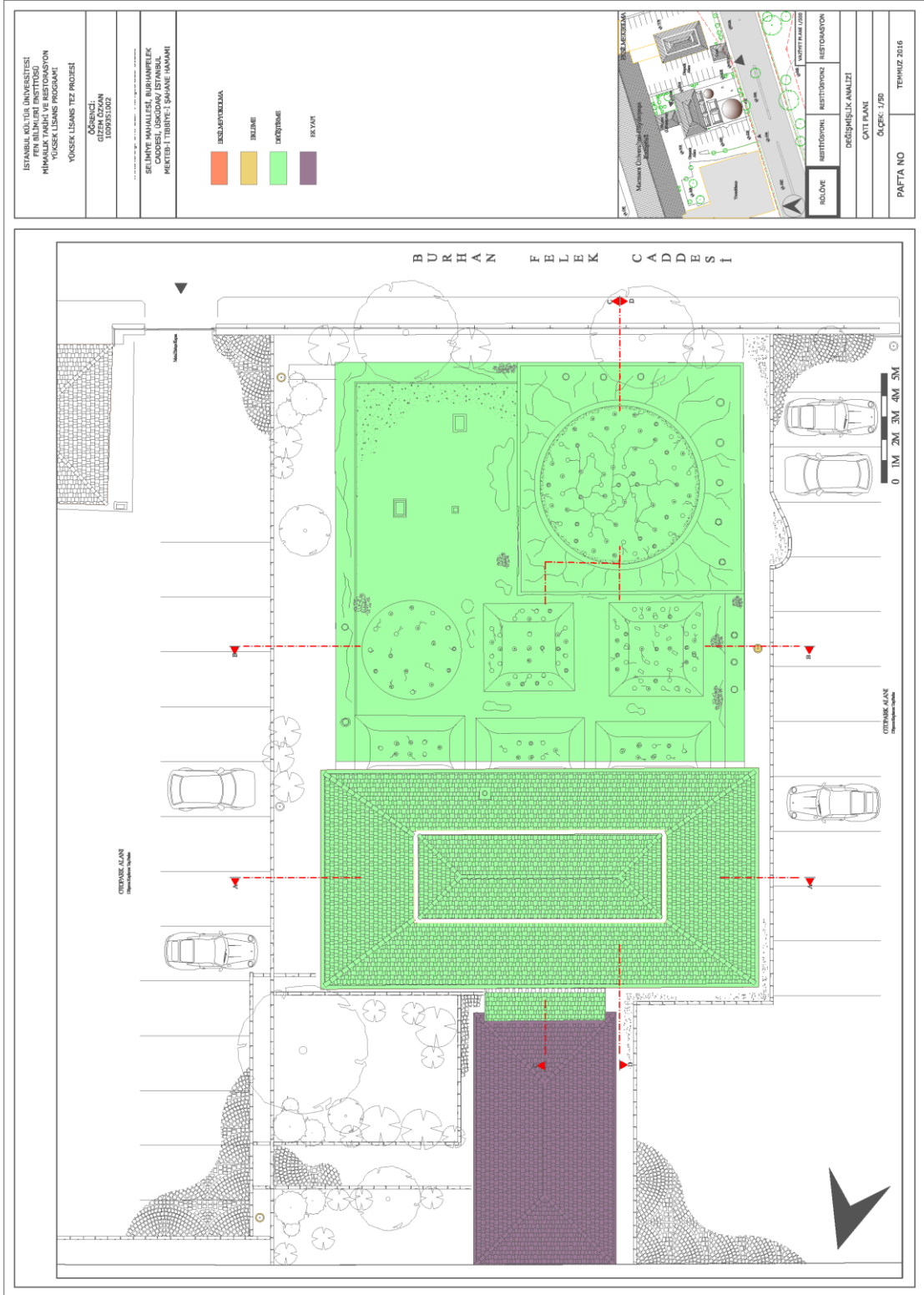
Şekil B.12 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın C-C kesit malzeme durum analizi (2016).

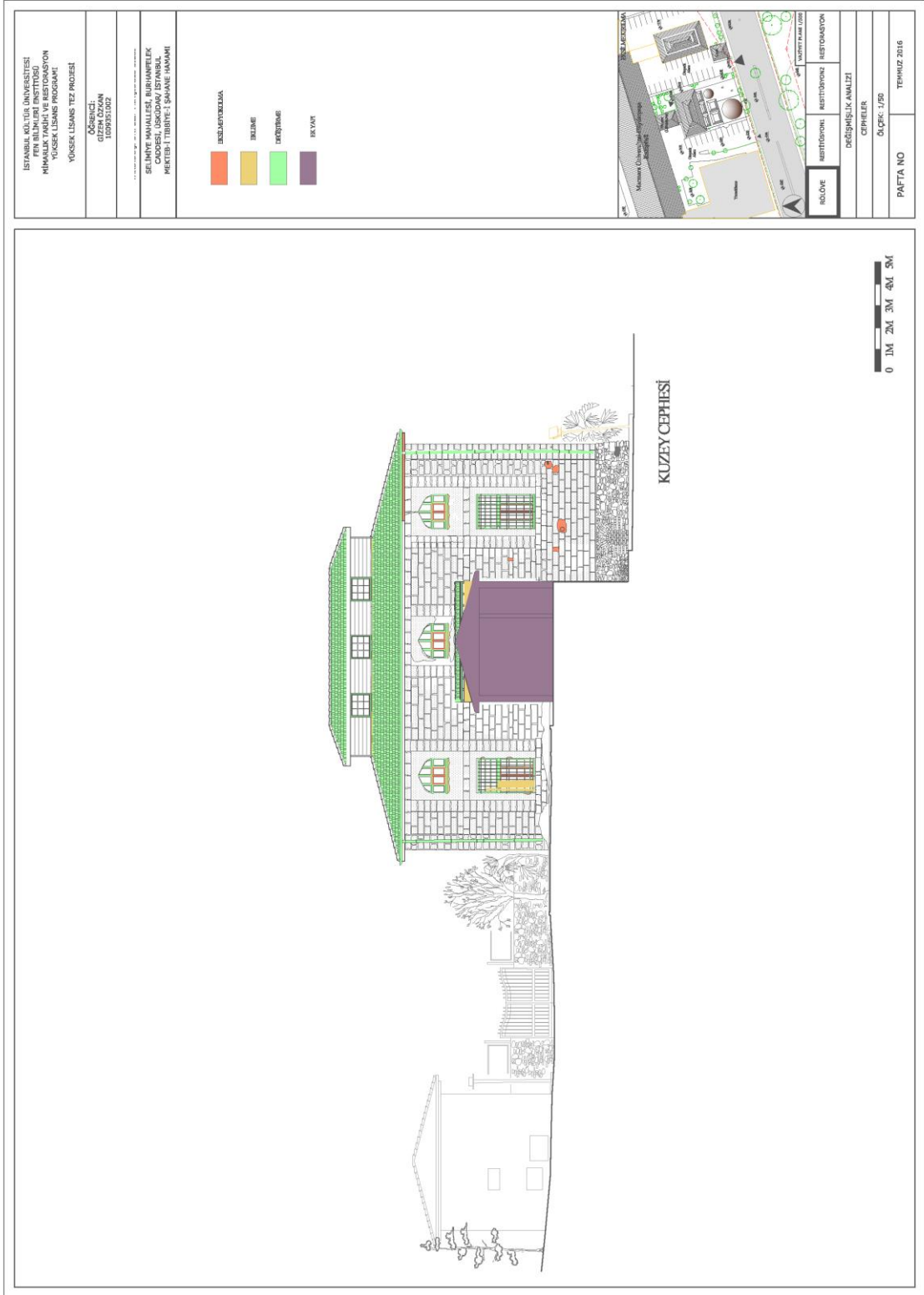
Şekil B.13 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın zemin kat planı değişmişlik analizi (2016).

Şekil B.14 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın 1.kat planı değişmişlik analizi (2016).

Şekil B.15 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın Çatı Kat Planı Değişmişlik Analizi (2016).

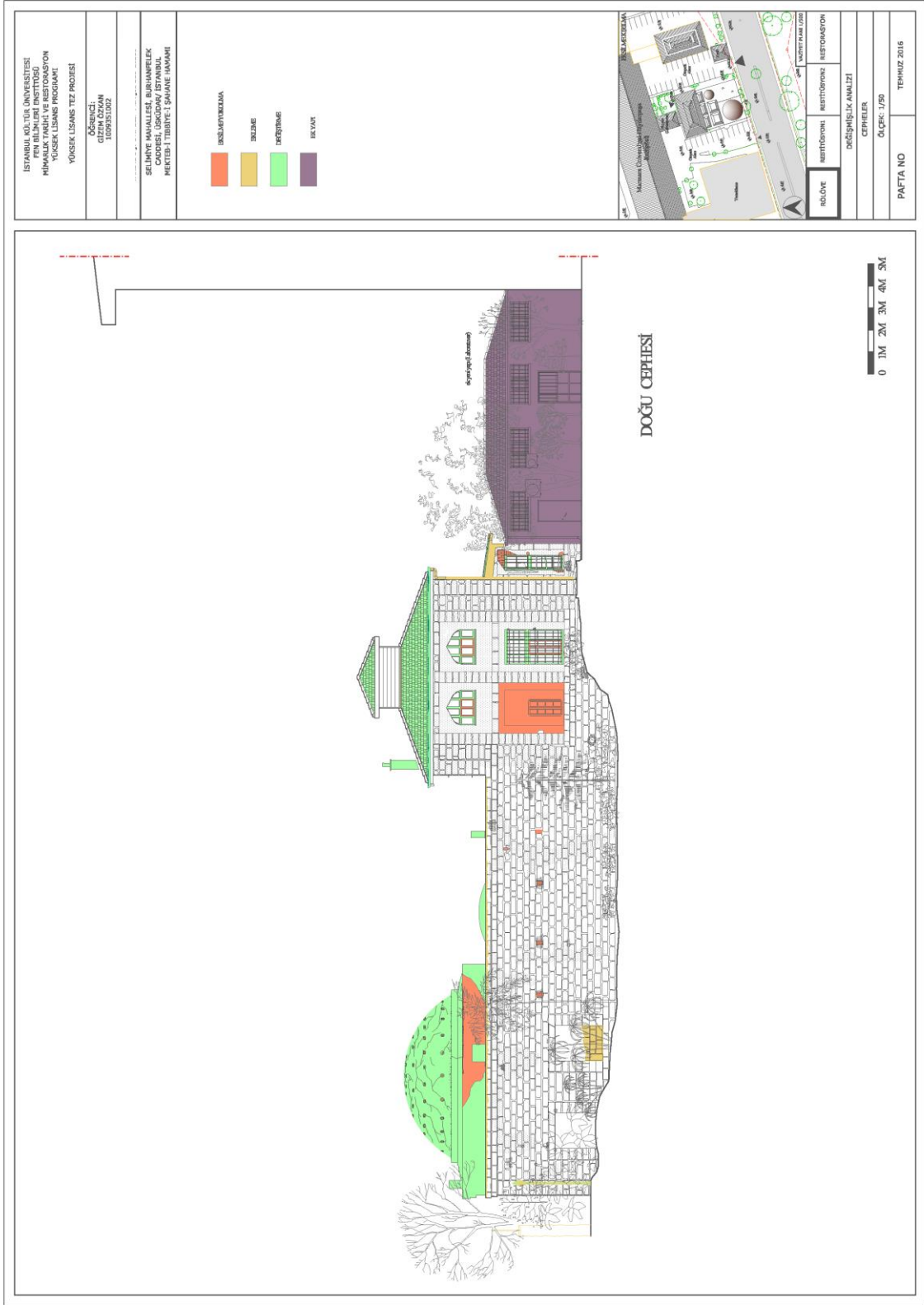
Şekil B.16 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın kuzey cephe değişmişlik analizi (2016).

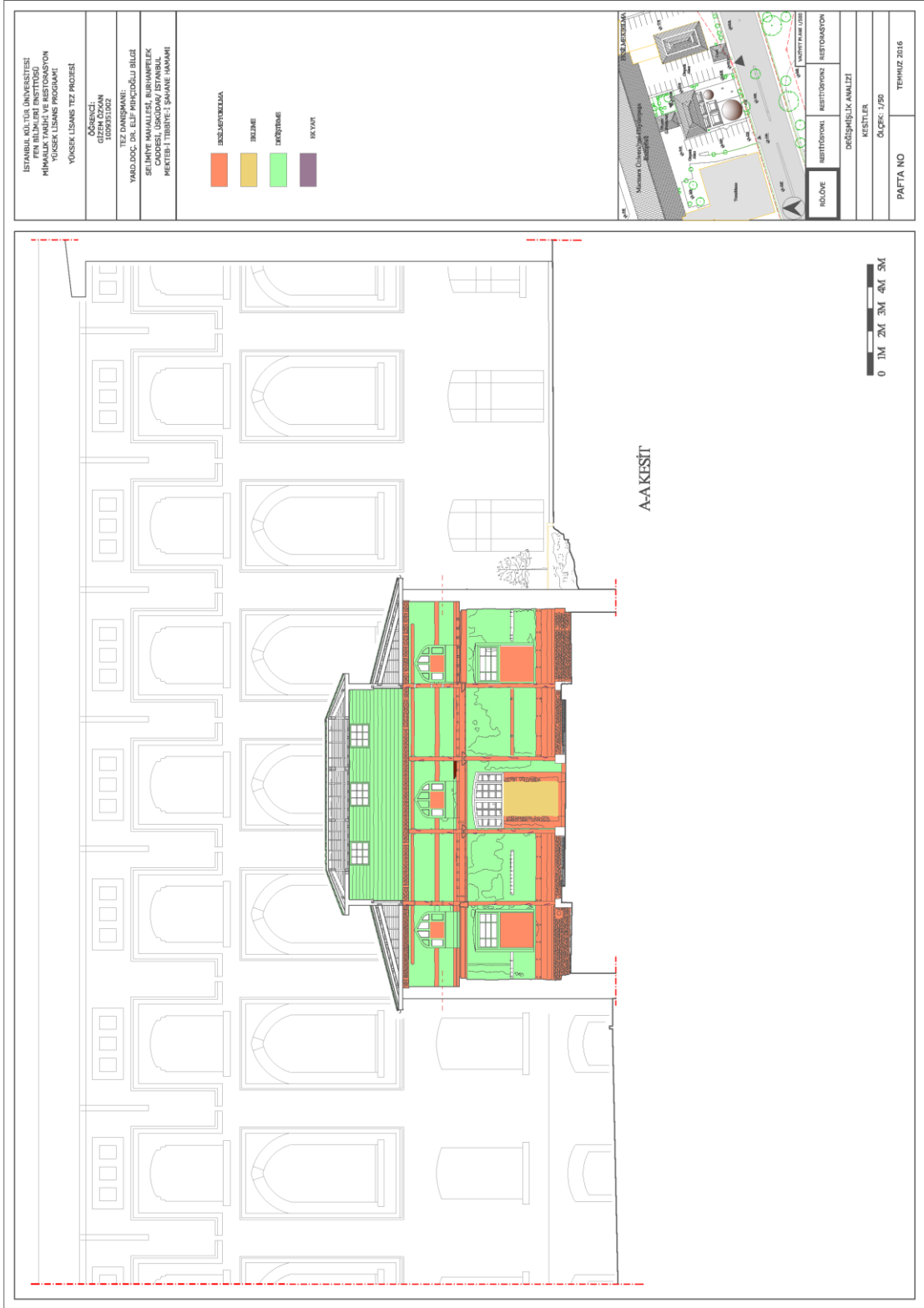
Şekil B.17 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın güney cephe değişmişlik analizi (2016).

Şekil B.18 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın batı cephe değişmişlik analizi (2016).

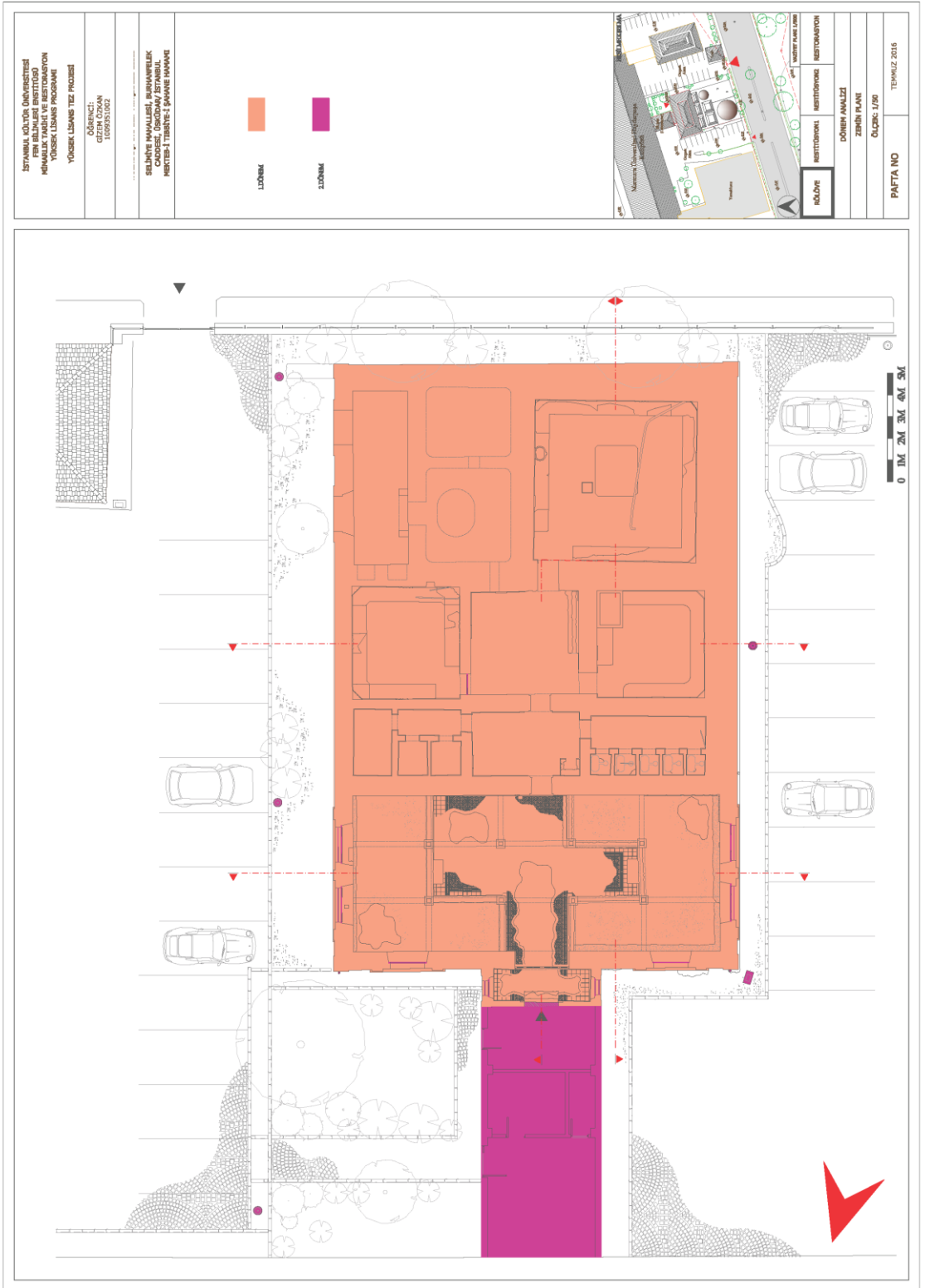
Şekil B.19 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın doğu cephe değişmişlik analizi (2016).

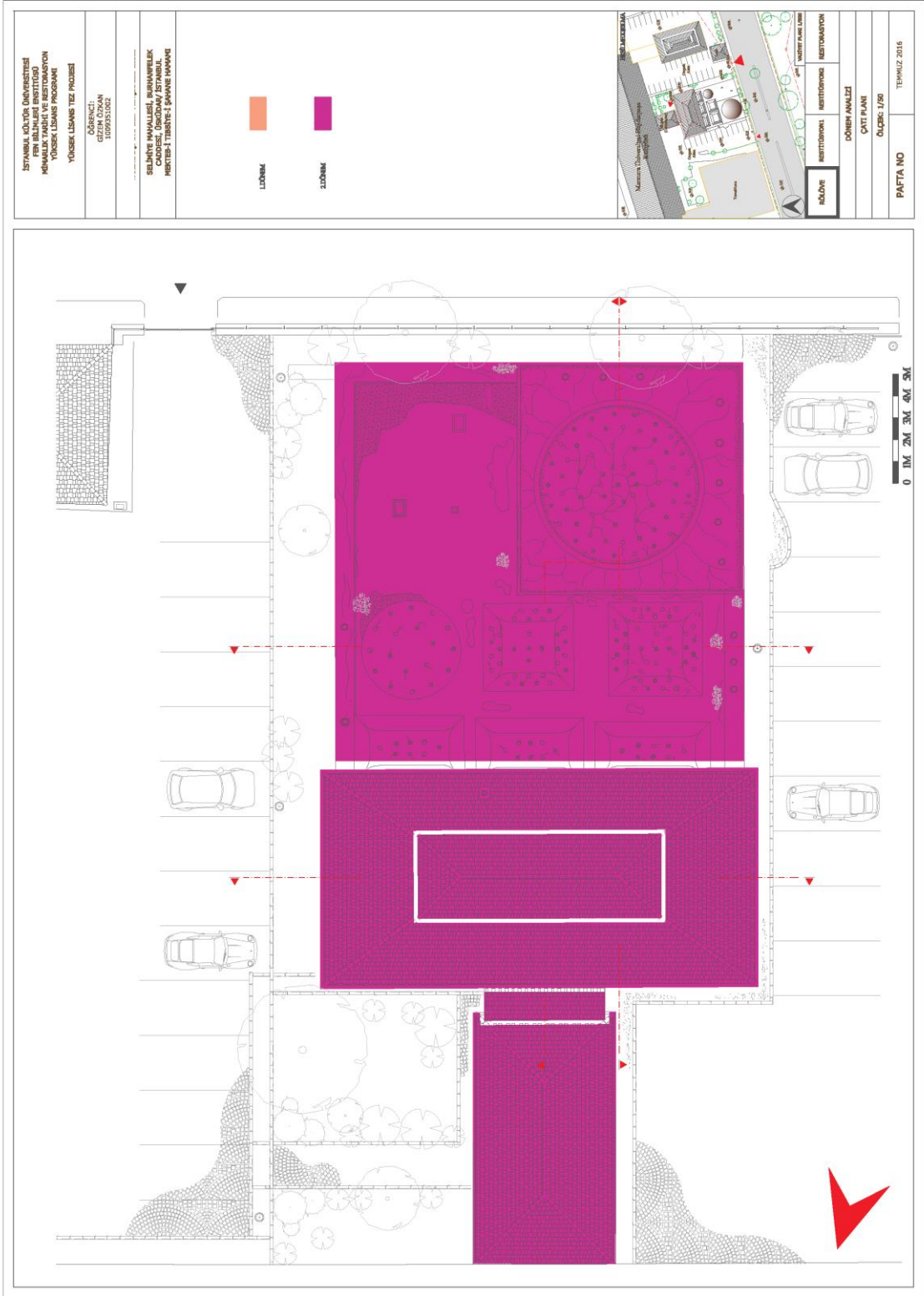
Şekil B.20 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın A-A kesit değişmişlik analizi (2016).

Şekil B.21 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın C-C kesit değişmişlik analizi (2016).

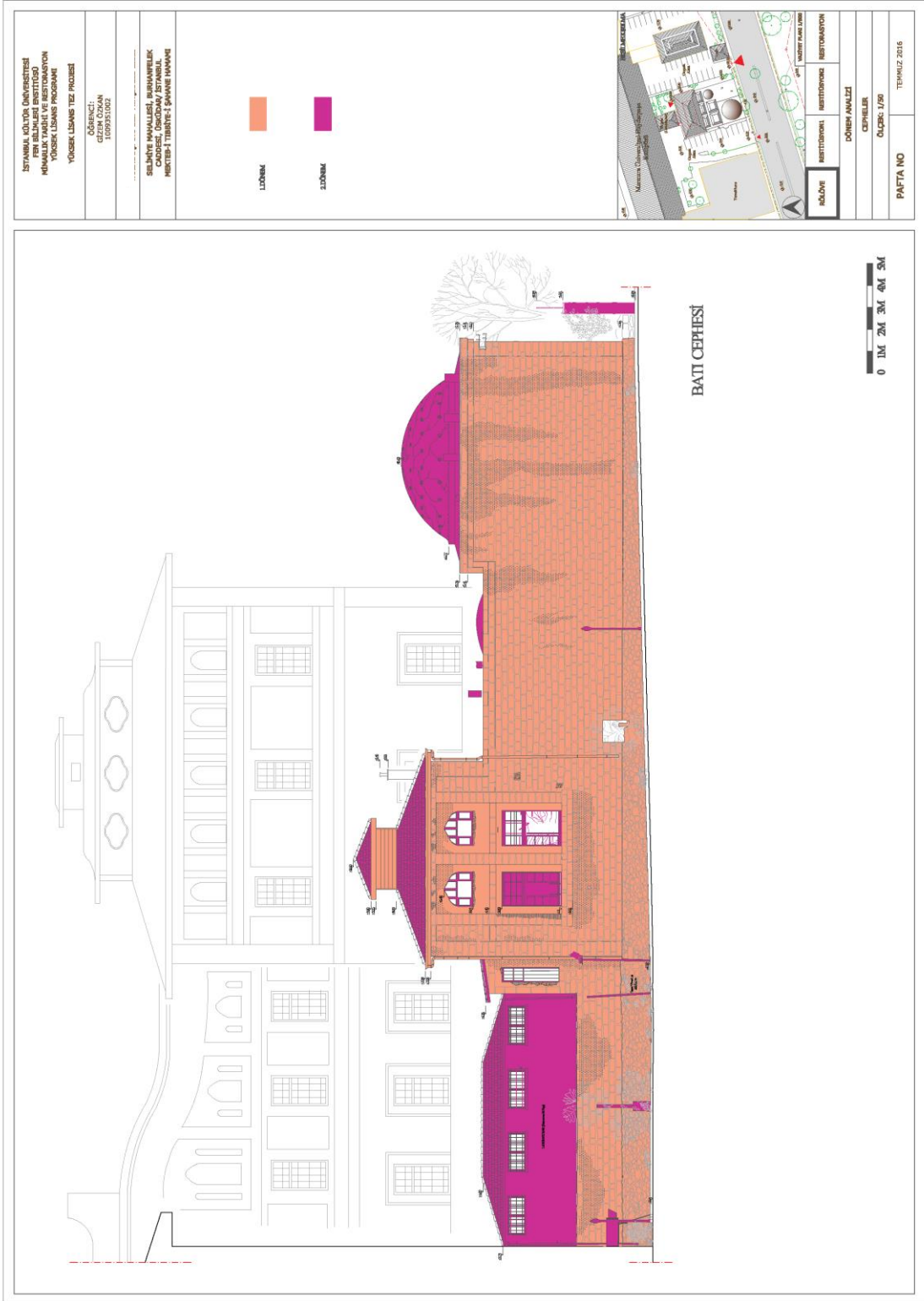
Şekil B.22 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın zemin kat planı dönem analizi (2016).

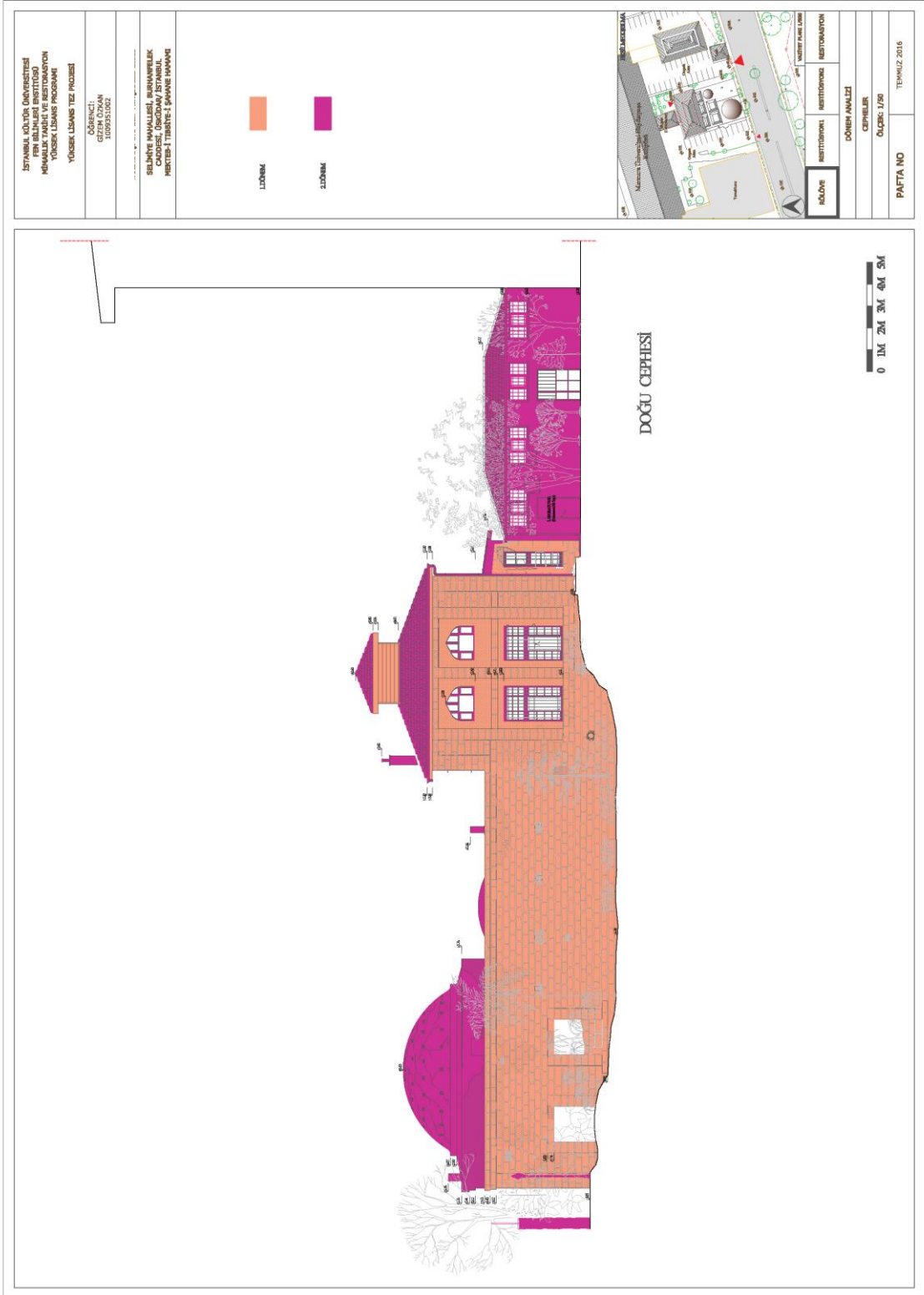
Şekil B.23 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın çatı kat planı dönem analizi (2016).

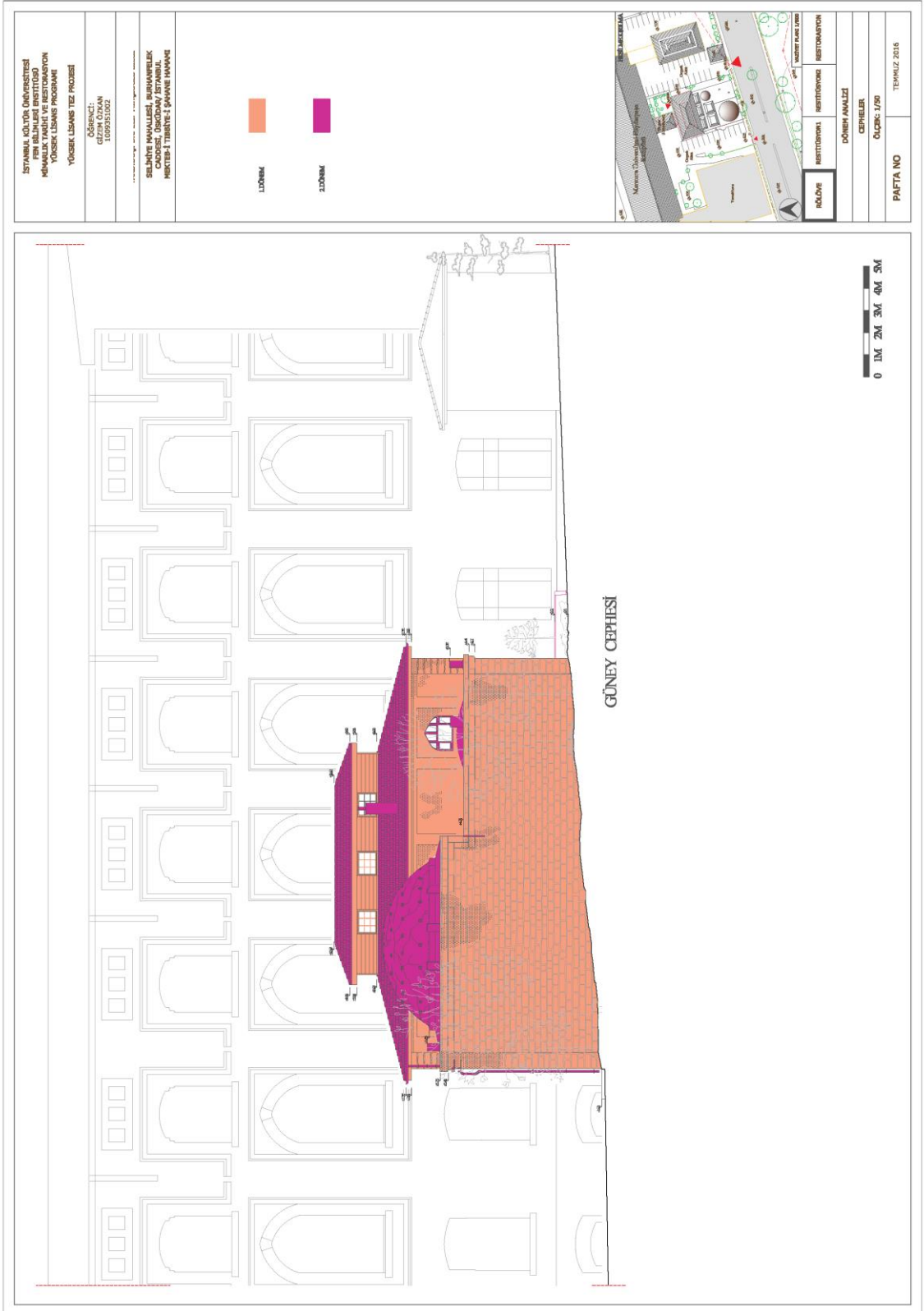
Şekil B.24 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın kuzey cephe dönem analizi (2016).

Şekil B.25 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın batı cephe dönem analizi (2016).

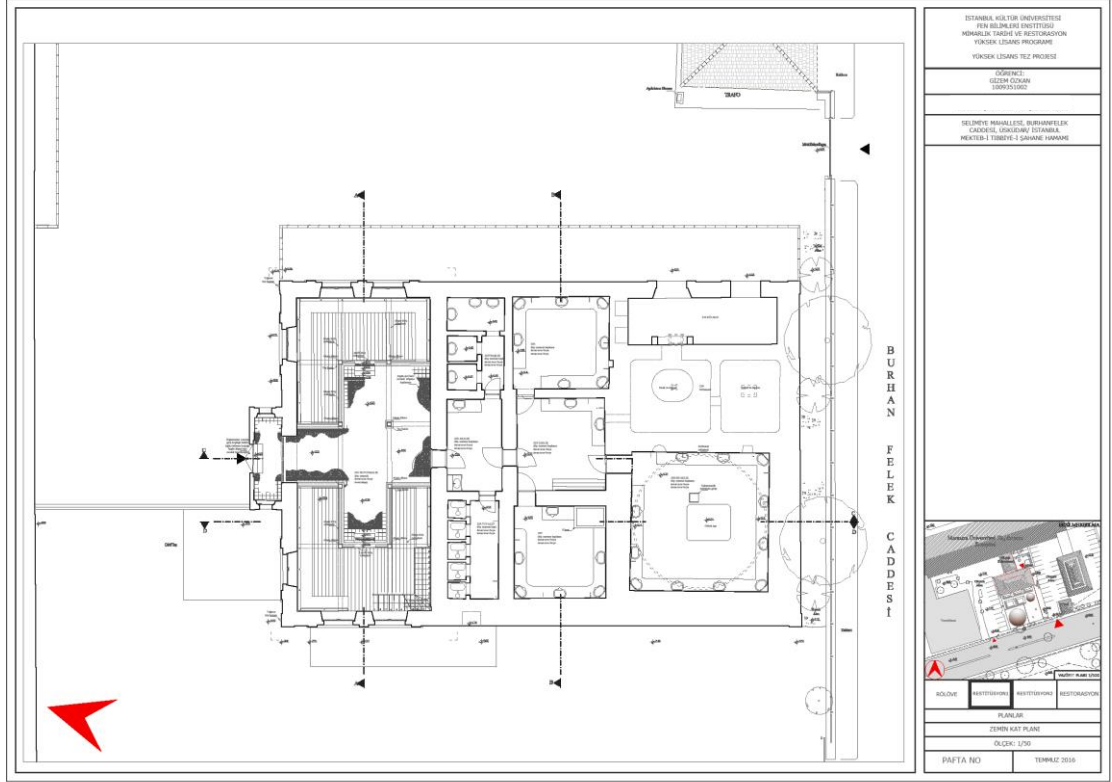
Şekil B.26 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın doğu cephe dönem analizi (2016).

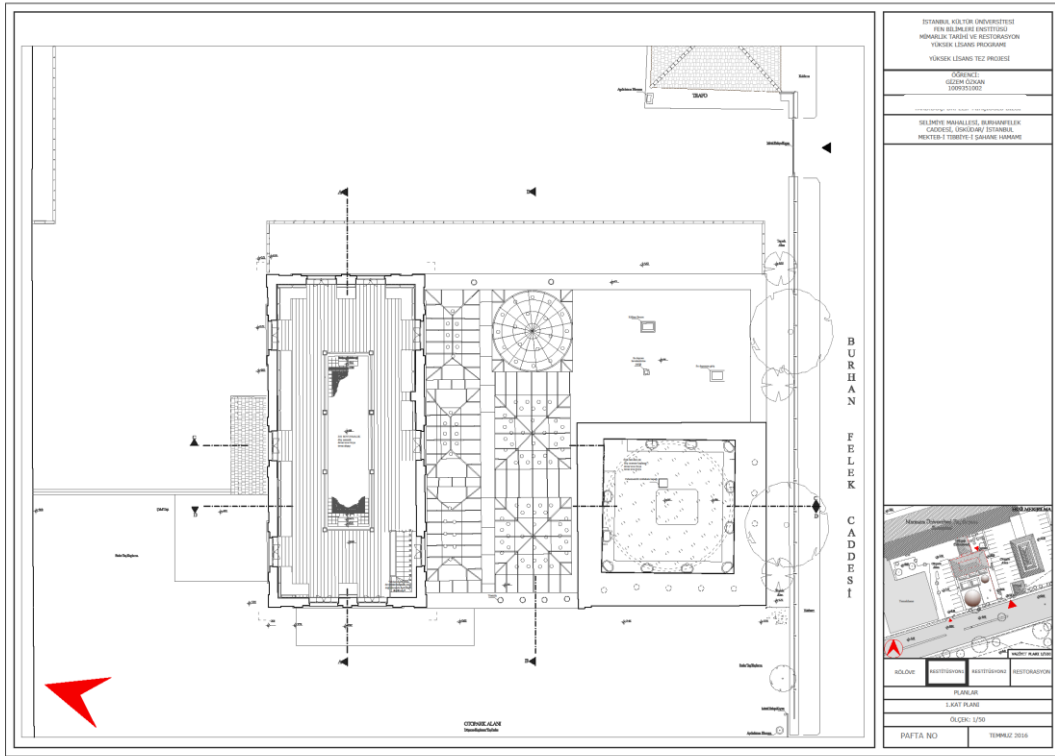
Şekil B.27 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı'nın güney cephe dönem analizi (2016).

EK C: Restitüsyon Projesi

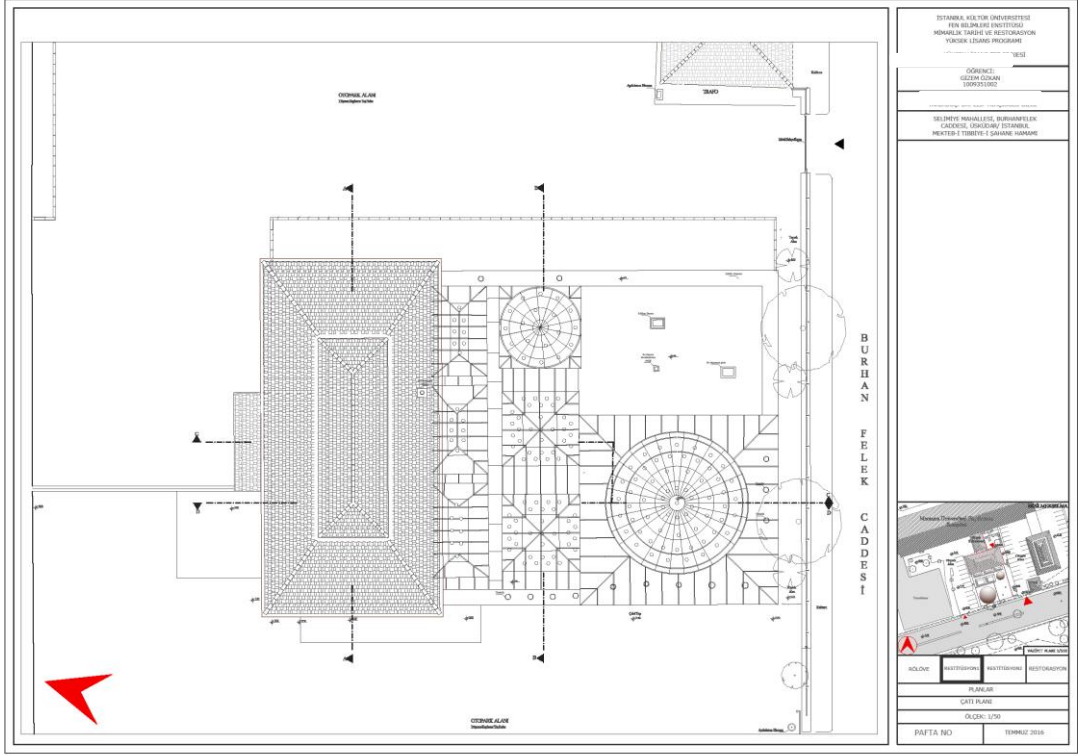

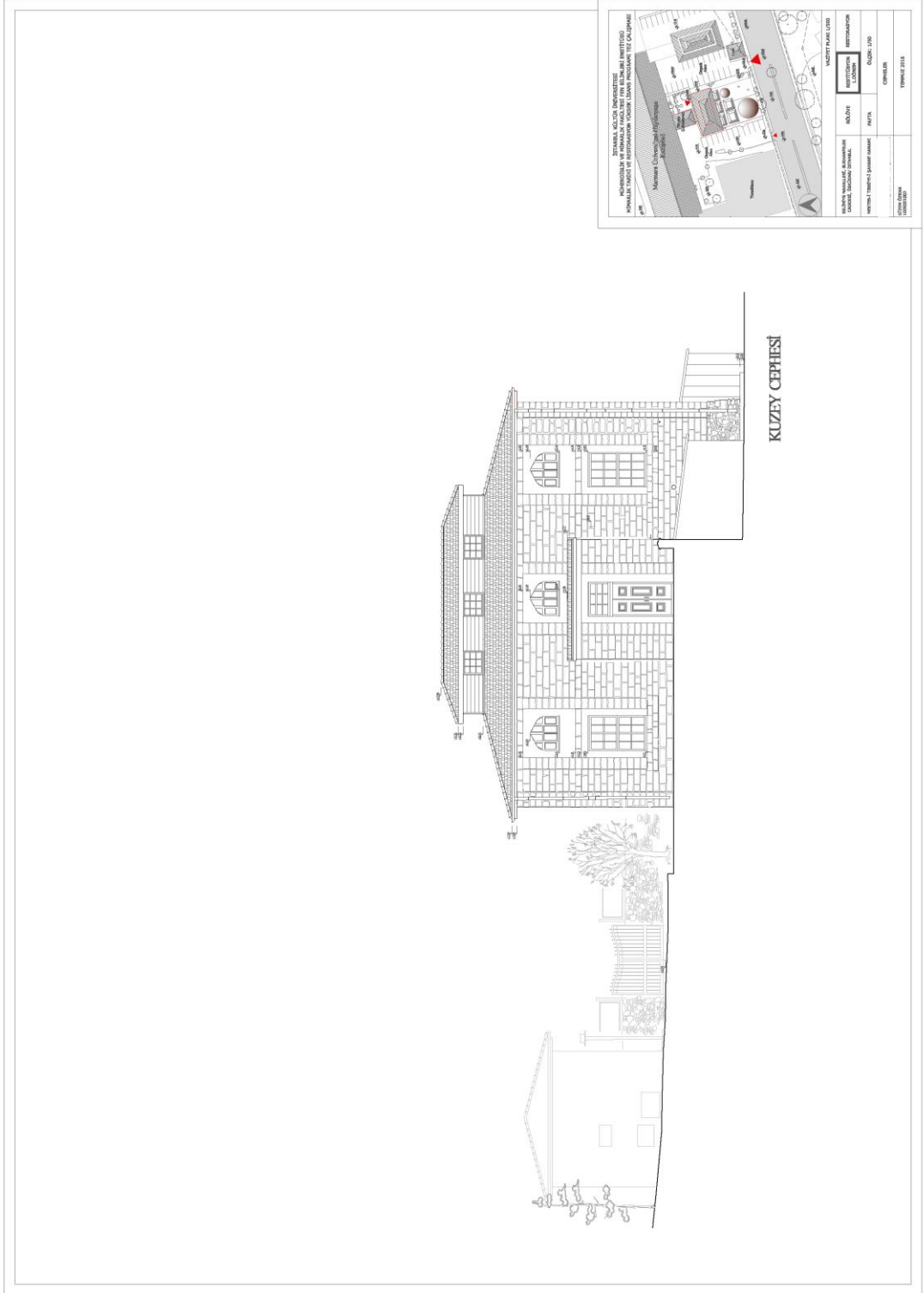
Şekil C.1. 1.Dönem restitüsyonu zemin kat planı (2016).

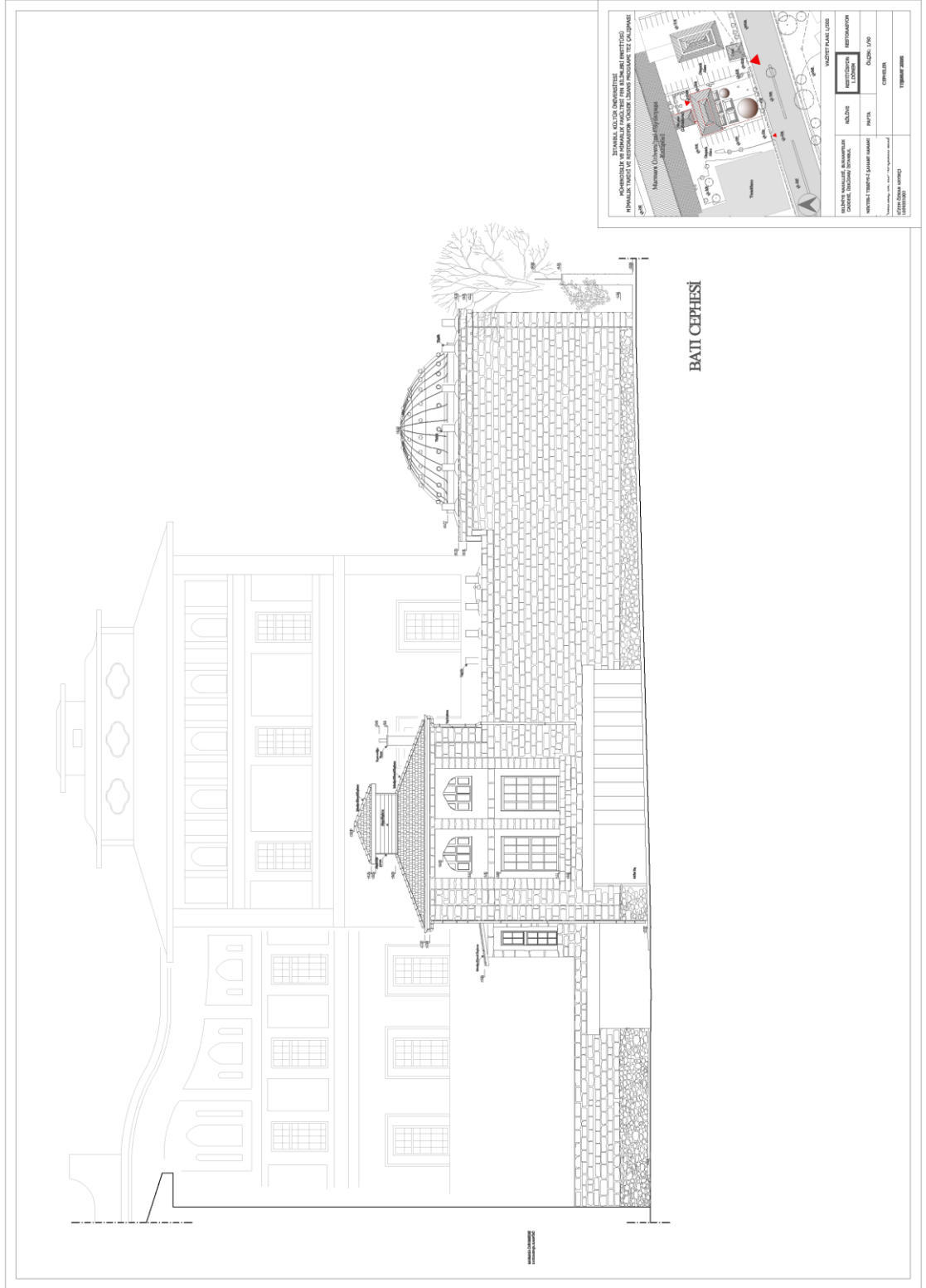
Şekil C.2 1.Dönem restitüsyonu 1. kat planı (2016).

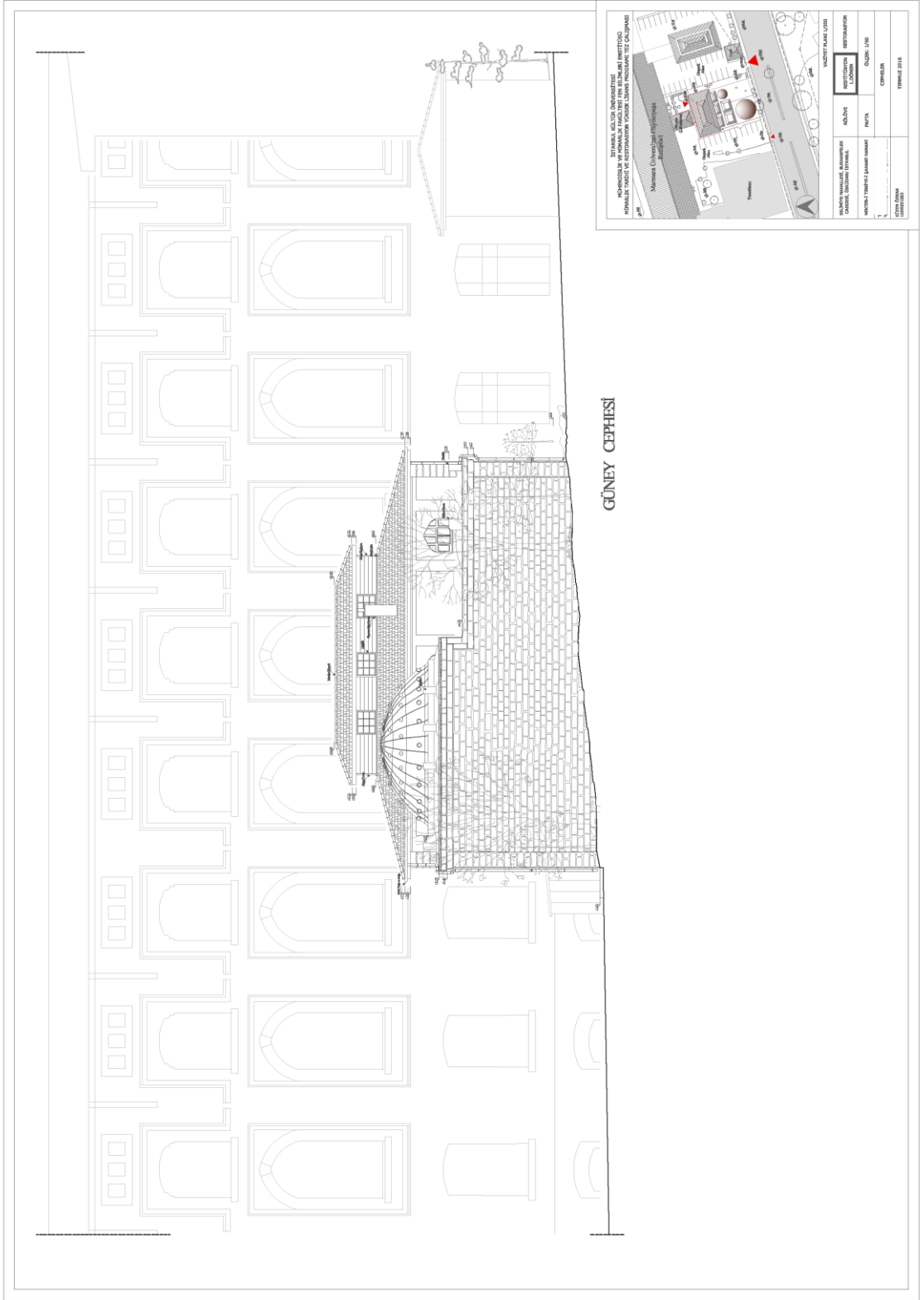
Şekil C.3 1.Dönem restitüsyonu çatı planı (2016).

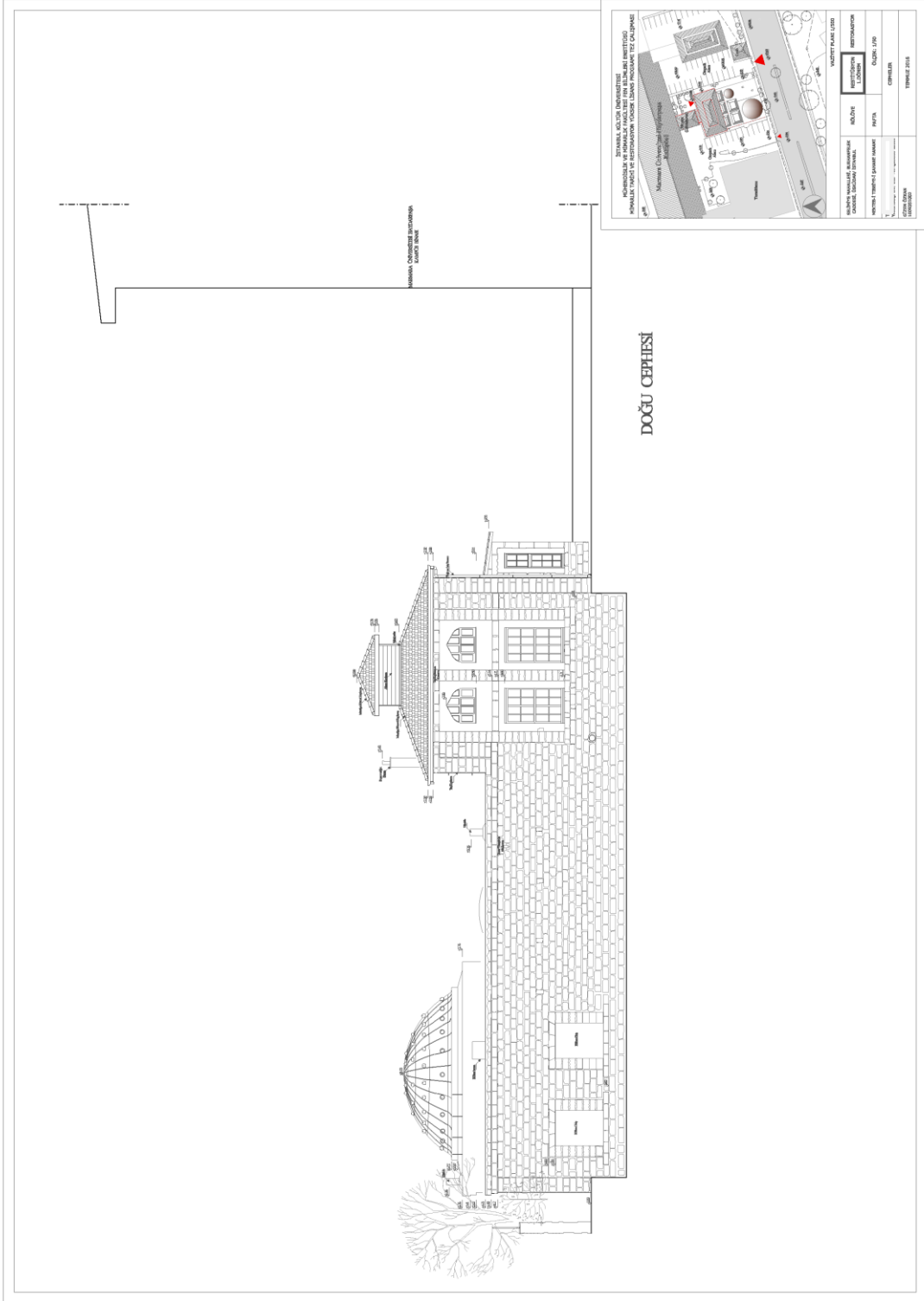
Şekil C.4 1. Dönem restitüsyonu kuzey cephesi (2016).

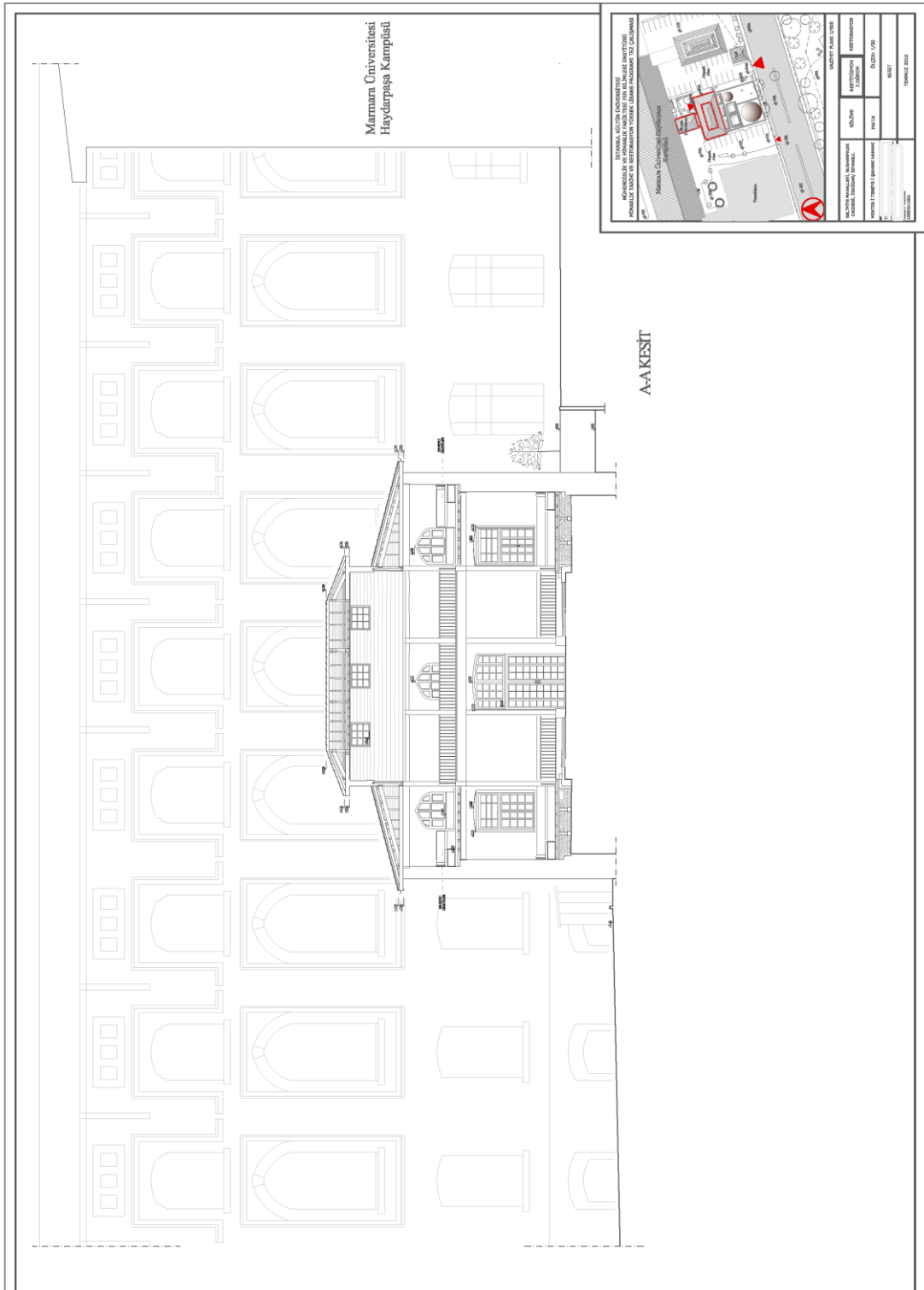
Şekil C.5 1.Dönem restitüsyonu batı cephesi (2016).

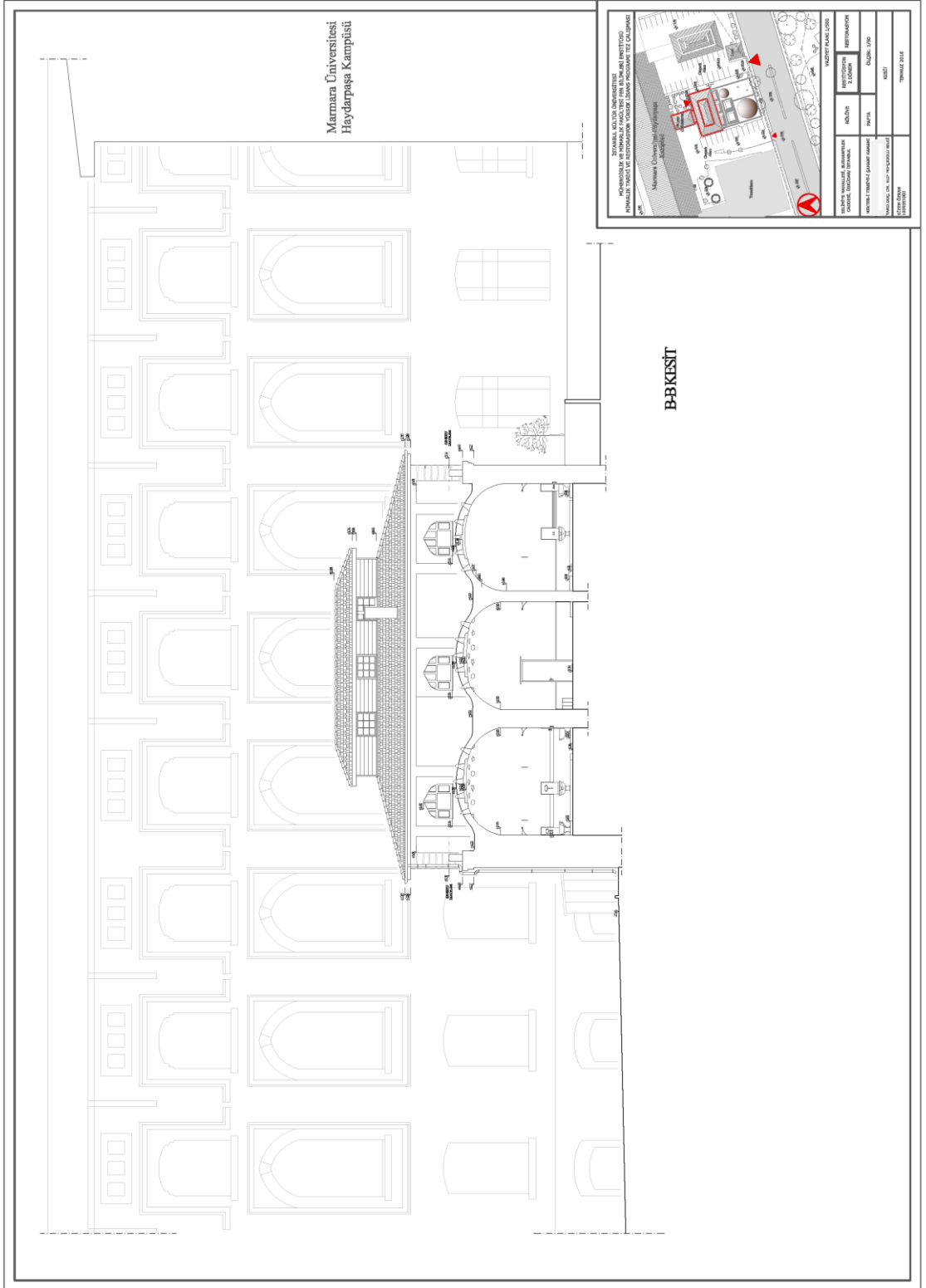
Şekil C.6 1.Dönem restitüsyonu güney cephesi (2016).

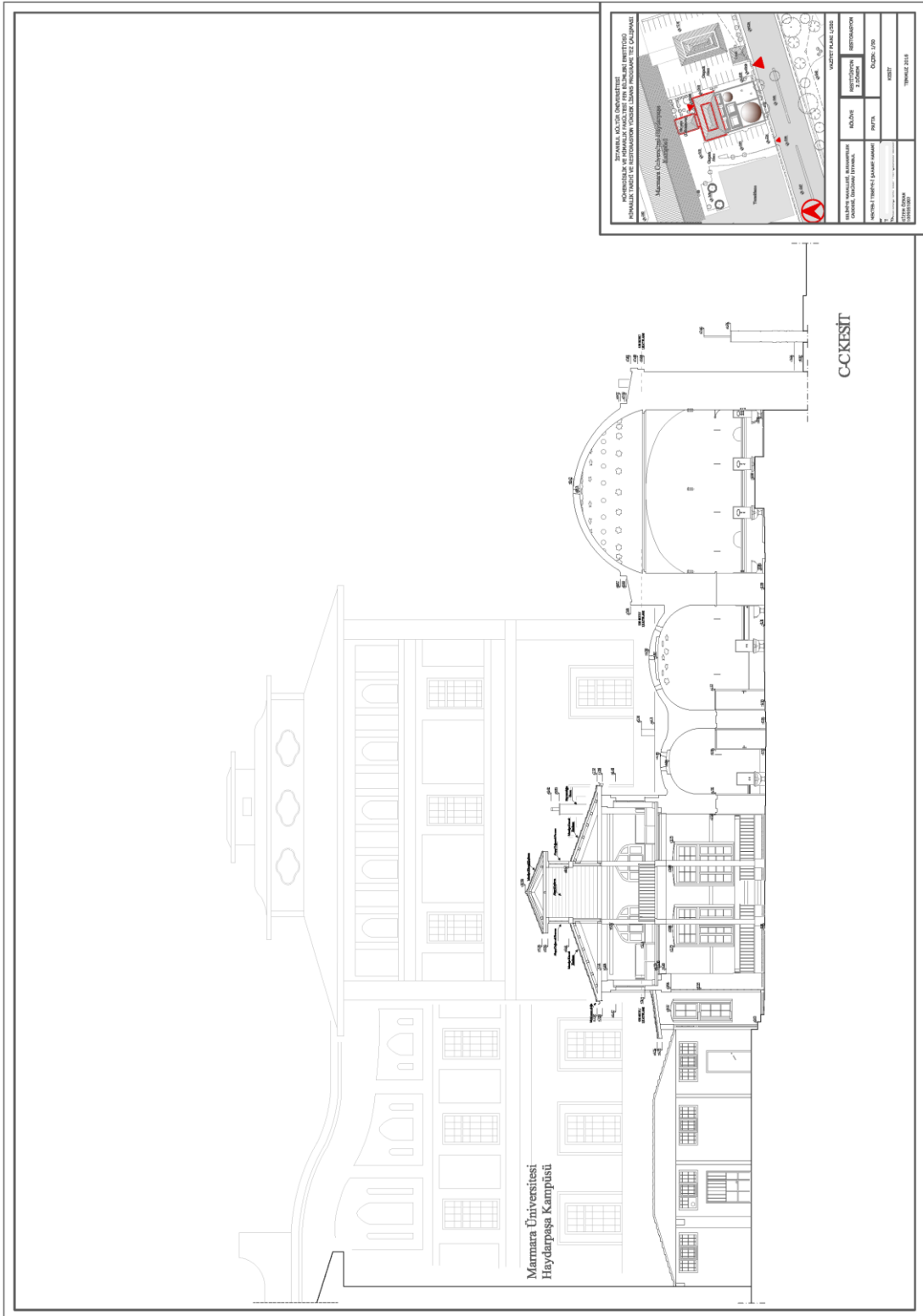
Şekil C.7 1.Dönem restitüsyonu doğu cephesi (2016).

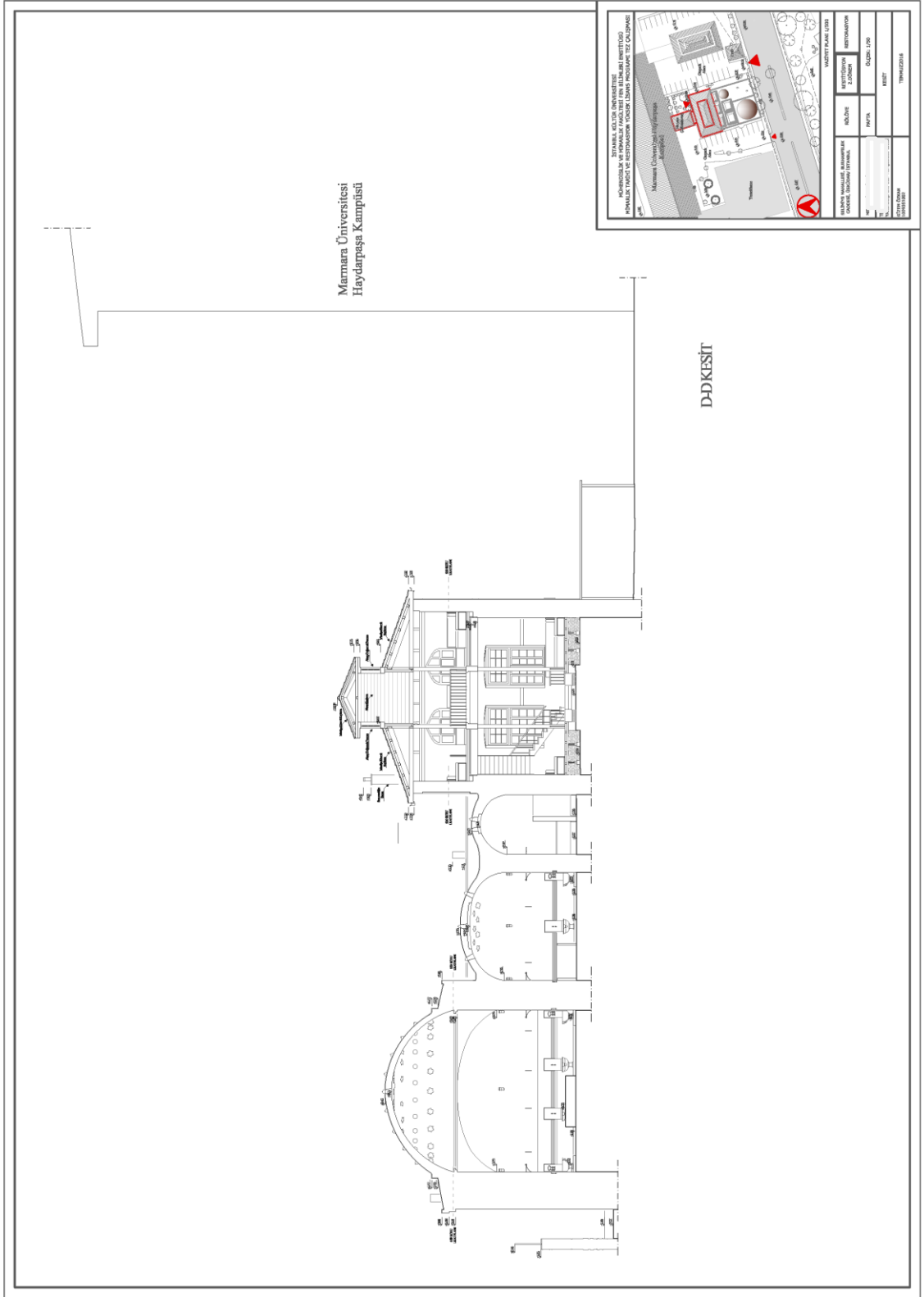
Şekil C.8 1.Dönem restitüsyonu A-A kesiti (2016).

Şekil C.9 1.Dönem restitüsyonu B-B kesiti (2016).

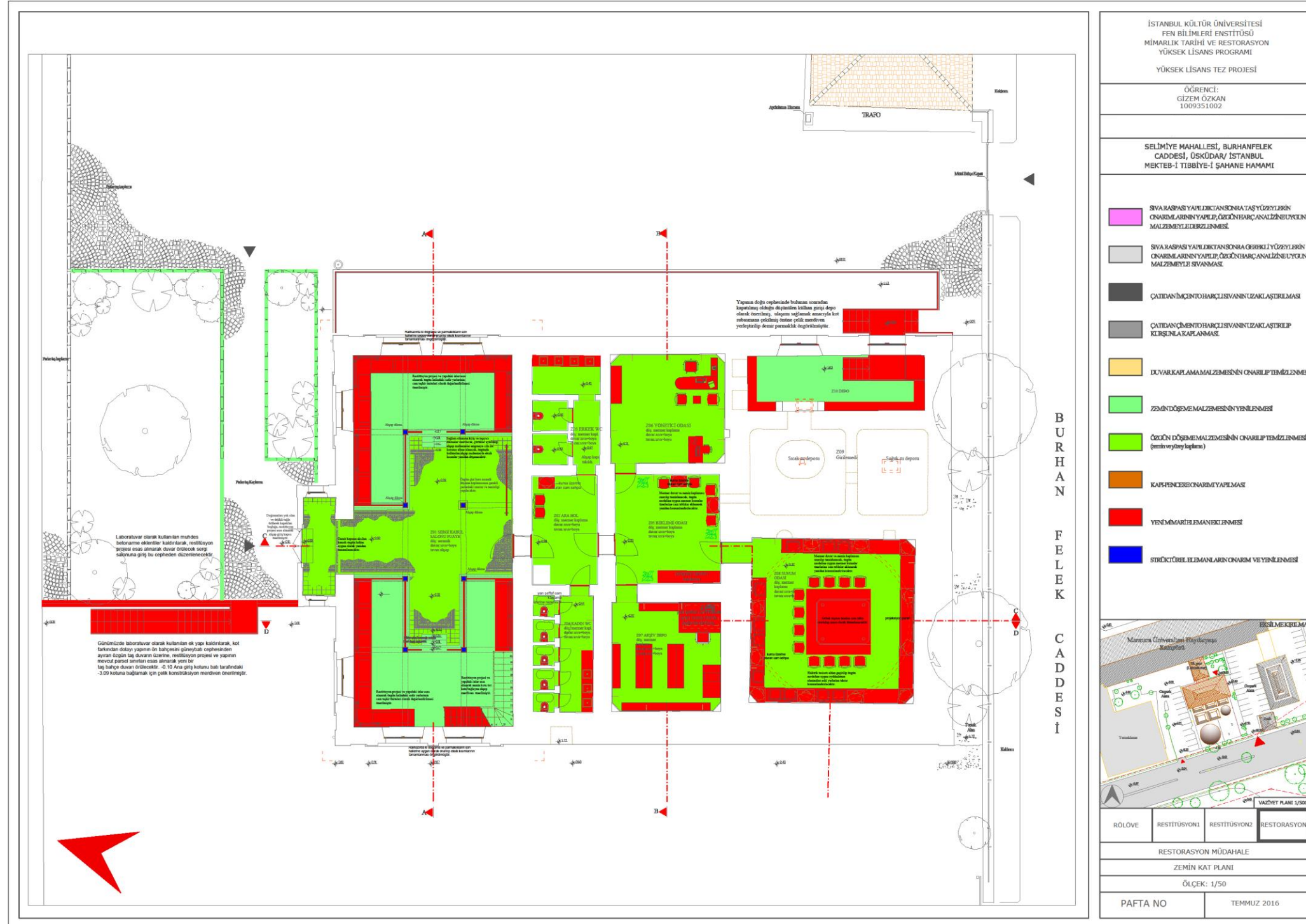
Şekil C.10 1. Dönem restitüsyonu C-C kesiti (2016).

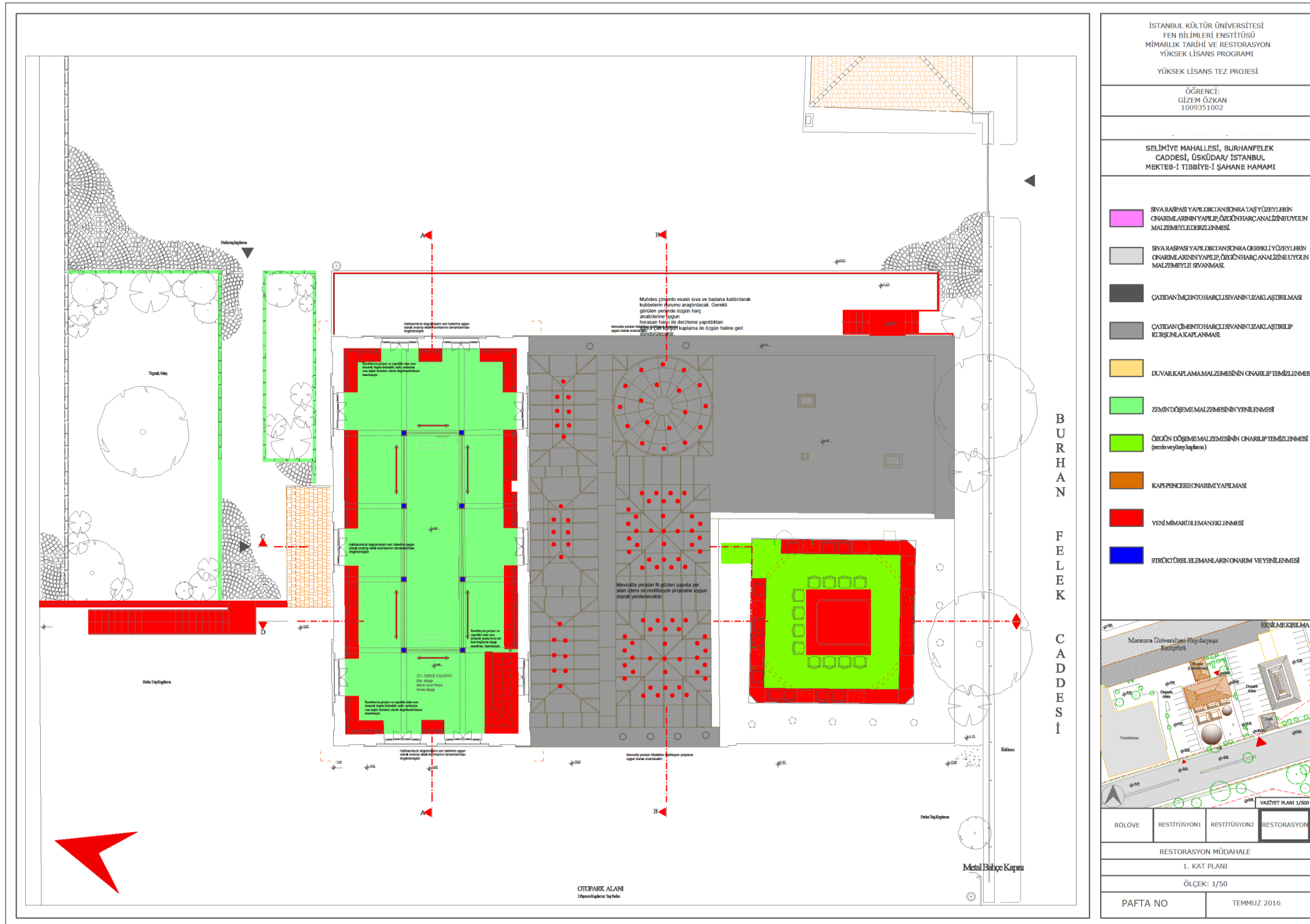
Şekil C.11 1.Dönem restitüsünu D-D kesiti (2016).

EK D: Restorasyon ve Yeniden Kullanım Projesi

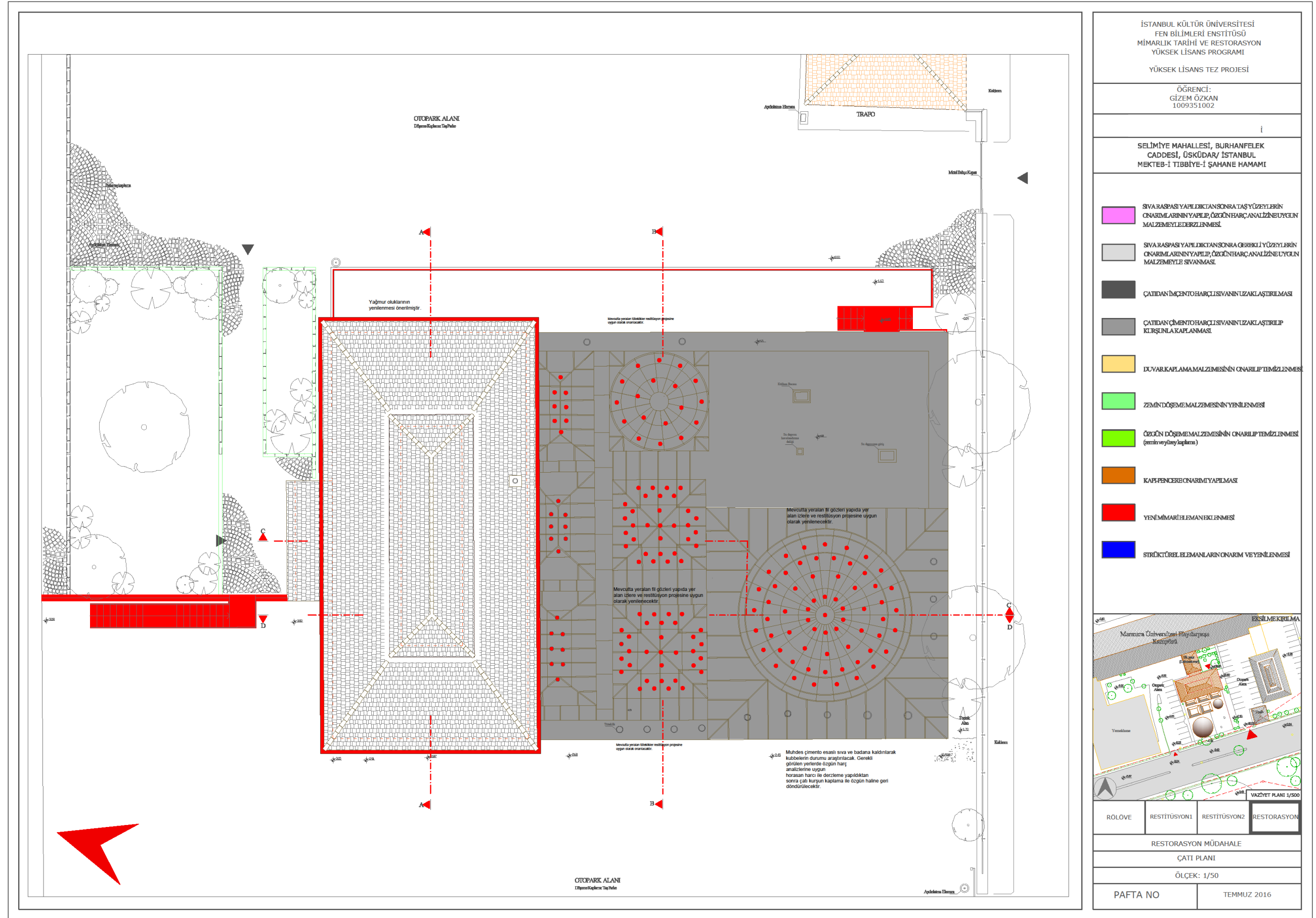

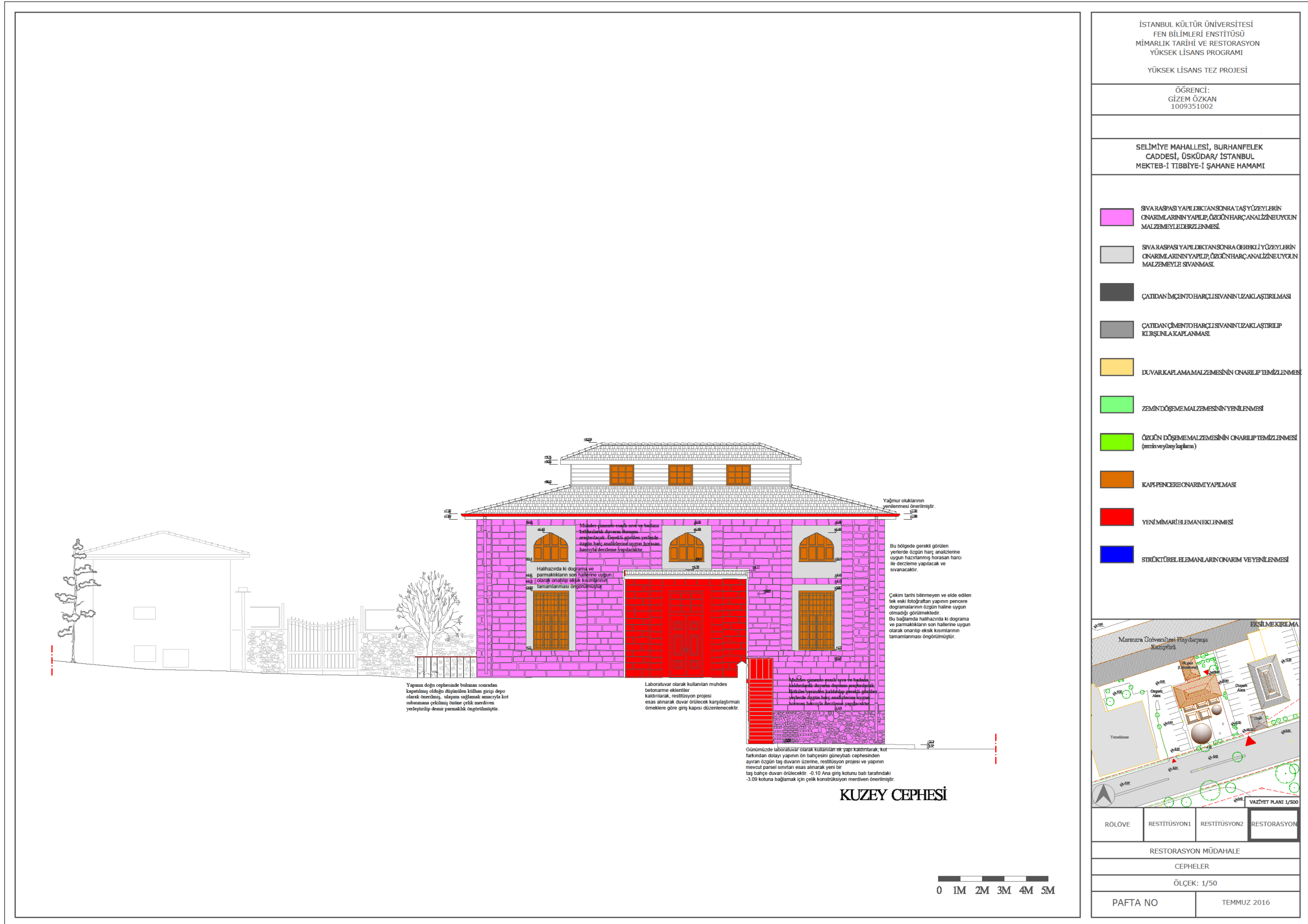
Şekil D.1 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi zemin kat planı (2016).

Şekil D.2 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi 1. kat planı (2016).

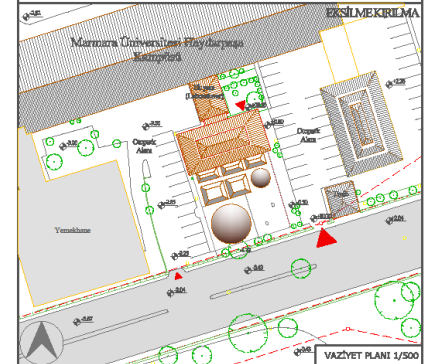

Şekil D.3 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi çatı planı (2016).

Şekil D.4 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi kuzey cephesi (2016).

- SIVA RASPASI YAPILDIKTAN SONRA TAŞ YÜZELERİN ONARIMLARININ YAPILIP, ÖZGÜN HARÇ ANALİZİNE UYGUN MALZEMEYLE DERZLENMESİ.
- SIVA RASPASI YAPILDIKTAN SONRA GERİKALDI YÜZELERİN ONARIMLARININ YAPILIP, ÖZGÜN HARÇ ANALİZİNE UYGUN MALZEMEYLE SIVANMASI.
- ÇATIDAN ÇİMENTO HARÇLI SIVANIN UZAKLAŞTIRILMASI.
- ÇATIDAN ÇİMENTO HARÇLI SIVANIN UZAKLAŞTIRILIP KURŞUNLA KAPLANMASI.
- DUVAR KAPLAMA MALZEMESİNİN ONARILIP TEMİZLENMESİ.
- ZEMİN DÖŞEME MALZEMESİNİN YENİLENMESİ.
- ÖZGÜN DÖŞEME MALZEMESİNİN ONARILIP TEMİZLENMESİ (geçirtilmiş veya kaplı).
- KAPILARIN ONARILMASI.
- YENİ MİMARİ ELEMAN EKLENMESİ.
- STRÜKTÜREL ELEMANLARIN ONARIM VE YENİLENMESİ.

RÖLÖVE	RESTİTÜSYON1	RESTİTÜSYON2	RESTORASYON
--------	--------------	--------------	-------------

RESTORASYON MÜDAHALE

CEPHELER

ÖLÇEK: 1/50

PAFTA NO

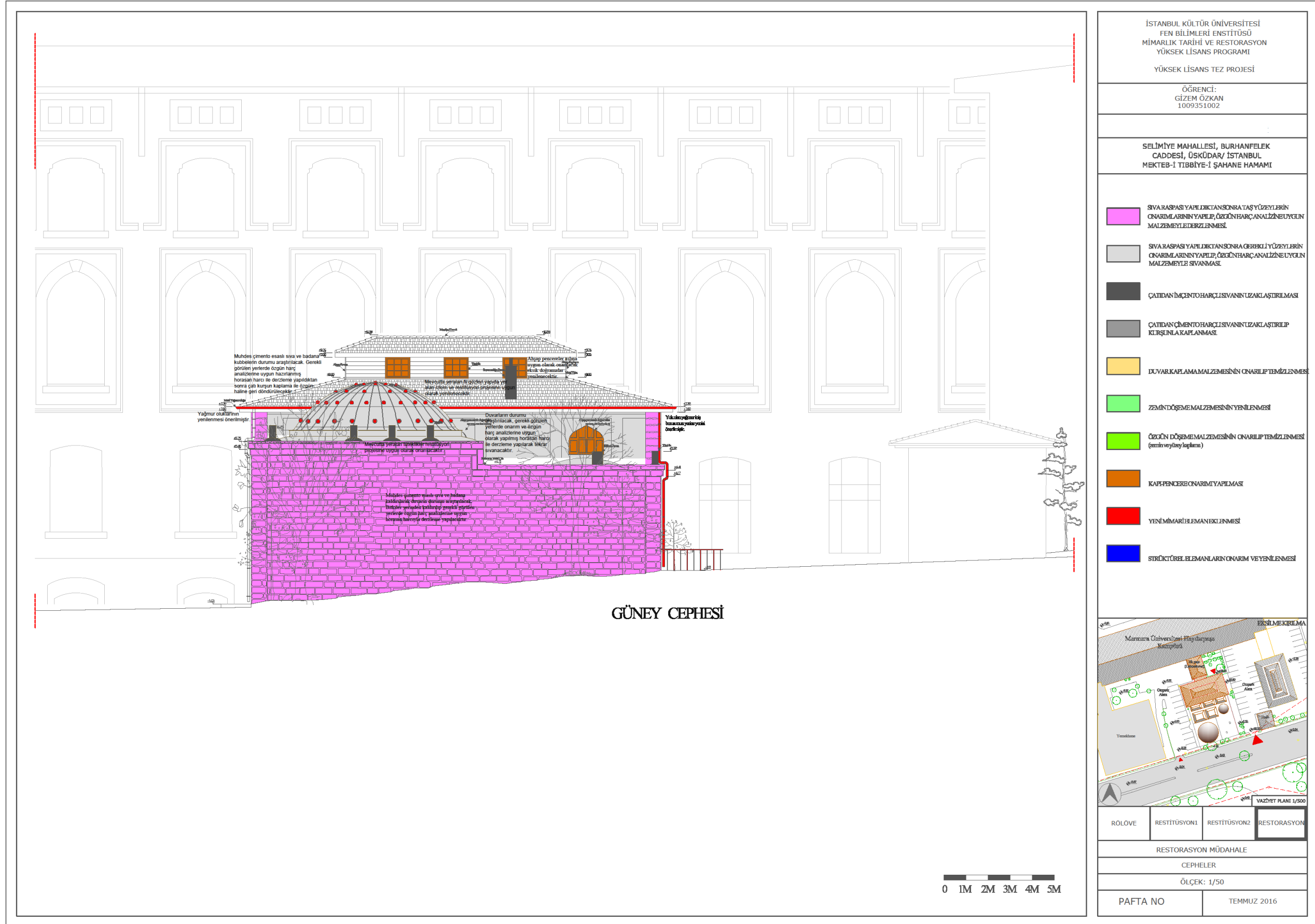
TEMMUZ 2016

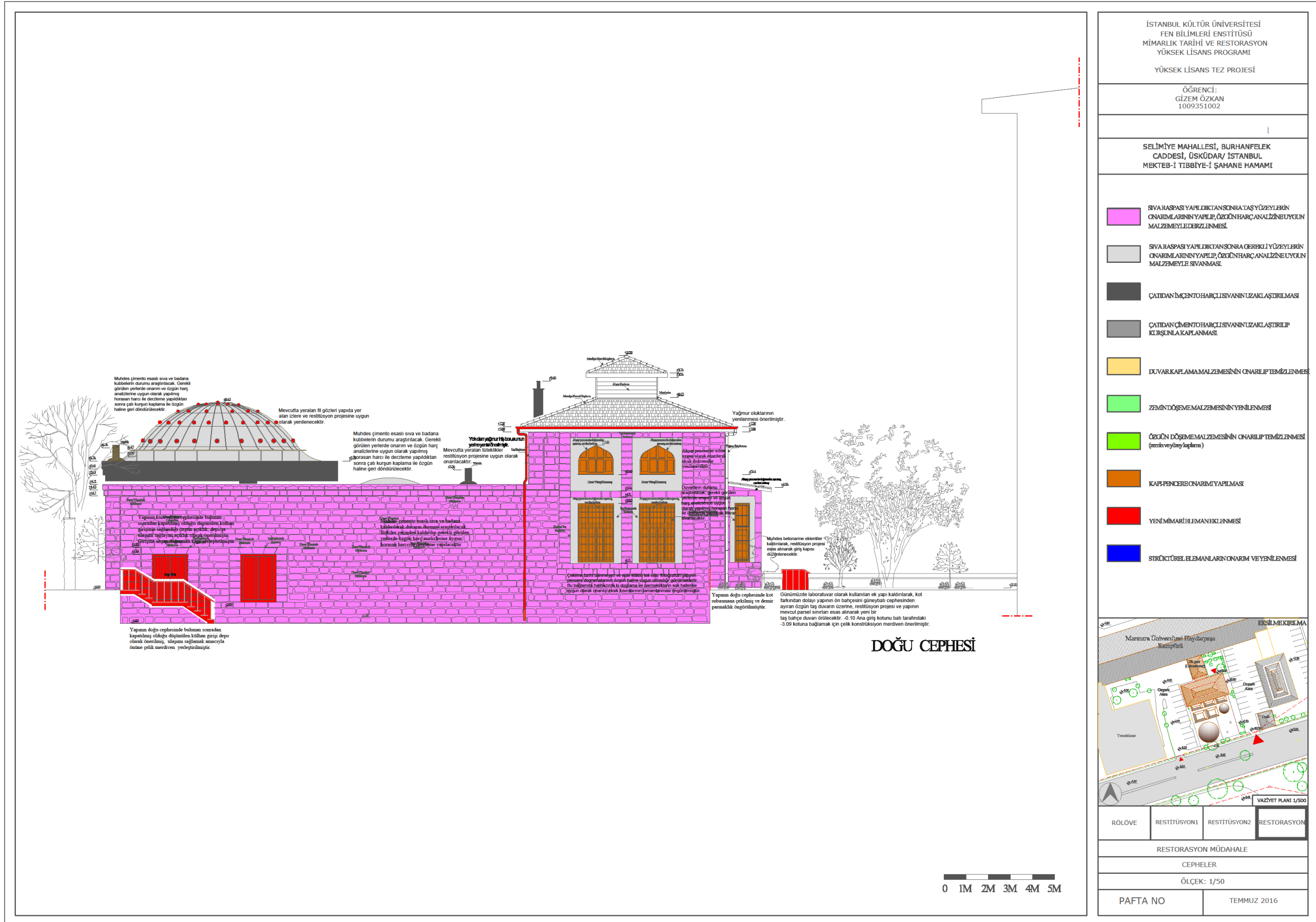
BATI CEPHESİ

0 1M 2M 3M 4M 5M

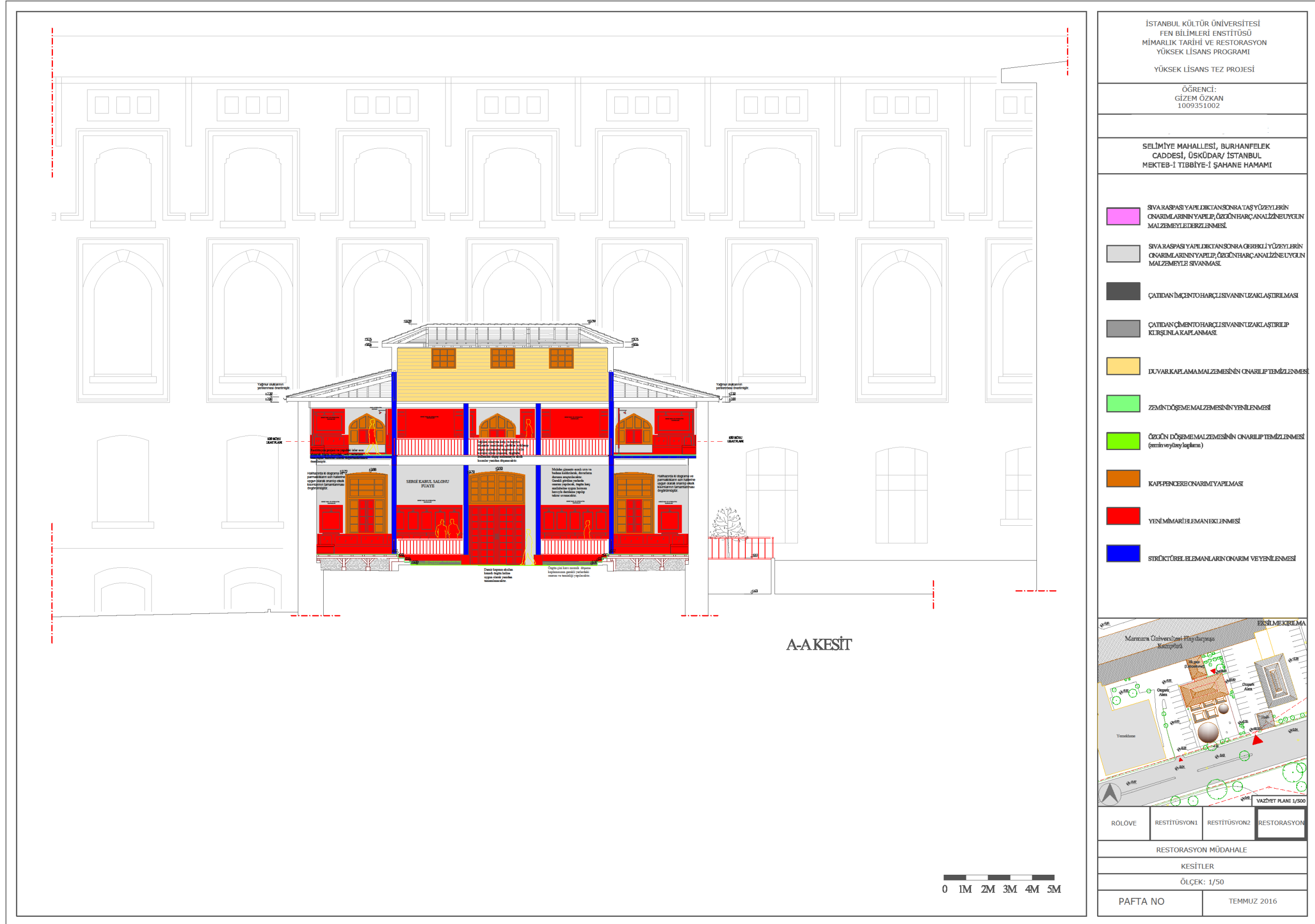
Şekil D.5 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi batı cephesi (2016).

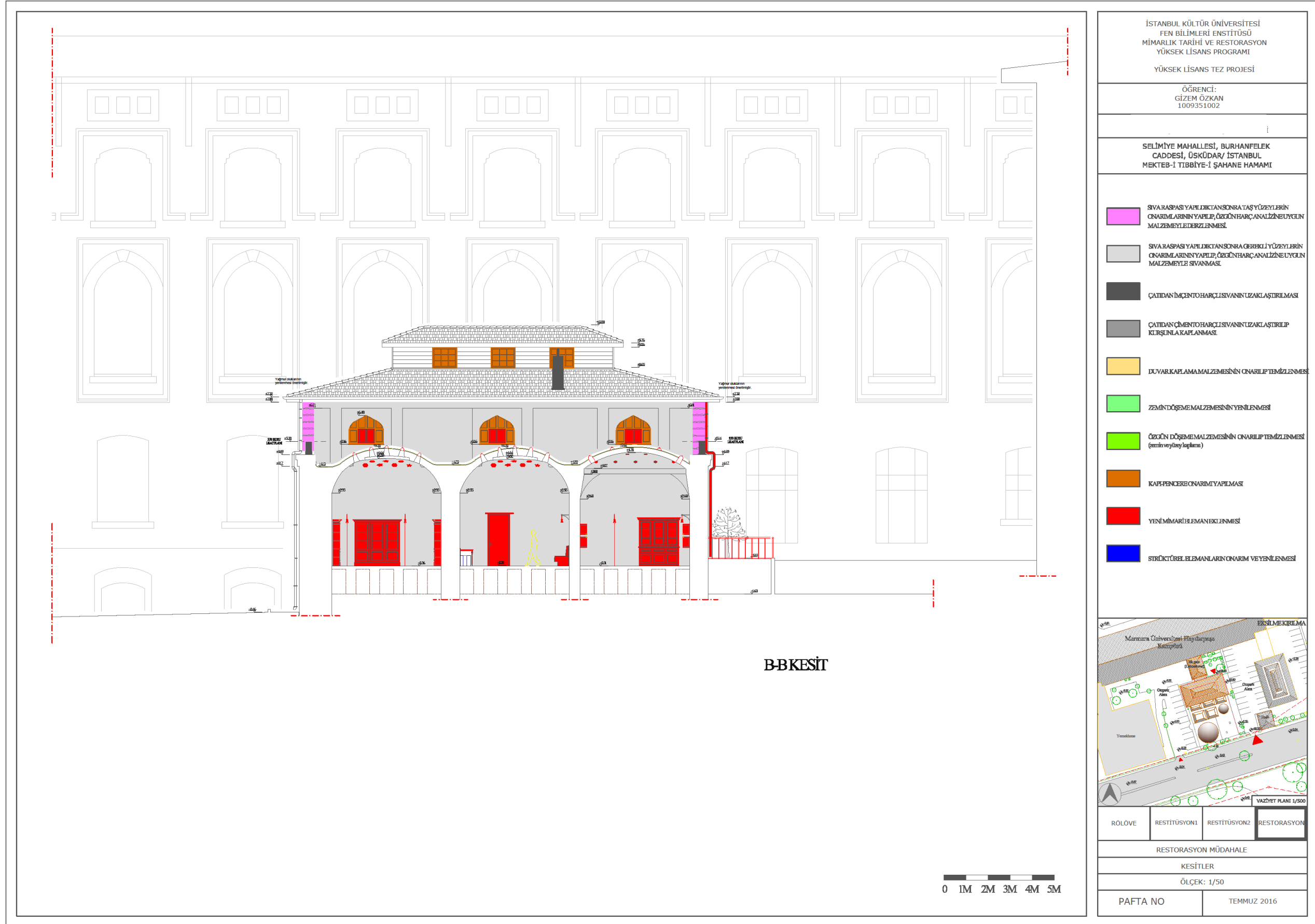
Şekil D.6 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi güney cephesi (2016).

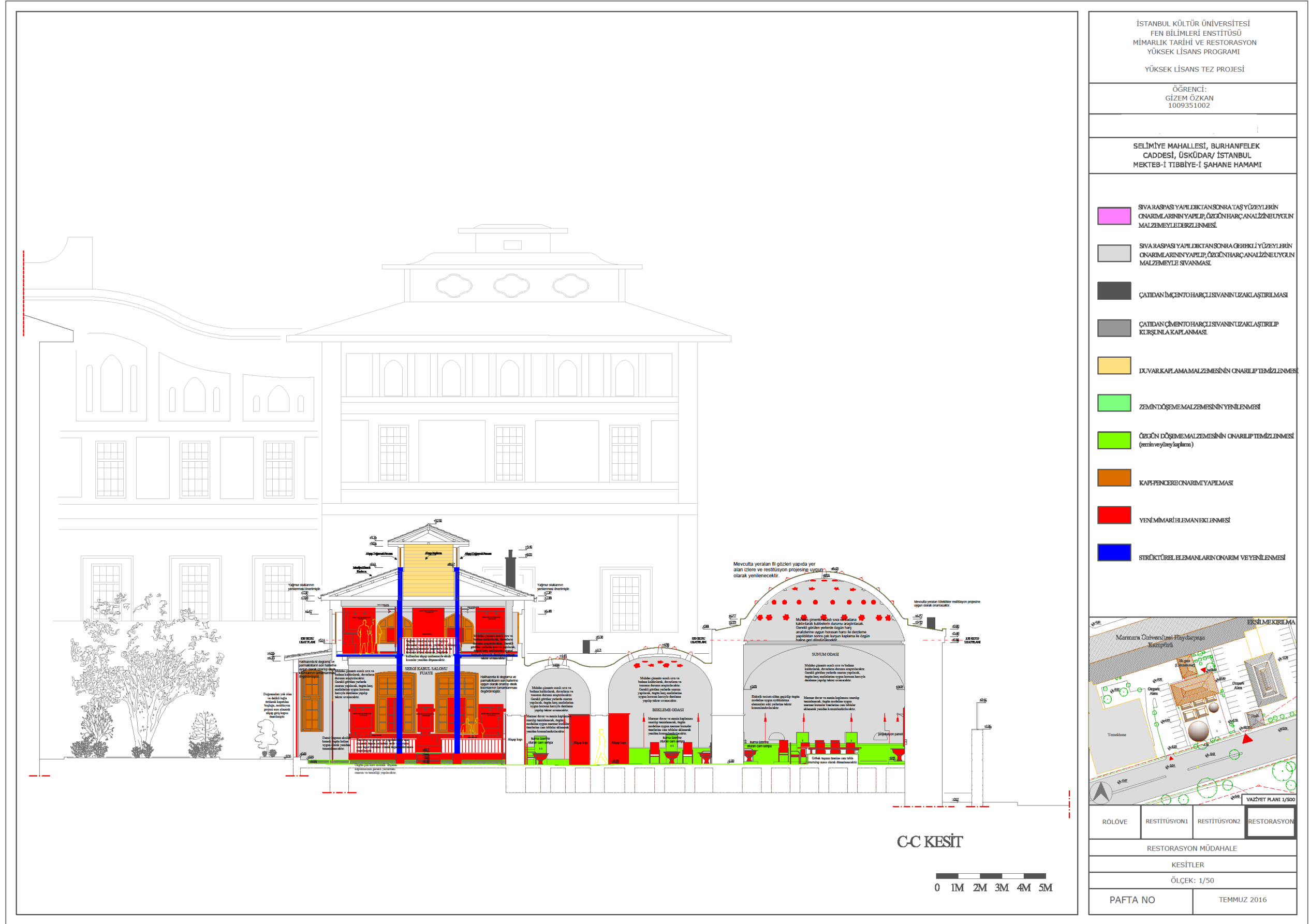
Şekil D.7 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi doğu cephesi (2016).

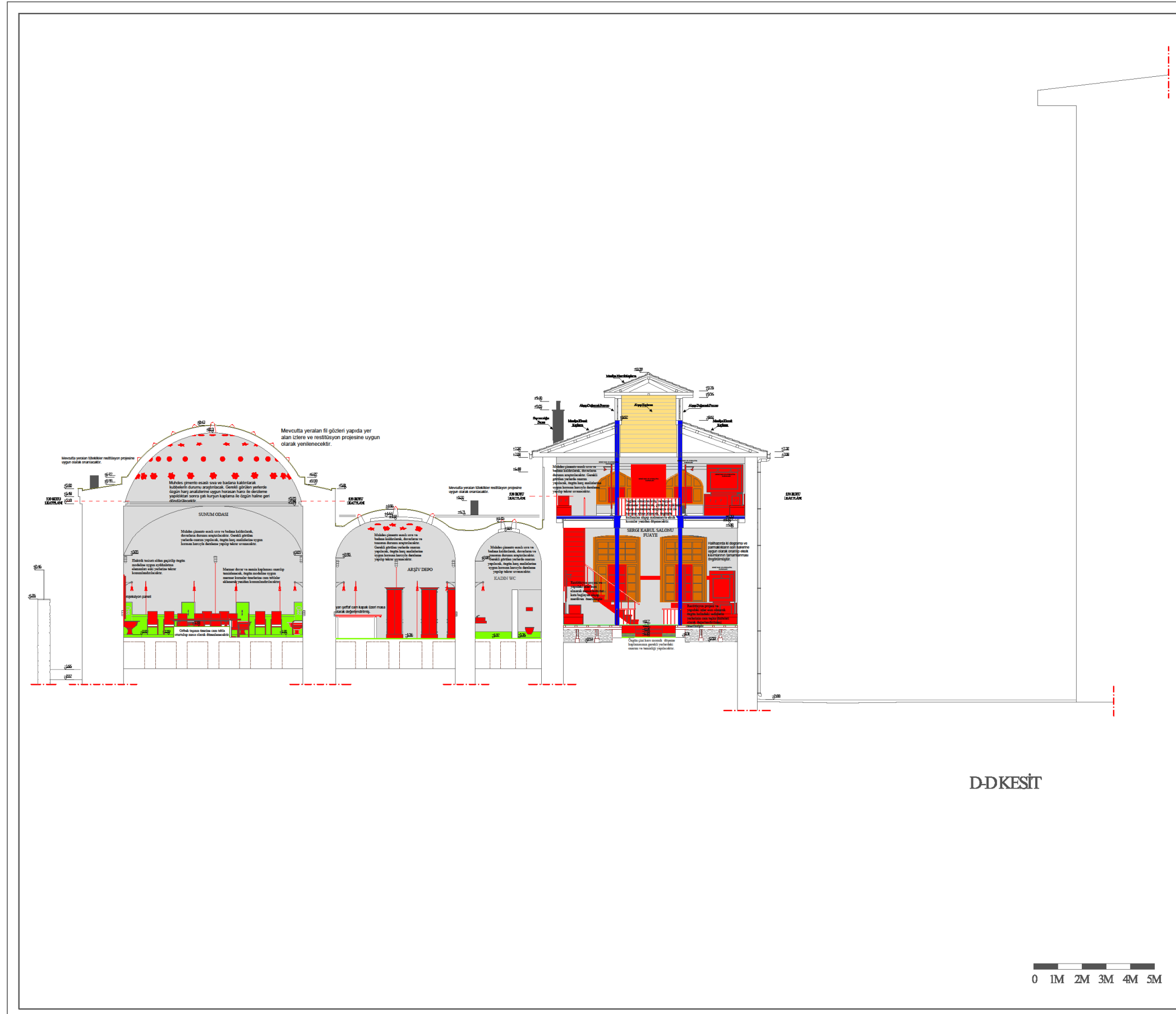
Şekil D.8 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi A-A kesiti (2016).

Şekil D.9 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi B-B kesiti (2016).

Şekil D.10 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi C-C kesiti (2016).

D-D KESİT

İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK TARİHİ VE RESTORASYON
YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZ PROJESİ

ÖĞRENCİ:
GİZEM ÖZKAN
1009351002

SELİMİYE MAHALLESİ, BURHANFELEK
CADDESİ, ÜSKÜDAR/ İSTANBUL
MEKTEB-İ TIBBİYE-İ ŞAHANE HAMAMI

- SIVA RASPASI YAPILDIKTAN SONRA TAŞ YÜZEYLERİN ONARIMLARININ YAPILIP, ÖZGÜN HARÇANALIZİNE UYGUN MALZEMEYLE DERZLENMESİ.
- SIVA RASPASI YAPILDIKTAN SONRA GEREKLİ YÜZEYLERİN ONARIMLARININ YAPILIP, ÖZGÜN HARÇANALIZİNE UYGUN MALZEMEYLE SIVANMASI.
- ÇATIDAN İMÇENTO HARÇLISIVANIN UZAKLAŞTIRILMASI
- ÇATIDAN İMÇENTO HARÇLISIVANIN UZAKLAŞTIRILIP KURŞUNLA KAPLANMASI.
- DUVAR KAPLAMA MALZEMESİNİN ONARILIP TEMİZLENMESİ
- ZEMİN DÖŞEME MALZEMESİNİN YENİLENMESİ
- ÖZGÜN DÖŞEME MALZEMESİNİN ONARILIP TEMİZLENMESİ (zemin ve duvar kaplama)
- KAPILARIN ONARIMI YAPILMASI
- YENİ MİMARİ ELEMAN EKLENMESİ
- STRÜKTÜREL ELEMANLARIN ONARIM VE YENİLENMESİ

Marmara Üniversitesi Fıratlıyazması Kütüphanesi

Yüksek Lisans Tez Projesi

ÖZGÜN DÖŞEME MALZEMESİNİN YENİLENMESİ

ÖZGÜN DÖŞEME MALZEMESİNİN ONARILIP TEMİZLENMESİ

KAPILARIN ONARIMI YAPILMASI

YENİ MİMARİ ELEMAN EKLENMESİ

STRÜKTÜREL ELEMANLARIN ONARIM VE YENİLENMESİ

EKSİMEKİRLİME

VAZİYET PLANI 1/500

ROLOVE	RESTİTÜSYON1	RESTİTÜSYON2	RESTORASYON
RESTORASYON MÜDAHALE			
KESİTLER			
ÖLÇEK: 1/50			
PAFTA NO	TEMMUZ 2016		

Şekil D.11 Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane Hamamı yeniden kullanım projesi D-D kesiti (2016).

